

135802

**BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİ FARKLI
GENEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN BAZI KİŞİSEL
ÖZELLİKLERİNE GÖRE İLETİŞİM BECERİLERİNE
İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ**

Aysun SAYGIDEĞER

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2004

**Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi**

**BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİ FARKLI GENEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
BAZI KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNE GÖRE
İLETİŞİM BECERİLERİNE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ**

Aysun SAYGIDEĞER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Eğitim Bilimleri (Eğitimde Psikolojik Hizmetler) Anabilim Dalı
Danışman: Yard. Doç. Dr. A. Aykut CEYHAN**

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ekim 2004

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİ FARKLI GENEL LİSE ÖĞRENCİLERİNİN BAZI KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNE GÖRE İLETİŞİM BECERİLERİNE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ

Aysun SAYGIDEĞER

Eğitim Bilimleri (Eğitimde Psikolojik Hizmetler) Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eylül 2004

Danışman: Yrd. Doç. Dr. A. Aykut CEYHAN

Bu araştırmada, benlik saygısı düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin algıladıkları iletişim becerileri düzeylerinin özlük ve aile nitelikleri ile sosyal ilişkileri açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, araştırmada genel lise öğrencilerinin özlük nitelikleri olarak cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, doğum sırası; aile nitelikleri olarak ailenin sosyo-ekonomik durumunu algılama, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, algılanan anne-baba arasındaki ilişki değişkenleri ele alınmıştır.

Araştırma, 2003-2004 Öğretim yılında, Eskişehir il merkezindeki 4 genelde liseden 1474 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiş ve 1459 öğrenciden kullanılabilir veri elde edilmiştir. Öğrencilerin benlik saygısı düzeyine ilişkin veriler, “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” (Çuhadaroğlu,1986) ile, öğrencilerin iletişim becerilerini algılamalarına ilişkin veriler de “İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” (Korkut,1996) ile toplanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin verilerin toplanması amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Anketi” uygulanmıştır.

Araştırmada, verilerin analizinde; bağımsız gruplar arası t testi ile Faktöriyel Varyans Analizi uygulanmıştır. F istatistiği önemli bulunduğunda Tukey HSD testi kullanılmıştır. Tüm istatistiksel çözümler için önemlilik düzeyi .05 olarak alınmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; benlik saygısı düzeyi yüksek genel lise öğrencilerin benlik saygısı düzeyi düşük olanlara göre, algılanan iletişim becerileri düzeyleri önemli derecede daha yüksek bulunmuştur. Genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyleri, cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin sosyo-ekonomik durumunu algılama, annenin eğitim düzeyi, anne-babanın birbirleriyle olan ilişkilerini algılamalarına göre farklılaşma göstermektedir. Bununla birlikte genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin akademik başarı, doğum sırası, babanın eğitim düzeyi, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumuna göre farklılık göstermediği görülmüştür.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE PERCEIVED COMMUNICATION SKILLS OF HIGH SCHOOL STUDENTS WITH DIFFERENT LEVELS OF SELF-ESTEEM ACCORDING TO SOME PERSONAL CHARACTERISTICS

Aysun SAYGIDEĞER

Program in Educational Sciences (Psychological Services in Education)

Institution of the Educational Sciences of Anadolu University September 2004

Advisor: Assist. Prof. Dr. A. Aykut CEYHAN

The purpose of the study examined whether the perceived communication skills of public high school students with different levels of self-esteem differ from each other regarding their individual and family characteristics and their social communications. For that reason, it was examined sex, class level, academic success level, birth sequence of public high school students as individual characteristics; perception of the family's socio-economical condition, the education level of the mother, the education level of the father, perceived mother attitude, perceived father attitude, perceived communicative relation variables between mother and father as family features.

This research was conducted in 2003-2004 educational year, among 1474 students from 4 different public high schools in Eskişehir and usable data was obtained from 1459 of all. The data regarding self-esteem of the students was collected with "Rosenberg Self-Esteem scale" (Çuhadaroğlu,1986) and the data regarding students' perception of communication skills was collected with "Evaluation Scale of Communication Skills" (Korkut, 1996). To collect the data concerning independent variables of the investigation "Personal Information Questionnaire", which was prepared by the researcher, was used.

In this research, Independent Inter-Group t Test and Factorial Variant Analysis Test were used in the data analysis Tukey HSD test was also used when F statistics was found important. For all statistical analyses, importance level was considered as.

According to the results of the research; the level of perceived communications skills of public high school students with high level of self-esteem was found relatively higher than those with low level of self-esteem. Perceived communication skill levels of public high school students differ depending on sex, class level, perception of socio-economical condition of family, education level of the mother, perception of their parents' communication with each other. However, it was observed that the levels of students' perceived communication skills didn't differ depending on academic success, birth sequence, the education level of the father, perceived mother attitude, and perceived father attitude.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Aysun SAYGIDEĞER'in, "Benlik Saygısı Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Kişisel Özelliklerine Göre İletişim Becerilerine İlişkin Algılarının İncelenmesi" başlıklı tezi 22/10/2004 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Yard.Doç.Dr.Aykut CEYHAN	
Üye	: Prof.Dr. Gürhan CAN	
Üye	: Yard.Doç.Dr. Atilla CAVKAYTAR	

Prof.Dr. İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Sosyal ortam içinde bireylerin birbirleriyle başarılı ve uyumlu bir iletişim süreci içinde bulunmalarında; kendilerine ve iletişim becerilerine yönelik yaptıkları olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerin önemli olduğu yadsınamaz. Özellikle de kendilerini tanımaya ve anlamaya çalışan, iç dünyalarında çatışma ve kaygı yaşayan lise öğrencilerinin iletişim becerilerine yönelik algıları sağlıklı ve uyumlu bir kişiliğe sahip olmalarında oldukça etkilidir. Yaşadığım zor bir dönem olarak değerlendirdiğim ergenlik döneminde; benlik saygısı ve etkilerini bıraktığı iletişim becerilerine yönelik algılarım konusunda yaşadığım sıkıntılar ve daha sonraki gelişim döneminde ve çalışma hayatımda gösterdiğim değişiklikten hareketle bu araştırmayı gerçekleştirmeyi arzuladım.

Bu araştırmanın planlanmasından raporlaşmasına kadar geçen süre içerisinde, araştırmanın her aşamasında sabırla, titizlikle, geçirdiğim zor dönemde de gösterdiği anlayış ve destekle çalışmalarımı yönlendiren danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. A. Aykut Ceyhan'a değerli katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca akademik ve mesleki gelişimime katkıda bulunan sayın Prof. Dr. Gürhan Can, Yrd. Doç. Dr. Sibel Türküm ve Yrd. Doç. Dr. Esra Ceyhan'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın uygulanması aşamasında yardımcı olan Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, örnekleme yer alan okulların okul idaresi ve okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servislerine ve araştırmaya katılan öğrencilere teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim ve araştırma süresi boyunca bana destek ve güç veren eşim Serdar Saygıdeğer'e, aileme, mesleki yaşantım ve yüksek lisans eğitimim boyunca kazandığım çok sevdiğim dostlarıma; ayrıca araştırmanın yazımında yardımlarını esirgemeyen dostlarım Meral ve Ahmet Kurt'a teşekkürlerimi sunarım.

Eskişehir, 2004

Aysun SAYGIDEĞER

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JURİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem	1
1.2. Amaç	6
1.3. Alt Amaçlar	6
1.4. Önem	7
1.5. Sınırlılıklar	10
1.6. Tanımlar	10

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYINLAR

2.1. İLETİŞİM BECERİLERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR	12
2.1.1. İletişim Becerilerine İlişkin Açıklamalar	12
2.1.1.1. İletişim	12
2.1.1.2. İletişim Süreci	15
2.1.1.3. İletişim Becerileri	17

2.1.1.4. İletişim Becerileri İle İlgili Kuramlar	23
2.1.1.5. İletişim Becerilerinin Ailede Gelişimi	25
2.1.1.6. İletişim Becerileri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.....	27
2.1.2. İletişim Becerilerine İlişkin Araştırmalar	28
2.1.2.1. İletişim Becerileri Konusunda Ergenlerle Yapılan Araştırmalar	29
2.1.2.2.İletişim Becerileri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar	32
2.1.2.3. İletişim Becerileri Eğitimi Programı Uygulayan Araştırmalar	33
2.2. BENLİK SAYGISINA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR	39
2.2.1. Benlik Saygısına İlişkin Açıklamalar	39
2.2.1.1. Benlik	39
2.2.1.2. Benlik Kavramı	40
2.2.1.3. Benlik Saygısı	41
2.2.1.4. Gelişim Sürecinde Benlik Saygısının Oluşumu	43
2.2.1.4.1. Çocukluk Döneminde Benlik Saygısının Oluşumu	43
2.2.1.4.2. Ergenlik Döneminde Benlik Saygısının Gelişimi.....	45
2.2.1.4.3. Yetişkinlik Döneminde Benlik Saygısının Gelişimi	46
2.2.1.5. Benlik Saygısına İlişkin Kuramlar	48
2.2.1.6. Düşük ve Yüksek Benlik Saygısına Sahip Bireylerin Özellikleri	52
2.2.1.7. Benlik Saygısı İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	54
2.2.2. Benlik Saygısına İlişkin Araştırmalar.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	71
3.2. Evren ve Örneklem	71
3.3. Veri Toplama Araçları	72
3.3.1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	73
3.3.2. İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği	76
3.3.3. Kişisel Bilgi Anketi	76
3.4. Veriler ve Toplanması	77
3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	80
4.1.1. Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum	80
4.1.2. Benlik Saygısı Düzeylerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	82
4.2. Özlük Nitelikleri İle İlgili Değişkenlere Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	84
4.2.1. Cinsiyete Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	84
4.2.2. Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	86
4.2.3. Akademik Başarı Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	91
4.2.4. Doğum Sırasına Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	93

4.3. Aile Nitelikleri İle İlgili Değişkenlere Göre Algılanan İletişim Becerileri	
Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	96
4.3.1. Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamalarına Göre	
Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	96
4.3.2. Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri	
Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	100
4.3.3. Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri	
Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	104
4.3.4. Algılanan Anne Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri	
Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	107
4.3.5. Algılanan Baba Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri	
Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	110
4.3.6. Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Algılanan İletişim	
Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	113

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç	117
5.2. Öneriler	119
EKLER	123
KAYNAKÇA	129

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo	<u>Sayfa</u>
1. Örneklemde Yer Alan Genel Liselerin Sınıf Düzeyine, Sınıf Sayısına ve Toplam Öğrenci Sayısına İlişkin Dağılımları	71
2. Örnekleme Alınan Genel Liselerde Uygulanan Anket sayısına ve Değerlendirmeye Alınan Anket Sayısına İlişkin Dağılımları	72
3. Genel Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Dağılımları.....	81
4. Benlik Saygısı Düzeyi Gruplarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar.....	81
5. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar ve t Değeri	82
6. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	84
7. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	85
8. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	87
9. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	88
10. Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları	89
11. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları	90
12. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	91

13.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	92
14.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	94
15.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	95
16.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamalarına Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	97
17.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamalarına Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	98
18.	Genel Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamalarına Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları.....	99
19.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	101
20.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	102
21.	Genel Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları.....	103
22.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	105

23.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	106
24.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	108
25.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	109
26.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Baba Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	111
27.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Baba Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	112
28.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar	114
29.	Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	115
30.	Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1(a,b): AXB (Benlik Saygısı Düzeyi X Sınıf Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler	89
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın problemine, amaç ve alt amaçlarına, araştırmanın gerekçesi ve önemine yer verilmiştir. Ardından araştırmanın sınırlılıkları ve temel kavramlarına ilişkin tanımlar verilmiştir.

1.1. Problem

Birey, kendine karşı yapılan olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerden etkilenerek kendini tanımaya çalışmaktadır. Dolayısıyla kendini tanımada ve anlamada yardımcı olacak insanlara gereksinim duymaktadır. Birey, varoluşundan beri duyduğu bu gereksinimi karşılayabilmek ve yaşamını sürdürebilmek için iletişim süreci içersine girmektedir. İletişim süreci içerisinde birey, kendini tanımaya uğraşırken; çevresindeki kişilerin kendisine gösterdiği tepkileri yorumlayarak kendine ait değer yargısı ve saygı kavramını oluşturmaktadır. Çünkü, benlik saygısı iletişim süreci içinde oluşan ve önemli yeri olan bir kavramdır.

Cohen (1968), benlik saygısının bireyin toplum içindeki davranışlarını etkileyen ve olaylar karşısında vereceği tepkileri belirleyen önemli bir yapılanım olduğunu ifade etmektedir (Akt.Arıcak,1995). Stagner (1961) de, bireyin önemli bir yapılanım olarak değerlendirilen, kendisi hakkında geliştirmiş olduğu kavramların çevresindekilerin onu şu ya da bu değerlendirişine göre biçimlendiğini (Akt.Can,1990) belirtmektedir. Kişinin benlik saygısı, anne-baba, öğretmen, arkadaş gibi önemli olan kişilerin bireyi değerlendirilme tarzlarının bireyin kendisi tarafından algılanması ve değerlendirilmesinden etkilenerek kazanılmaktadır (Baymur,1993; Güven,1994; Özgan,1999). Dolayısıyla,

benlik saygısı; kişinin kendini değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benlik kavramının onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yörükoğlu,1987). Coopersmith de benlik saygısını, bireyin kendine özgü olarak benimsediği değerlendirmesi, kendini değerli hissetmesi konusundaki kişisel yargısı olarak tanımlamaktadır (Akt. İnanç,1997).

Rogers, benlik saygısını bireyin çevresiyle olan yaşantılarını algılayış ve değerlendiriş biçimlerine göre oluşan, özellikle kendine yakın olan kişiler tarafından gelen olumlu değerlendirme ve kabul edilme gereksiniminden etkilenen dinamik bir süreç olarak ifade etmektedir. Aynı zamanda, bireyin çocukluğundan itibaren diğer kişilerin kendisine verdiği tepkilerin önemli rol oynadığını, bu konuda onu hoşnut eden ya da düş kırıklığına uğratan çeşitli yaşantılar sonucu bireyin kendine değer verme duygusu geliştiğini belirtmektedir (Arıcak,1995; Geçtan,1981; Öner,1987). Benlik saygısı, kişinin yaşamı boyunca devam etmekte ve çevredeki bazı değişikliklerden, çevresindeki kişilerle kurulan iletişimlerden etkilenebilmektedir (Satılmış,1988).

Rosenberg (1965), benlik saygısını kişinin kendisine karşı geliştirdiği pozitif veya negatif tavrı olarak ele almaktadır. Kişi kendini değerlendirmede olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısı yüksek, olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır (Akt.Satılmış,1988). Gerçek benlik ile ideal benlik arasındaki uyum ve farklılıklar, kişinin benlik saygısını ve özgüvenini olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Şöyle ki, kişinin gerçek benlik ile ideal benliği arasındaki farkın fazlalığı, kişinin benlik saygısını düşürmekte, kendini yetersiz, başarısız ve değersiz bulmasına neden olmaktadır. Sosyal ilişkilerinde sevgi, saygı, kabul edilme, ilgi gibi gereksinimlerinin tatmin olduğuna inanan kişinin benlik saygısı yüksek olmaktadır (Kılıççı,2000).

Coopersmith'e göre; benlik saygısı düşük bireyler, kendilerine yönelik bir düşmanlık, psikomatik belirtiler, sıkıntı ve depresyon hisleri gösterme eğilimindedirler. Coopersmith, düşük benlik saygısı olan kişilerin, diğer kişilerden kendini geri çeken, daha kendini cezalandırıcı ve çevreye daha pasif olarak adapte olan, daha yüksek kaygı, kendine düşmanlık ve aşağılık duygusu yaşayan, utangaç, sıkılğan, kendine güvensiz kişiler olduklarını ifade etmektedir (Akt.Gür,1996).

Bu çerçevede, Jones (1973)'un da belirttiği gibi, düşük benlik saygısı olan kişiler narsistik gereksinimler nedeniyle başkaları tarafından onay ve kabul gördüklerinde yüksek benlik saygısı olanlara göre daha az haz duymakta, onay görmediklerinde daha çok engellenme hissetmektedirler. Düşük benlik saygısı olan kişiler, yüksek benlik saygısı olanlara göre, başkalarından gelen olumlu değerlendirmelere daha hoşnutlukla, olumsuz değerlendirmelere ise daha hoşnutsuzlukla tepki verebilmektedirler (Akt.Satılmış,1988).

Yüksek benlik saygısına sahip bir birey, kendine saygı duymakta ve kendini toplumda değerli bir kişilik olarak görmektedir. Shrauger'in yaptığı araştırma sonuçları da; yüksek benlik saygısı olanların, başarı geribildirimi alınca kişilerarası ilişkilerde daha yüksek performans gösterdiklerini, düşük benlik saygısı olanların ise, başarısızlık geribildiriminden sonra daha kötü performans gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Akt. Satılmış,1988).

Alanyazında da görüldüğü gibi, kişilerin düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olmaları, başka bir ifadeyle kendilerine, duygu ve düşüncelerine ilişkin olumsuz ya da olumlu değerlendirmeler taşımaları, kişilerarası ilişkilerini oldukça etkilemektedir. Çünkü, düşük benlik saygısına sahip kişiler; özgüveni düşük, kaygı düzeyi yüksek, aşağılık duygusu içinde olan, sıkılgan, utangaç, uyum sorunu yaşayan kişiler olabilmektedir. Bu ve benzeri niteliklere sahip olan ve kendine düşük değer yükleyen kişiler kendi performansını olduğundan daha düşük olarak değerlendirebilmekte ve dolayısıyla iletişim kurma girişiminde ve iletişim sürdürmede başarısız olabilmektedirler.

İletişim sürecinin ilk basamağı kişi-içi iletişimdir. Kişi-içi iletişim, bireyin kendisinde olup biten duygusal ve düşünsel süreçlerle ilgili bir anlayışa sahip olması anlamındadır. Bu anlamda kişi-içi iletişim sürekliliği olan bir olgudur. Kişi-içi iletişim böylesine önemliken, kişinin çevresindeki insanlarla iletişim sorunu yaşamaması için, ilk olarak kendisiyle iletişimini etkili kurması gerekmektedir. Kişinin kendisiyle iletişimini etkili kurması, bir başka deyişle, kişinin kendi duygu, düşünce ve davranışları konusunda

bilincini geliştirmesi, kendisini tanınması, değer vermesi ve saygı duyması başkaları ile etkili bir iletişime geçmesinin temel basamağını oluşturmaktadır (Cüceloğlu,1995).

Etkili iletişimin gerçekleşmesi ise insanların mesajlarını doğru olarak alıp yorumlamasıyla olasıdır. Ne var ki, bazı iletişim engelleri gönderilerin doğru alınıp uygun tepkilerin verilmesini engellemektedir. İletişim engellerinin bir kısmı çevresel koşullardan, bir kısmı bireyin kişilik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu olumsuzlukların kaldırılıp insanların çevreye uyum sağlayabilmeleri için gerekli olan en önemli özelliklerden biri iletişim becerileridir.

İletişim becerileri, bireyin sağlıklı, mutlu, doyumlu ve etkin bir birey olarak yaşamını sürdürmesi için sahip olması gereken önemli bir beceridir. İletişim becerileri, konuya ilişkin zamanında geri bildirim vermek, anlaşılmayan bir konunun açıklığa kavuşması, iletişimde yanlış bir yargılamanın ne gibi temellere dayandığını anlamak için sorular sorma, duygularını karşısındakine dürüstlük ve samimiyetle söyleme anlamına gelmektedir (Cüceloğlu,1997; Vatansever,2002). İletişim becerileri; etkili dinleme, kendini açma, içeriği ve duyguları yansıtma, ben dilini kullanma, etkili soru sorma, empatik yaklaşım, atılganlık, saygı, somutluk ve saydamlık ilkelerini kullanabilme, sözel olmayan iletişimi etkili biçimde kullanma gibi başarılı kişilerarası ilişkilerin kurulmasında etkili olan becerileri de kapsamaktadır (Baymur,1993; Yüksel (şahin),1997).

Etkili iletişimin temelinde farkında olmak bulunmaktadır. İletişim becerilerine sahip kişi, hem kendi iç dünyasını, başka bir ifadeyle duygu, düşünce ve tutumlarını iyi tanımakta, onların ne anlama geldiğini kavrayıp, anlamakta, hem de karşıdaki kişinin davranışlarını gerçekçi bir biçimde değerlendirmektedir. Karşısındakinin farkında olan kişi ise, onun davranışlarının nasıl bir iç dünyaya işaret ettiğini, onun deneyim ve yaşantılarının ne olduğunu anlamaktadır. İletişim becerilerine sahip kişi, karşısındaki kişiye dinlemekte, anlamaya çalışmakta, ipuçlarını gerçekçi bir biçimde değerlendirmektedir (Cüceoğlu,1997).

Özellikle kim olduğunu, neye inanıp değer verdiğini, hayattan ne elde etmeyi beklediğini içeren bir kimlik kazanma sorunu yaşayan ergenlerin ise gelişen benlik saygısı içerisinde iletişim becerilerine sahip olmaları oldukça güç olabilmektedir. Çünkü, ergenlik dönemi, sosyal uyumsuzluğun yaşandığı, yaşama hazırlık dönemidir. Bu dönemde yalnızlık isteği, çalışmaya karşı isteksizlik, can sıkıntısı, huzursuzluk, otoriteye karşı direniş, karşı cinse yönelmiş zıtlık, duygululuğun artması, kendine güvensizlik, aşırı çekingenlik, davranış ve tutumlarda bir olumsuzluk görülebilmektedir (Bilgin,2001; Yörükoğlu,1987). Genç, olumlu- olumsuz yönlerini, ne olmak, ne yapmak istediğini, çevrenin onu nasıl gördüğünü ve kendisi hakkında neler hissettiğini anlamaya çalışmaktadır (Erim,2001). Bu tür duygularla meşgul olan ergenlerin gelişen benlik saygılarında ailenin yanı sıra arkadaş ilişkileri de önem kazanmaktadır.

Ergen anne-babasından çok arkadaşları tarafından onaylanmaya gereksinim duymaktadır. Dolayısıyla ergenlerin sıcak ve destekleyici aile ilişkileri içinde yetişmeleri, arkadaşlarıyla doyurucu ilişkilere girmelerini sağlamaktadır. Çünkü, ergenlik döneminde oluşan benlik saygısı daha önceki dönemlerde kazanılmış benlik saygısından etkilenmektedir. Çevrelerinden sosyal destek alan ergenlerin kaygıları düşük, dışadönüklük özelliği ve benlik saygıları yüksek olmaktadır (Köknel,1987). Aile ve yakın çevresinden sosyal destek alan, ergenlik dönemini başarı ile sonuçlandıran bireyin benlik saygısı yüksek olacağından kişilerarası ilişkilerde de kazanacağı iletişim becerileri sayesinde daha başarılı olabilecektir. Benlik saygısı düşük ergenler ise, bir girişimde bulunurken olumsuz eleştiriyile karşılaşabileceklerini düşündüklerinden dolayı kaygı duyabilmekte ve uyum sorunu yaşayabilmektedirler. Kimlik karmaşasının yaşandığı zor bir geçiş dönemi geçiren ergenlerin, gelişen benlik saygısının düşük ya da yüksek olması, onların kişilerarası ilişkilerde önemli olan iletişim becerilerini oldukça etkileyebilmektedir. Şöyle ki, kişilerarası ilişkilerde sorun yaşayan ve doyum sağlayamayan ergenlerin iletişim becerilerini de olumsuz algılamaları olasıdır.

Bununla birlikte, alanyazında benlik saygısı ile ilgili hazırlanmış çeşitli araştırmalar olmakla birlikte benlik saygısı ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen yurt içinde yapılmış Büyükşahin (2001), yurt dışında ise Akende ve ark. (1995) ile Macclenaghan (1976'den aktaran Çam,1997) yaptıkları araştırmalara

rastlanabilmektedir. Bu nedenle, bu araştırma ile benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel özellikleri çerçevesinde iletişim becerilerine ilişkin algılarının incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Amaç

Bu çalışmada, benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerine göre iletişim becerilerine ilişkin algılarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

1.3. Alt Amaçlar

Bu amaç çerçevesinde ele alınan değişkenlere göre çalışmada incelenen alt amaçlar şunlardır:

1.3.1. Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Alt Amaçlar:

1.3.1.1. Lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri nasıldır?

1.3.1.2. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2. Özlük Niteliklerine İlişkin Alt Amaçlar:

1.3.2.1. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.2. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.3. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.2.4. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin doğum sıralarına göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3. Aile Niteliklerine İlişkin Alt Amaçlar:

1.3.3.1. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamalarına göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.2. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin annelerinin eğitim düzeyine göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.3. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin babalarının eğitim düzeyine göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.4. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin algılanan anne tutumlarına göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.5. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin algılanan baba tutumlarına göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.3.3.6. Benlik saygısı düzeyleri farklı lise öğrencilerinin algılanan anne-baba arasındaki ilişkiye göre iletişim becerilerine ilişkin algıları önemli farklılık göstermekte midir?

1.4. Önem

İletişim becerileri; etkili dinleme, kendini açma, ben dilini kullanma, etkili soru sorma, empatik yaklaşım, sözel olmayan iletişimi etkili biçimde kullanma gibi becerileri kapsayan, bireyin başarılı kişilerarası ilişkilerin kurmasında ve mutlu bir birey olarak yaşamını sürdürmesinde etkili olan becerilerdir.

Alanyazında, bireyin iletişim becerilerinin yaşamın erken dönemlerinde özellikle aile içinde öğrenildiği ortaya konulmaktadır. Çocukluk döneminde ailenin sosyo-ekonomik durumundan kaynaklanan gergin ortam ve uyarıcıların azlığı çocuğun rahat, yaratıcı, atılgan olmamasında etkili olabilmektedir. Bununla birlikte, anne-babanın çocuğa karşı olan otoriter, ilgisiz ya da tutarsız tutumu çocuğun kaygılı, sessiz, ezik, içine kapanık yada saldırgan, uyumsuz, benlik saygısı düzeyi düşük olmasına neden olurken; demokratik, ilgili ve tutarlı anne-baba tutumu içinde büyüyen çocuğun da uyum, özgüven ve benlik saygısı düzeyi yüksek olabilmektedir. Yine çocuğun cinsiyetine ve doğum sırasına göre gösterilen farklı anne-baba tutumları da çocuğun benliğini

algılamasında olumlu ya da olumsuz bir değerlendirmeye gitmesine sebep olabilmektedir (Fenson,1994; Cooper,1982'den ve Simpson,1987'den aktaran Görür,2001)

Kimlik ve kişilik gelişiminin en yoğun yaşandığı ergenlik döneminde ise genç, kendini tanımaya ve anlamaya çalışırken çocukluk döneminde yaşadığı aile içi etkileşimlerinin ve anne-baba tutumlarının izlerini taşıyabilmektedir. Genç yaşadığı bu dönemde otorite olarak adlandırdığı anne-babasına karşı direniş gösterip onlardan uzaklaşmaya çalışırken, daha çok anlaşıldığını düşündüğü arkadaşlarının değerlerini önemsemeye başlamaktadır. Fakat genç arkadaş ilişkilerine ne kadar çok önem verse de yine de anne-babasının da sevgi, ilgi ve desteğine gereksinim duyabilmektedir.

İletişim kurma ve birbirlerine geribildirim verme konusunda bilgi eksikliğinin yaşandığı bir ortamda büyüyen genç iletişim becerilerini edinmemekte, dolayısıyla yaşantısında çevresindeki kişilere karşı nasıl bir iletişim biçimi sergileyeceğini bilememektedir. Bu nedenle ergen, iletişim becerilerini de olumsuz değerlendirebileceği için yakın çevresinde bulunan arkadaş ve öğretmenleri ile iletişim kurmada dolayısıyla sosyalleşme sürecinde sorunlar yaşayabilmektedir. Bu durum da gencin yetişkinlik döneminde de sosyalleşmesini etkileyebileceği gibi, okul yaşantısında da daha pasif ve akademik anlamda daha başarısız olması olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte, çocukluk ve ergenlik döneminde bireye gösterilen farklı anne-baba tutumları, anne-baba, arkadaş ve yakın çevrenin ergene karşı gösterdiği olumlu-olumsuz değerlendirmeleri sonucu gelişen iletişim biçimi ergenin benlik saygısının gelişmesinde etkili olabilmektedir. Gelişen benlik saygısı sonucu ergen, kendisine ait olumlu bir değerlendirmeye sahipse, kendisini beğeniyorsa, kısacası yüksek benlik saygısına sahipse iletişim becerilerini de olumlu algılayabilmektedir. Ya da ergen için bunun tersi bir durum söz konusu olabilmekte, yani ergen kendisine ait olumsuz bir değerlendirmeye sahipse iletişim becerilerini de olumsuz algılayabilmektedir. Algıladıkları iletişim becerileri ergenin iletişim becerilerini geliştirerek başarılı kişilerarası ilişkiler kurmasında önem taşımaktadır. Bu nedenle ergenlere, anne-babalara ve öğretmenlere yönelik olarak oluşturacak iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim programlarına gereksinim duyulabilir. İletişim becerileri eğitim programlarının

da istenen amaca hizmet etmesi için ise, ergenlerin benlik saygısı ve algıladıkları iletişim becerilerine ilişkin araştırma bulgularına duyulan gereksinim ortaya çıkmaktadır.

Alanyazında ergenlerin iletişim becerilerini algılamalarına ve benlik saygısına ilişkin günümüze kadar yapılan çalışmalarda kişisel özellikler, aile özellikleri, anne-baba tutumları gibi değişkenlere yer verildiği, özellikle de eğitim programları ve grupla psikolojik danışma çalışmalarının geniş yer tuttuğu görülmektedir. Ancak, iletişim becerilerini algılama ile bağlantılı olabileceği düşünülen benlik saygısı düzeyi ile özlük ve aile nitelikleri, sosyal ilişkiler değişkenlerini birlikte ele alan araştırmaya rastlanamamıştır. Bu araştırma ile farklı benlik saygısı düzeyine sahip genel lise öğrencilerinin ele alınan değişkenler içinde hangi faktörlerle ilişkisi olabileceğinin, benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek öğrencilerin iletişim becerilerini algılamaları ile ilgisi olabileceği düşünülen çeşitli niteliklerin betimlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede farklı benlik saygısı düzeyine sahip genel lise öğrencilerinin özlük ve aile nitelikleri ile sosyal ilişkiler değişkenleri açısından iletişim becerilerini algılama düzeyleri ortaya konulmaktadır.

Bu araştırma bulgularının öğrenciler ile ilgili okul yöneticilerine, Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerine, öğretmenlere, ailelere ve eğitim sistemimizde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ilgili kurumlara mevcut duruma ilişkin betimlemeler oluşturarak önemli katkılar sağlanacağına inanılmaktadır.

Ayrıca araştırma bulgularının, ergenlerin yüksek benlik saygısı ve olumlu iletişim becerilerine sahip olmalarında etkili olabilmek amacıyla Rehberlik ve Psikolojik Danışma çalışmalarına ağırlık verilmesinde, okul-aile işbirliğinin sağlanarak anne-baba ve öğretmenlere yönelik eğitim programları düzenlenmesinde önemli katkılar sağlayacağına inanılmaktadır. Çünkü, yurt içinde ve dışında benlik saygısı, özellikle de iletişim becerileri konusunda çok sayıda eğitim programları ve grupla psikolojik danışma çalışmaları yapılmasına rağmen eğitim programlarının hazırlanmasında ışık tutacak, benlik saygısı ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çok az sayıda

araştırmaya (Akende ve ark.,1995; Büyüksahin,2001; Macclenaghan, 1976'dan aktaran Çam,1997) rastlanabilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir:

1.5.1. Araştırmada incelenen benlik saygısı düzeyleri “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği”nin ölçtüğü niteliklerle, iletişim becerilerini algılama düzeyleri “İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.5.2. Araştırma, genel lise öğrencilerinin özlük nitelikleri, aile özellikleri ve sosyal ilişkilerinden sadece alt amaçlarda belirtilmiş olan değişkenler ile sınırlıdır.

1.5.3. Bu araştırma, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında Eskişehir ili merkezindeki sadece genel lise öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçları, ancak belirtilen özelliklere benzediği oranda diğer öğrencilere genellenebilir.

1.6. Tanımlar

Bu bölümde araştırmanın temel kavramlarına ilişkin tanımlar verilmiştir.

Benlik Saygısı: Bireyin kendine özgü olarak yaptığı, benimsediği ve devam ettiği değerlendirmesidir (Coopersmith,1967'den aktaran Arıca,1995).

Kişinin kendini değerlendirmesi sonunda ulaştığı benlik kavramının onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yörükoğlu,1987).

İletişim Becerileri: Karşındakini dinlemek, onu anlamaya çalışmak, işbirliği yapmak, anlaşılabilir, net bir biçimde konuşmak, duygu ve düşünceleri ifade etmek, konuşmaya teşvik etmek, sözel övgü vermek, sözel olmayan iletişimi uygun bir biçimde kullanmak, gerektiğinde soru sormak, zamanında ve konuya ilişkin geri iletim vermek kendini açma; bunlarla birlikte göz kontağı kurmak, içtenlik, empati, saygı, cesaret vermek, atılgan olmak iletişim becerilerini kapsamaktadır (Cüceloğlu,1997; Şahin,1999; Şeker,2000).

İletişim Becerilerini Algılama: Bireyin, kendisinin ne düzeyde iletişim becerisine sahip olduğunu değerlendirmesidir. Korkut (1996d)'a göre İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nden yüksek puan almak kişinin iletişim becerilerini yüksek düzeyde değerlendirdiğine, düşük puan almak ise kişinin iletişim becerilerini düşük düzeyde değerlendirdiğine işaret etmektedir.

Genel Lise Öğrencisi: Eskişehir ili merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı genel liselerde 2003-2004 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören öğrencidir.

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ YAYINLAR

Bu bölümde, ilgili yayınlar “İletişim Becerilerine İlişkin Açıklamalar ve Araştırmalar” ile “Benlik Saygısına İlişkin Açıklamalar ve Araştırmalar” olmak üzere iki ana başlık altında sunulmaktadır.

2.1. İLETİŞİM BECERİLERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR

Bu başlık altında; iletişim becerilerine ilişkin açıklamalar ve iletişim becerileri ile ilgili araştırmalar sunulmuştur.

2.1.1. İletişim Becerilerine İlişkin Açıklamalar

Bu başlık altında iletişim ve iletişim becerileri ile ilgili açıklamalara yer verilmektedir.

2.1.1.1. İletişim

İletişim, insan yaşamındaki temel unsurlardan biridir. Çünkü iletişim sayesinde insanlar kendilerini anlatmakta, başkalarını anlamaktadır. “İletişim” kavramının tanımını yaparken, iletişimin karşılığı olan, Hint-Avrupa dilinde kullanılan “komünikasyon” (communication) sözcüğünün kökünün, Latince “communicare” fiilinden türetildiği görülmektedir. Bu sözcük dilimizde komünikasyon, haberleşme ya da bildirişim sözcükleriyle de tanımlanmaktadır (TDK,1988).

Alanyazında iletişim, başkalarıyla birlikte olma, bağlantıyı sağlama, bilgiyi ya da haberi paylaşma, yayma, çoğunluğa genelleme, herkesin paylaşmasını ve yararlanmasını sağlama, duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması anlamına gelmektedir (Korkut,1996b; Köknel,1987; TDK,1988).

Johnson'a (1987) göre iletişim, kişilerarası ilişkilerde herkesin mesajları aynı zamanda hem alıp, hem verdiği, hem de yorumlayıp sonuç çıkardığı, başı sonu olmayan bir süreçtir. Bütün iletişimlerde kişilerin birbirlerine yolladığı belli anlamlara bağlanan semboller bulunmaktadır. Bu semboller sözel olan ya da sözel olmayan türden olabilmektedir (Akt.Korkut,1996b). Bu tanıma benzer şekilde iletişim, katılanların bilgi/sembol üreterek birbirlerine ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreç olarak da ifade edilmektedir. İnsanlar arasındaki bütün konuşmalar iletişim kabul edilmemektedir (Dökmen,2002).

İletişim, mesajların alınıp verildiği, mesajda belirten gerçek anlamların paylaşılmasındaki tüm süreçleri ifade eden bir kavramdır. Dolayısıyla iletişim, görünen davranışların yanı sıra zihinsel süreçleri de içeren bir yapı göstermektedir. İletişimin amacı, iletişim birimleri arasında bilgi, haber alışverişini sağlamaktır. Kaynakla alıcı arasındaki bu bilgi, haber alışverişi mesajla gerçekleşmektedir. Mesajların anlamı da herkese göre değiştiği için iletişim çok karmaşık bir özellik göstermektedir. Aynı toplumsal ortamda birbirini algılayan kişilerin iletişim kurmamaları olanaksızdır. Günlük yaşamda, belirli bir sosyal çerçeve içinde yer alan insanlar, farkında olsunlar ya da olmasınlar birbirleriyle iletişim içinde bulunmaktadır. İletişim kurmak için belirli bir davranış gösterme zorunluluğu yoktur. Hiçbir davranışta bulunmama da anlamlı bir mesaj oluşturmaktadır (Cüceloğlu,1995; Köknel,1987).

Alanyazında "iletişim" kavramı ile ilgili tanımlarda, mesajın yönü ve niteliği konusunda farklılıklar olmasına karşılık bireylerin duygu, düşünce ve bilgilerini karşılıklı olarak aktarmasına, kısacası mesaj alışverişine "iletişim" denilebilir.

İletişim türleri dikkate alındığında ise, alanyazında farklı iletişim türleri olmasının yanı sıra, yaygın olarak kullanılan sınıflamalardan birisinde iletişim dört ana gruba ayrıldığı görülmektedir. Burada söz konusu olan iletişim türleri, birer inceleme alanı olmanın yanı sıra, aynı zamanda birer çatışma türü olarak değerlendirilmektedir. Bunlar:

- Kişi-içi iletişim ve çatışma
- Kişilerarası iletişim ve çatışma
- Örgüt-içi iletişim ve çatışma
- Kitle iletişimi ve çatışma (Chaffee ve Berger,1987'den aktaran Dökmen,2002).

Kişilerarası iletişim; kaynağını ve hedefini insanların oluşturduğu, gönderici ve alıcı arasında zaman ve mekan birliğinin bulunması durumunda kullanılan iletişim şeklidir (Dökmen,2002). Kişilerarası iletişim; temel olarak duygu ve düşünce alışverişini yürütme düzenleri, kişilerin birbirlerine bilinçli veya bilinçsiz olarak iletmek istedikleri duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir süreç olarak da tanımlanmaktadır. Burada ana öge anlatmaktır. İletişimi kuran ve başlatan kişi kendisini, duygu, düşünce dünyasını, ilişkilerini, ilişkilerinin kendisindeki karşılıklarını açıklamak ve karşısındakine iletmek istemektedir. Kişilerin anlatma eylemlerinin iletişim açısından amacı anlaşılmasıdır. İletişim sırasında aktarılan mesaj bireyin psiko-sosyal yaşantılarından oluşmaktadır (Baltaş ve Baltaş,1992).

Tubbs ve Moss (1974) da, bir iletişimin “kişilerarası iletişim” sayılabilmesi için; kişilerarası iletişime katılanların belli bir yakınlık içinde yüz-yüze olmalısı, katılımcılar arasında tek yönlü değil, karşılıklı mesaj alışverişi olmalısı, söz konusu mesajlar sözlü (verbal) ve sözsüz (nonverbal) nitelikte olması gerektiğini belirtmektedir (Akt.Dökmen,1986).

2.1.1.2. İletişim Süreci

Alanyazında “iletişim” ile ilgili yapılan tanımlar arasında “iki birim arasında birbirine ilişkin mesaj alışverişi” de bulunmakta ve bu tanımda açıklanması gereken “birim, birbiriyle ilişki olma, mesaj ve alışveriş” olmak üzere dört kavram olduğu belirtilmektedir. Belirtilen bu kavramlar açıklanarak iletişim süreci bilimsel olarak aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Cüceloğlu,1995):

1-Birim: Birbiriyle karşılıklı mesaj alışverişi yapan insan, hayvan ya da makinenin her birine “iletişim birimi” adı verilmekte ve iletişim birimleri kaynak birim ve hedef birim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kaynak birim; mesaj gönderen, mesajın olduğu, kaynaklandığı birimdir. Hedef birim ise; mesajın gönderildiği birimdir.

2-Birbiriyle İlişkili Olma: İletişimin olabilmesi için sadece mesaj alışverişi yeterli olmamakta, alınan ve verilen mesajların birbiriyle ilişkili olması da gerekmektedir. Günlük yaşamımızda yorgunluk, yanlış anlama, dikkati başka bir konuya verme gibi nedenlerden ötürü iletişimde ilişkilik aksayabilmektedir.

3-Mesaj: Mesaj, kaynak birimdeki içeriğin, bir seçim sürecinden geçirilerek ifadesidir. Kaynak birimdeki içerik duygusal ya da düşünsel olabilmektedir. İnsanların karşılıklı konuşurken birbirlerine söyledikleri sözlerin yanı sıra, yüz ifadeleri, el ve kol hareketleri, oturuş ve duruş konuşmaları da birer mesaj olabilmektedir. Dolayısıyla, mesajlar sözlü ve sözsüz olmak üzere iki temel grupta toplanmaktadır.

4-Alışveriş: İletişim iki yönlü bir süreçtir; ne sadece alış ne de sadece veriştir.

Baltaş ve Baltas (1992) da, iletişim sürecini ve dolayısıyla iletişimde yer alan sistemlerin ana yapılarının aşağıda belirtildiği üzere verici kişi (iletişimi başlatan kişi), anlam kodlama, mesaj, iletişim biçimi, gönderme becerileri, alıcı kişinin özellikleri ve geri bildirimden oluştuğunu belirtmektedir:

İletişim süreci içerisindeki iletişimi başlatan, diğer insanlara duygu ve düşüncelerini aktarma girişiminde bulunan kişiye verici kişi denmektedir. Vericinin kodladığı anlamı alıp çözecek ve değerlendirecek kişi de alıcıdır. Bir yaşantıya ait duygu ve düşüncenin kodlanarak sözlü, sözsüz veya yazılı bir anlatımla alıcı kişiye ulaşmasını sağlayan sembolere mesaj denmektedir. Mesaj, bir vericiden çıkan duygu ve düşüncelerin, alıcı duyu organlarınınca algılanmasına yöneliktir. Mesaj alıcıya ait ne kadar çok duyu organına ulaşırsa, anlatım o ölçüde başarılı olmaktadır. Mesajların sözlü, sözsüz ya da yazılı olarak istenen ilişki biçimine uygun verilebilmesi, gönderme becerilerinin geliştirilmesi ile mümkündür. Bireyin mesaj gönderme becerisi yaşanan sosyal ortam ve kişilik özellikleri ile şekillenmektedir. Geri bildirim, iletişimin devamını etkileyen, alıcının mesajı çözüp değerlendirmesinden sonra yeni bir mesaj kodlamasını sağlayan bir başka özelliktir. Geri bildirim içinde, olumlu özelliklerin olması mesajın anlaşılmasına ve iletişimin devam etmesine imkan vermektedir. İletişime yapıcı etkinliğini kazandırmada, vericiden gelen sözlü ve sözsüz mesaj kodlarının alıcıda gerçek anlamları ile değerlendirilmesi de önemlidir (Baltaş ve Baltaş,1992).

İletişim süreci içerisinde, bireyler birbirleriyle kurdukları iletişimlerde bazı zorluklar yaşayabilmektedir. Gerek kendilerinin gönderdiği mesajlarda gerekse iletişim kurmaya çalıştıkları kişilerden aldıkları mesajlarda ifade ediş tarzı ve yüklenen anlamdan dolayı bazı sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle dilin kullanışı ile ilgili kötü alışkanlıklar kişilerarası iletişimdeki verimliliği aksatmaktadır. Bu kötü alışkanlıklar; genellemeler ve yaygın tutumlar, bir kimsenin yaşantısını ondan daha iyi bildiğini iddia etmek, iletişimde bir tek kişiyi suçlamak gibi iletişim engelleridir (Cüceloğlu,1997).

Gordon (1998) de iletişim engellerini; emir vermek, yönlendirmek, uyarmak, göz dağı vermek, ahlak dersi vermek, öğüt vermek, çözüm ve öneri getirmek, öğretmek, nutuk çekmek, mantıklı düşünceler üretmek, yargılamak, eleştirmek, suçlamak, aynı düşüncede olmamak, övmek, ad takmak, alay etmek, yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak,

avutmak, çapraz sorgulamak, sözünden dönmek, oyalamak, şakacı davranarak konuyu saptırmak olarak ifade etmektedir.

İletişim engelleri yanında, iletişim süreci içerisinde iletişimde anlaşmaya zemin hazırlayacak ve anlaşmayı kolaylaştıracak bazı özellikler de bulunmaktadır. İletişimi kolaylaştıracak en önemli noktalardan birisi ilk dakikalardır. Karşı karşıya gelen iki kişi arasındaki ilk etkileşim, iletişim sürecinin önemli bir belirleyicisi olmaktadır (Baltaş ve Baltaş,1992). İletişim kurulmaya başlandığı andan itibaren ise karşılıklı iki kişinin de aktif olması gerekmektedir. Edilgin dinleme, kabul tepkileri, kapı aralayıcı, konuşmaya çağrı tepkileri, etkin dinleme bireye duygularını ifade etmek için cesaretlendirici, kendisinin saygıyla dinlendiğini gösteren, kısacası iletişimi kolaylaştıran en önemli iletişim becerileri arasında yer almaktadır (Gordon,1998). Bunlarla birlikte, bilgiyi veriş biçimi, bir başka deyişle, sözlerin bedendeki karşılıkları da iletişimi değerlendirmede diğer önemli bir noktadır. Kelimelerin sözcük anlamlarını ya da çağrıştırdıkları anlamları, karşıdaki kişinin eylem biçimleri ile birlikte değerlendirmek doğru iletişime imkan vermektedir (Baltaş ve Baltaş,1992).

2.1.1.3. İletişim Becerileri

Sağlıklı bir toplumsal çevrenin kurulabilmesinin temel şartı başarılı insan ilişkileridir. İnsanlar, başarılı ve doyurucu ilişkiler kurdukları zaman mutlu olduklarından başarılı iletişim kurmanın yolu olan iletişim becerilerini öğrenmede büyük yarar bulunmaktadır (Balcı,1996; İlaslan,2001)

İletişim becerileri, sosyal beceri kavramının içerisinde yer alan bir kavramdır. Sosyal açıdan beceri sahibi bir insan olumlu sosyal etkileşimleri başlatabilme ve sürdürebilme, arkadaşlıklar kurabilme, sosyal çevresiyle başa çıkabilme yeteneğine sahiptir. Tam tersi, sosyal becerilerin eksikliği düşük benlik saygısının, sosyal uyumsuzlukların, zihinsel sağlık problemlerinin ve suçluluğun en önemli belirtilerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Saldırgan, antisosyal veya kurallara uymayan gençlerin büyük bir oranı, sosyal yerlerde

etkin katılımı geliştiren temel sosyal becerileri öğrenme fırsatına sahip değildiler. Bu gençler, onları olumlu sosyal ilişkiler sergilemekten uzak tutan ve sosyal açıdan yetenekli olmalarını engelleyen ve üretken olmayan sosyal eylemler döngüsünün tuzağına düşmektedirler. Gençlerin büyük bir çoğunluğu kendilerini yalnız hissettiklerini bildirmekte ve sosyal becerilerin eksikliğiyle beraber aşırı problemlerli davranışlar sergilemektedirler (Rutherford ve ark.,1998).

Alanyazında iletişim becerileri ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Berryman (1982), iletişim becerilerini dinleme, atılganlık, sözel iletişim ve sözel olmayan iletişim; Omulu (1984) ise iletişim becerilerini dinleme, anlaşılabilir, net bir biçimde konuşmak, göz kontağı kurmak, konuşmaya teşvik etmek, sözel övgü vermek, sözel olmayan iletişimi uygun bir biçimde kullanmak olarak tanımlamaktadırlar (Akt.Yüksel (Şahin), 1997). Her iki tanımda da iletişim becerilerinin dinleme, sözel ve sözel olmayan iletişimi kapsadığı görülmektedir.

İletişim becerileri, Şeker (2000) tarafından içtenlik, konuşma samimiyet, empati, saygı, düşünceyi açığa vurmak, anlamaya çalışmak, işbirliği yapmak, cesaret vermek, duyguları açığa vurmak olarak tanımlandığı gibi, zamanında ve konuya ilişkin geri iletim vermek olarak da tanımlanmaktadır. Anlaşılmayan bir konunun açıklığa kavuşması, yanlış bir yargılamanın ne gibi temellere dayandığını anlamak için sorular sorma, duygularını karşdakine dürüstlük ve samimiyetle söyleme bu tür geri-ilettime örnektir (Cüceloğlu,1997).

Johnson ve Johnson (1972), kişilerarası ilişkileri olumlu etkileyen iletişim becerilerini dört grupta ele almaktadır;

- Başkalarını tanımak ve güvenmek: Kendini açma, kendinin farkında olma, kendini kabul etme ve kendine güven özelliklerini içermektedir.
- Diğerlerini anlamada kesin, somut, açık olmak: Düşünce ve duyguları kesin biçimde söyleyebilmeyi içermektedir. Sıcaklık ve insanlardan hoşlanma kişilerarası ilişkilerde önemli özelliklerdendir.

- Diğerlerini etkilemek ve onlara yardım etmek: Karşılıklı olarak ilişkide bulunan kişilerin birbirlerini etkilemeleri ve destek vermeleri özelliklerinden oluşmaktadır. Başkasının sorunlarına, ilgilerine yardım edici tepki verme; kabul edici, destekleyici iletişim kurma; insanları yapıcı biçimde kendi çelişkileriyle yüzleştirme; bir başkasının davranışını etkilemek için pekiştirici verme ve model olma bu grubun becerileridir.

- Sorunları ve çatışmaları çözme yollarını bilmek: Başkalarıyla daha yakın olmayı sağlayan, ilişkinin büyümesini ve gelişmesini hızlandıran bir yol olarak sorunları tarafların uzlaşabileceği bir biçimde çözebilmek ilişkinin sürmesi için can alıcı bir öneme sahiptir (Akt.Görür,2001; Akt.Korkut,1996a).

Baymur (1993) ve Yüksel (Şahin,1997) de sağlıklı kişilerarası kurabilmek için kullanılmasında yarar görülen iletişim becerilerini;

- Kendini açma,
- Sosyal maskelerle iletişime girmeme,
- Etkili dinleme,
- Sözel olmayan iletişimi etkili biçimde kullanma,
- İçeriği yansıtma,
- Duyguları yansıtma,
- İletişimde ben dilini kullanarak, kişiye ait olan duygu, düşünce ve davranışlarının sorumluluğunu alıp,başkalarına o sorumluluğu vermeme bilincine sahip olabilme,
- Atılgan bir biçimde davranarak, başkalarını küçük görmeden, onların haklarını çiğnemenen, kişinin kendi haklarını koruyabilme,
- Etkili bir biçimde soru sorabilme,
- Empatik anlayışla, kişilerin birbirlerine yakınlaşmasına ve arada gerçeğe dayanan bir sevginin gelişmesine yol açma,
- Saygıyı etkili biçimde kullanabilme,
- Somutluk ve saydamlık ilkesi ile kişilerin kendi içlerinden geçen duyguların farkında olmaları ve oldukları gibi görünmeye, düşündükleri ve duydukları gibi konuşmaya çalışmaları,

- Mesajın açık ve tam olarak iletilmesi şeklinde ifade edilmektedir.

Sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurabilmek için alanyazında belirtilen iletişim becerileri arasında ilk olarak etkili dinleme ve etkili tepki verme becerilerinin kullanılması gerekmektedir. Etkili dinleme ve etkili tepki verme becerileri, uygun soru sorma, özetleme yapma, söylenenleri başka sözcüklerle tekrarlama, konuşanın davranışlarını, sözlerini ve duygularını tanımlama ve uygun biçimde yansıtma, mesajı anlayıp anlamadığını sınama, etkili geri bildirim verme gibi becerileri gerektirmektedir. Bu beceriler kullanılarak, mesajı yollayan kişinin mesajı iyi kodlayıp yollaması ve alıcının da verilen mesajı tam olarak alması ve farklı yorumlara gitmemesi halinde başarılı ve etkili bir iletişim gerçekleşmektedir (Korkut,1996a).

İletişim becerileri Korkut (1996a)'un da belirttiği gibi her şeyden önce dinleme becerileri ile başlamakta, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, başkalarını takdir etme gibi davranışlarla sürdürmektedir. Dinleme sürecinin başarılı olabilmesi için de işitme yeteneğinin yerinde olması ve konuşulanlara dikkat etmesi önemlidir. İşitilen sesler, sözcüklere, sözcükler de anlamlı mesajlara çevrilmelidir. Mesaja verdiğimiz anlam bireysel geçmişimizden, deneyimizden, tutumlarımızdan, benlik kavramımızdan ve ruh durumumuzdan önemli derecede etkilenmektedir. Dinleyebilmek; bir başkasına ilgi, saygı duyma, sabırlı, rahat ve empatik olmayı gerektirmektedir. İyi bir dinleme, karşıdakini sadece dinlemeye değil, onu gerçekten anlamaya ve bunu ona yansıtmayı içermektedir (Bacanlı,1999; Balcı,1996; Özer,1989).

Rogers'a göre, bir kişinin karşıdakini anlayarak dinlemesi, karşıdaki kişinin bakış açısını görmek yani empati kurmak demektir. Kişilerarası iletişimde esas engel, diğer insanları yargılama, değerlendirme, onaylama-onaylamama eğilimidir. Bütün yargılar ve değerlendirmeler ise kişilerin kendi bakış açılarından yapılmaktadır. Dinleme becerileri yanında, mesajın istenilen amaca hizmet edecek şekilde hazırlanması ve uygun şekilde iletilmesi yani anlatma becerileri de iletişimi önemli derecede etkilemektedir. Anlatma

becerileri dile dayalı tüm olanakları, dili kullanmadaki becerileri kapsadığı gibi, kişinin duygu ve düşünceleri ile de ilgilidir. Kaynak kişi için önemli olan, yolladığı mesajın alıcı tarafından kendi zihnindeki gibi ya da ona çok yakın şekilde, aslından saptırılmadan anlaşılmiş olmasıdır. İletişim sürecinde kişinin kaynak kişinin zihnindeki fikir ve duygularının anlamı, alıcının zihnine olduğu gibi iletilmemektedir. İletilen sadece o fikri temsil eden, onun yerini tutan bir uyarıcı, birtakım soyut sembollerle hazırlanmış bir şifredir. Kaynak kişiden gelen bu şifre, hazırlandığı merkezden farklı bir merkezde, alıcının zihninde, kişisel yaşantılarına göre çözülerek, yorumlanmakta, bir anlam çıkarılmaktadır. İletişimin en önemli noktası bu aşama (Özgit,1991) iken, kişinin algıladığı anlamın, diğer kişinin gönderdiği mesajdan farklı olabilmesi durumunda ise iletişimde sorun oluşmaktadır. Çünkü konuşan ve dinleyen kişilerin birbirlerine gönderdikleri mesajı farklılaştıracak çok sayıda psikolojik etken bulunmaktadır. Kaynak kişinin zihnindeki anlam ve duyguları, alıcıya anlatmasındaki başarı, onun geçmiş yaşantıları ile kendisinin ileteceği fikir ya da konu hakkında edinmiş olduğu duygu ve becerilerine, ileteceği fikirlere ilişkin tutumuna, yetişmiş olduğu ve halen içinde bulunduğu sosyal ve kültürel ortamın etkilerine ve çevreden gelen uyarıcıları algılama ve tepkide bulunma güç ve becerilerine bağlı olmaktadır (Özgüven, 1980).

Dinleme ve anlatma becerilerinin yanında etkili ve başarılı iletişim kurmak için bireyin farkındalığının da yüksek olması oldukça önemlidir. Farkındalık, bir bireyin tüm potansiyellerini kullanarak yaşayabilmesi için önce kendisini fark etmesi, duygu, düşünce ve gereksinimlerini bilmesi, davranışlarının doğuracağı sonuçları tahmin edebilmesi anlamına gelmektedir. Farkındalığı yüksek olan bir birey, duygu, düşünce ve tutumlarının ne anlama geldiğini kavramakta, hem de karşıdaki kişinin davranışlarını gerçekçi bir biçimde değerlendirebilmekte ve kendisi için en yararlı davranışları seçebilmektedir. Bireyin farkındalık seviyesi bireysel gelişiminin ve benlik saygısının artmasını sağlamakta ve dolayısıyla iletişim becerilerini de geliştirmektedir (Cüceloğlu,1997; Özgit,1991).

İletişim becerilerine sahip olan, etkili iletişim kuran kişiler; sosyal yönden rahat, vücut dilinde duyarlı, kritik düşünce becerilerine sahip ve dinleme becerilerini etkili biçimde

kullanan, ilişkide buldukları kişilerle herhangi bir sorun çıkarmamaya özen gösteren, davranışlarının sonuçlarına katlanıp bununla başa çıkmaya çalışan kişilerdir. Kendileri ile ilgili kararları alarak, hedef belirleyerek kendini geliştirmeye yönelik atılımlarda bulunmaktadır. Yardım isteme, açıklama yapma, katılma, özür dileme ve başkalarını ikna etme davranışları sergilemektedirler. Kendi duygularını anlamakta, ifade etmekte, başkalarının duygularını anlamaya çalışmakta, korkularla ve öfkelerle başa çıkabilmekte, başkalarına yakınlık gösterip kendini ödüllendirebilmektedirler (Bacanlı,1999; Şeker,2000).

Egan (1994) da, kişilerarası ilişkilerin yanında psikolojik sağlıkla ilgili alanlarda eğitim gören ya da çalışan kişilerin sahip olması gereken iletişim becerileri üzerinde durmaktadır. Bu kişilerin ilk sorumluluklarının yardım etme sürecinde etkili olmalarını sağlayacak olan etkili dinleme, empati ile ilişki kurma, saygı, somutluk ve içtenlik gibi becerileri kazanmak olduğunu belirtmektedir. Böylece profesyonel ilişkilerin de temel iletişim becerilerine dayalı olduğuna dikkat çekmektedir. Ona göre davranışı değiştirme, sürdürme ve öğrenme ilkeleri daha sonra gelmektedir.

Sonuç olarak; kişilerarası iletişim, öncelikli olarak bireyin psikolojik olarak sağlıklı yaşaması için gereklidir. Sağlıklı bir yaşama kavuşmak için de kişilerin iletişim becerilerine sahip olmaları oldukça önemlidir. Çünkü iletişim becerileri olaylara farklı açılardan bakabilme esnekliği gerektirmektedir. Kişilerin, karşı karşıya kaldığı olayla ilgili olası bakış açılarını araştırmayı içermektedir. Bu beceriyi kazanmış birisi, kendine yöneltilen bir uyarı, eleştiri ya da şikayet karşısında, tek açı yerine, çok açıdan anlam verme yeteneğine sahip olabilmektedir. Benlik saygısı yüksek olan kişinin genellikle iletişim becerilerinin yüksek olduğu gözlenmektedir (Cüceloğlu,1995). Çünkü yüksek benlik saygısı, bireyin duygularının gerçekçi olarak algılamasında, değerlendirmesinde, davranışının sorumluluğunu kabul etmesinde ve anlamlı ilişkilere girmesinde etkili olmaktadır (Yüksel (Şahin),1997).

2.1.1.4. İletişim Becerileri İle İlgili Kuramlar

Alanyazında kuramlar, iletişim süreci, iletişim becerileri ve iletişim becerilerini etkileyen anne-baba tutumu gibi etkenleri açıklamaya yönelik çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Transaksiyonel Analiz Kuramı, Psikanalitik Kuramda Freud, Adler ve Sullivan'ın görüşleri çerçevesinde iletişim becerilerine ilişkin açıklamalar kısaca aşağıda sunulmuştur.

Bunlardan Transaksiyonel Analiz (TA) kuramı, bir iletişimde, tarafların gönderdikleri uyarıcıları ve buna karşılık verilen tepkilerin hangi ego durumundan (kişiliğin hangi yönünden) hangi ego durumuna yönelik olduğuyla ilgilenmekte ve iletişimi, iki kişinin ego durumları arasında oluşan işlemler (transaksiyonlar) ile açıklamaktadır. Bu görüşe göre; iletişim kurmak bir gereksinimden kaynaklandığına göre, gereksinim kişiliğin hangi yönüyle ilgiliyse; bireyde, o ego durumundan uyarıcıyı gönderme ya da tepki verme eğilimi görülmektedir. İletişimde bulunan tarafların karşılıklı olarak gereksinimleri karşılanmıyorsa, iletişimde aksaklıklar ve çatışmalar olacak ve olasılıkla kişisel sürtüşmeler ortaya çıkmaktadır. Bunlar açıkça sözel olarak ifade edilebileceği gibi, sözel olmayan mesajlarla da (bakış, jest ve mimikler, ses tonu gibi) ifade edilebilmektedirler. Ortaya çıkacak olan çatışmalardan kaçınmak ya da çözmek için önemli olan, kişilerin iletişim sürecinde oluşan etkileşimi tanıyabilmesi ve bunu değiştirebilme becerilerine sahip olmasıdır (Çam,1997).

İletişim becerileri ile ilgili olarak, Freud ve Adler'in görüşleri de önemlidir. Freud, çocuğun gelişimini ve sorunlarını, onun biyolojik örüntüleriyle ailenin çocuğun karşısına çıkardığı gerçeklerin bir çatışması ve cinsel gelişim süresince çocuğun annesine (ya da babasına) karşı bir tutku geliştirmesiyle açıklamıştır. Buna karşılık Adler, anne-babanın tutumlarına, ailenin sosyo-ekonomik durumuna, cinsiyete ve kardeşler arasındaki ilişkilerin (doğum sırasına bağlı olarak) niteliğine önem vermiştir. Bu anlamda çocuğun ilerleyen yaşlarda ve yaşam boyunca kuracağı iletişimlerin niteliğinde bu üç değişkenin (anne-baba tutumuna, cinsiyete ve doğum sırasına) çok önemli olduğu görülmektedir. Adler'e göre, ailenin sosyo-ekonomik durumu ve içinde bulunduğu kültürün cinselliği algılayış biçimi

çocuk üzerinde önemli izler bırakmaktadır. Ayrıca ilerleyen yaşlardaki iletişimlerinde de bu doğrultuda davranmasına neden olmaktadır. Adler'e göre "doğum sırası çocuğun kişilik gelişimi ve iletişim tarzı konusunda çok etkili bir etmendir." Buna göre "en büyük çocuk tacını yitirmiş bir kraldır". İkinci çocuk kendisinden daha güçlü ve yetenekli büyük kardeş ile kendisinden sonra gelen kardeşin yarattığı ikili sorunlarla baş etmek zorunda kalan çocuktur. Bu durumda ikinci çocuk diğer kardeşler kadar yetenekli olmadığı inancını geliştirebilir. Bu da onu etkili iletişimlere girme konusunda çekimser yapabilmektedir. En küçük çocuk ise ben-merkezci tutumlar içine girerek kendisinden büyük kardeşlerin varlığı yüzünden sürekli bir yetersizlik duygusu içinde olduğundan iletişimlerini bu doğrultuda kurmak durumunda kalmaktadır. Yalnız başına yetişen tek çocuk ise toplumsal davranışların gelişmesi için gerekli alış-veriş ortamından yoksun olduğundan yeni ve etkili iletişimleri oluşturmada zorlanabilmektedir (Geçtan,1981).

Sullivan, insan ilişkilerinin en önemli ve en can alıcı noktası olarak iletişim üzerinde odaklanmakta, iletişim sözlü ya da sözsüz olabileceğini belirtmektedir. Davranışların ilişkilerden kaynaklandığını düşündüğü için bir insanın davranışlarının çevresinde ayrı ve tek başına ele alınıp yorumlanmasının yanlış olacağını savunmakta, davranış kalıplarının kökeninde anne-çocuk ilişkisindeki genel kaygı bulunduğunu belirtmektedir. Ona göre yeni doğan bebeğin anne dolaşımından kopması, döl yatağından ayrılması, kaygı ve korku yaratmaktadır. Bebek ilk kaygısını ağlayarak belirtmekte, annesinin kollarında güven kazanmakta ve kaygı ve korkudan kurtulmaktadır. Bebeğin, içgüdü ve dürtüleriyle gelen temel gereksinimlerine karşı annesi evet der ve onaylarsa haz, hayır der ve karşı çıkarsa elem duymaktadır. Böylece anne-bebek iletişimi evet ve hayıra dayanan hazla elem arasında gidip gelmektedir. Tüm davranışlar bu gel-git arasında öğrenilip ve benimsenmektedir. Kişilik de, insan çevresiyle etkileşim halindeyken ortaya çıkmaktadır. Algılama, hatırlama, düşünme, düş kurma ve tüm ruhsal süreçler Sullivan'a göre insan ilişkilerini içermekte, rüyalar ise kişilerarası ilişkileri yansıtmaktadır (Geçtan,1981; Köknel,1987; Yanbastı,1990).

Sonuç olarak, iletişim becerilerine ilişkin kuramlar farklı görüşleri ile birbirini tamamlamaktadır. Bu açıklamalar çerçevesinde, iletişim süreci ve iletişim becerilerinin oluşumu ve gelişiminde ailenin yapısı ve anne-baba tutumunun önemi ortaya konulmaktadır.

2.1.1.5. İletişim Becerilerinin Ailede Gelişimi

Aile, evlilik ve kan bağına, karı koca, anne-baba, çocuk ve kardeşler gibi ilişkilere dayalı olan, en küçük toplum birimi, bir iletişim grubu örneğidir. Aile içinde bulunduğu toplum özelliklerini taşımakta, yetişen kuşaklara bu özellikleri aktarmakta ve böylece toplumun sürekliliğini sağlamaktadır (Köknel, 1987).

Fenson'a (1994) göre, "aile kurumu çocuğun sağlıklı bir birey olabilmesi için duygusal gereksinimlerin karşılandığı, güvenebileceği ve kendine destek olunabileceği yerdir." Dünyaya yeni gelen bebeğin yaşamının ilk aylarından başlayarak anne-babanın sıcaklığı, ses tonu ve sevgisinin bebeğe verilen süt kadar gerekli olduğu bilimsel olarak doğrulanmıştır. Bu duygusal bağın çeşitli nedenlerle kurulamaması bebeğin yetişkin yaşamında pek çok iletişim sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Fenson (1994), çocuk için yaşamsal önemde olan duygusal bağın kurulamamasının önündeki bu engellerin ailenin sosyo-ekonomik durumu, çocuğun cinselliğine bakış açısı ve her çocuğa farklı yaklaşımlar gösterilmesi olduğunu belirtmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyin düşüklüğü, cinsiyet ayrımcılığı ve doğum sırasına göre çocuğa farklı yaklaşımlar sergileme durumunda çocuk ileriki yaşamına doğru apatik, huzursuz, kolay iletişime geçemeyen, saldırgan, uzun süreli arkadaşlık kuramayan bir süreç izlemeye başlamaktadır.

Simpson (1987) da anne-babaların benlik saygısı düzeyinin, onların çocuklarıyla ilişki kurma şekillerini etkilediğini, benlik saygısının anne-babaların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik düzeyle yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca ailenin çocuklara kız ya da erkek olmalarına ve doğumdaki sıraya göre farklı yaklaşım yaklaşmaması gibi değişkenlerin de çocuğu etkilediğinin altını çizmektedir (Akt.Görür,2001),

Cooper (1982) da, pek çok ailenin olumsuz sosyo-ekonomik koşullarından dolayı aile içinde gergin bir ortamın yaratıldığını vurgulamaktadır. Bu gergin ortam, bireyin rahat, sakin, etkili, yaratıcı ve atılgan olmamasına zemin hazırlamaktadır. Böylece çocuğun yaşam boyunca bu ortama göre bir kişilik tarzı edindiğini, dolayısıyla çocuğun yetişkin yaşamda kullanacağı iletişim becerilerinin de bu doğrultuda olduğunu belirtmektedir (Akt. Görür,2001). Gardner (1986) da, hemen tüm yaş düzeylerinde kız ve erkek çocukların arasındaki farklı cinsiyet rollerine sahip olmalarının onların çevresiyle iletişimini ve okul davranışlarını etkilediğini açıklamaktadır (Akt.Görür,2001).

Dökmen (2002), iletişim becerileri konusunda aile içinde olması gereken eğitimin önemi üzerinde durarak, etkili iletişim kuramamanın bir kısmının özellikle aile içinde iletişim kurmadaki bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ifade etmektedir. İnsanların birbirlerine nasıl geribildirim vermeleri gerektiği konusunda eğitilmeleri ile çatışmaları, iletişimsizlikleri azaltabileceğini belirtmektedir.

Cüceloğlu (1997) da bireyin çocukluk döneminde ailesinin kendisine gösterdiği iletişim biçiminin önemini vurgulamaktadır. Ona göre, kendi başına iş yapma olanağı tanınmamış ya da bir uğraşı içine girdiğinde hatası yüzüne vurulan bir çocukluk dönemi geçiren birey, bu tür bir etkileşim sonucunda; her yeni iş başında büyük kaygı duymakta ve çoğu kere girişimde bulunmak yerine, bu kaygının etkisiyle işten kaçmaktadır. Yaptığı her iş sürekli eleştirilmiş ve aşağılanmış olduğu için başladığı işi bitirmek bile istememektedir. Kendisinin beceriksiz olduğuna ve başaracağına değil, başarısız olacağına inanmıştır. Benlik saygıları düşük olan bireyler, yaşam boyunca kendilerinin sürekli az risk taşıyan alışagelmış durumlarda tutmaktadırlar. Sessiz, kendi ezikliklerini kabullenmiş, herkese güler yüz göstermek ve herkesle uyum içinde olmak uğruna kendi benlik değerlerini geliştirememiş kişiler, kendilerinin kim olduklarını, temel yaşam ilke ve değerlerinin ne olduğunu bilememektedirler.

Özetle, bireyin kendi iç dünyasında ve kişilerarası ilişkilerinde başarılı olabilmesi, bu konuda bilgi ve becerilerin aile içinde öğrenilmesi-öğretilmesi ile olanaklı görünmektedir.

Bu yüzden aile, çocuk için yaşamsal öneme sahiptir (Leutz,1987'dan aktaran Görür,2001). Bireyin çocukluk ve ergenlik döneminde ailesi ve arkadaşları gibi yakın çevresi ile kurduğu iletişim şekli, onların bireye karşı göstermiş olduğu tutumlar ve bireyin kendisine gösterilen bu tutumları algılama şekli bireyin benlik saygısını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Ergenlik döneminde gelişen benlik saygısı bireyin yetişkinlik dönemindeki iletişim becerilerini de değiştirebilmektedir.

2.1.1.6. İletişim Becerileri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

Kişiliğin temel özelliklerini oluşturan “benlik” iletişimin odak noktası olarak kabul edilmekte, insanın kendi iç dünyasıyla ve başkalarıyla kurduğu iletişimin ürünü ve yaratıcısı olarak düşünülebilmektedir. Bir anlamda iletişim “ben”in başkalarına anlatılmasıdır (Köknel, 1987).

Ortaöğretim düzeyindeki ergenlik sonrası dönemdeki gençlerde doyurucu ve etkili kişilerarası ilişki kurma becerilerinin kazanılması, bu becerilerin özellikle kimlik ve kişilik gelişimine olumlu katkıları nedeniyle çok önemlidir (Archer ve Kogan,1973'dan aktaran Korkut,1996a). Abacı (1995) tarafından yapılan bir çalışmada da iletişim becerileri arttıkça bireylerin kendini gerçekleştirme düzeylerinde artış olduğu bulunmuştur. İletişimin bireylerin kendini gerçekleştirme düzeyinin artmasında da önemli bir unsur olduğu görülmektedir (Akt.Korkut,1996b).

Sağlıklı kişilerarası ilişkilerin kurulamaması ise kişilerde anlaşılmamışlık ve yalnızlık duygularına, hatta daha derin duygusal sorunlara yol açabilmektedir (Korkut,1996a). Kişilerarası ilişkilerde sosyal destek alabilmek kişilerin kendilerini daha iyi hissetmelerinde oldukça önemli yer tutmaktadır. Sosyal destek kavramı hem fiziksel hem de psikolojik sağlık üzerindeki etkisi nedeniyle kapsamlı bir kavram olarak ele alınmaktadır. Sosyal destek, sosyal-duygusal, araçsal, bilgisel ve değer verme biçiminde olabilmektedir. Sosyal-duygusal destek, sevgi, şefkat, güven, empati, ilgilenme, değer verme ve tekrar destek vermeyi içermekte ve kişideki kendini kabul etme, değerli hissetme

ve başkalarınınca ilgilenildiği duygusunu pekiştirmektedir (Pratt,1991'den aktaran Korkut,1996b). Sosyal destek olarak ilişkileri sürdürme kişilerarası çatışma ve gerilimleri azaltabilmeye yaramakta, böylece kişilerarası ilişkilerin daha da sağlıklı olmasına katkıda bulunmaktadır (William ve House,1991'den aktaran Korkut,1996b). Sosyal desteğin sosyal-duygusal biçimde alınmasının, bireylerin sıkıntılarını birileriyle konuşabilmeleri, anlaşılabilirliklerini ve destek alabildiklerini hissetmeleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Korkut,1996b).

2.1.2. İletişim Becerilerine İlişkin Araştırmalar

Son yıllarda yurt içinde kişilerarası iletişimi inceleyen yayınların çoğalmasa konuya verilen önemi yansıtmaktadır. Bu yayınlar iletişimin pazarlamada, aile içinde, ikili duygusal ilişkilerde, kişiliğin yapısını açıklamada, yardım etme (danışmanlık) ilişkisinde ve eğitimde öğretme-öğrenme ilişkisinde nasıl etkili bir biçimde kullanılabileceğine açıklık getirmektedir (Çam,1997).

Yurt içinde iletişim becerileri ile ilgili olarak ilk çalışmalar beden dili konusunda yapılmıştır. Mümtaz Turhan, Doğan Cüceloğlu ve Ayhan Lecompte duygusal yüz ifadeleri üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmaların hepsinde duygusal ifadelerin aktarılmasında kültürler arasında ortak yüz ifadelerinin varlığı saptanmıştır (Baltaş ve Baltaş,1992). Dökmen (1986) tarafından yapılan araştırmada da yüz ifadelerini teşhis etme becerilerini geliştirmek amacıyla yapılmıştır.

İletişim becerileri konusunda yapılan araştırmalar; araştırmanın örneklemini oluşturması nedeniyle "iletişim becerileri konusunda ergenlerle yapılan araştırmalar", araştırmanın bağımsız değişkeni olması nedeniyle "iletişim becerileri ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar" ve "iletişim becerileri eğitim programı uygulayan araştırmalar" olmak üzere üç ana başlık altında sunulmuştur.

2.1.2.1. İletişim Becerileri Konusunda Ergenlerle Yapılan Araştırmalar

Korkut (1996b)'un lise öğrencilerine ve Korkut (1999)'un üniversite öğrencilerine yönelik olarak yaptığı araştırmalarda öğrencilerin iletişim becerilerini değerlendirmeleri çeşitli değişkenler açısından ele alınmıştır. Her iki araştırma bulgularında da; kızların iletişim becerilerini erkeklere göre daha iyi olarak algıladıkları görülmektedir. Korkut (1996)'un araştırmasında; lisenin süper eğitim veren kısmında okuyanların, yaşları daha büyük olanların ve iletişim becerileri grup çalışmalarına katılmaya istekli olanların iletişim becerilerini daha olumlu algıladıkları görülmektedir. Annelerinin eğitimi ve mesleği ile babanın eğitimi ve mesleği, sorunlarını konuştuğu kişilerin kimler olduğu lise öğrencilerinin iletişim becerilerini algılamalarında fark yaratmamaktadır. Ayrıca lise öğrencilerinin, sıkıntılarını en fazla anlayan kişilerin anne-babaları olduğu, sorunları olduğunda en fazla sosyal-duygusal destek aldıkları kişilerin sadece anne-babaları değil hem anne-babaları ve hem de arkadaşları olduğunda iletişim becerilerini değerlendirmelerinin daha olumlu olduğu görülmektedir. Korkut (1999)'un araştırmasında ise, Eğitim Fakültesine bağlı dört bölümde okuyan öğrencilerin bölümleri ve kaçınıcı sınıfta okudukları, en rahat ilişkide buldukları kişilerden oluşan gruplar, yaşadıkları psikomatik sıkıntılarına göre yapılan gruplamada oluşan gruplar iletişim becerilerini algılamada anlamlı düzeyde fark yaratmamıştır. İnsanlarla ya da yalnız kalmayı tercih etmeye göre yapılan gruplar arasında ise sadece insanlarla olmayı ve yalnız olmayı daha fazla tercih eden iki grup arasında fark bulunmuştur. Öğrencilerin yaşadıkları psikosomatik sıkıntılarına göre yapılan gruplamada gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Görür (2001) tarafından lise öğrencilerine yönelik olarak yapılan araştırmada bulgular; öğrencilerin iletişim becerilerini değerlendirmelerinde cinsiyet, sınıf düzeyi, SED ve doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Sonuçlar, Korkut (1996)'un yaptığı araştırma bulgularını desteklemektedir. Şöyle ki, kızların iletişim becerilerini değerlendirmelerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Lise son sınıf öğrencileri, diğerlerine göre iletişim becerilerini, daha olumlu

değerlendirmektedir. Doğum sırası değişkenine göre öğrencilerin iletişim becerilerini değerlendirmelerinde ilk çocukta farklılaşma olduğu gözlenmiştir. Yüksek SED'teki öğrencilerin iletişim becerilerini daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür.

İlaslan (2001) tarafından yapılan araştırmada elde edilen bulgular diğer araştırma (Korkut,1996b ve Görür,2001) bulgularından farklılaşmaktadır. Öğrencilerin iletişim beceri düzeylerinin; sınıf, bölüm, baba eğitim durumu, baba mesleği, ailenin aylık geliri ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılaşmamasına rağmen, anne mesleğine göre, emekli olanların, anne eğitim durumuna göre; okuma yazma bilmeyenlerin iletişim becerileri düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yurt dışında ergenler üzerinde yapılan araştırmalarda da yurt içinde yapılan araştırmalara benzer bulgular elde edilmiştir. Çoğu araştırmalarda, kızların özellikle sözel iletişim becerilerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu bulgusu ortaya çıkarken, erkeklerin kızlara göre sözel olmayan iletişim becerilerini daha çok kullandıkları bulgusu da bulunmuştur. Doğum sırası değişkeni göz önüne alınarak yapılan bazı araştırmalarda; ilk doğan çocukların iletişim becerileri daha yüksek bulunurken, tek ve son çocukların da yüksek iletişim becerilerine sahip bulunduğu araştırmalar da dikkati çekmektedir. Sosyo-ekonomik düzey değişkeni göz önünde bulundurularak yapılan bazı araştırmalarda; yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu bulgusu ortaya çıkmasına karşılık, orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin yüksek iletişim becerilerine sahip olduğu bulgusu da ortaya çıkmıştır. Yaş değişkeni göz önünde bulundurularak yapılan bazı araştırmalarda; yaşları büyük öğrencilerin iletişim becerilerinin de yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir (Fenson,1994; Görür,2001).

Ergenlik dönemi yaşayan gençlerde yapılan bazı araştırmalarda da anne-baba ve ergen ilişkileri incelenmektedir. Eryüksel (1996) tarafından anne-baba ve ergen arasındaki ilişkileri Davranışsal-Aile Sistemleri modeli doğrultusunda çok-yönlü bir şekilde değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada, anne-baba ve ergen arasındaki ilişkilerde ergenin cinsiyetinin etkisi olduğu görülmüştür. Normal örneklemedeki anne-kız arasında

daha yakın ve sıcak, anne-oğul arasında ise babanın araya girmesini gerektiren daha çatışmalı bir ilişki biçimi olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Araştırmada psikiyatrik örneklemdaki ergenlerin normal ergenlere göre, anne-baba ilişkilerinde daha fazla çatışma, problem çözme ve iletişim becerileri yetersizlikleri ifade ettikleri görülmüştür. Anne-baba eğitim düzeyinin önemli bir değişken olduğu anlaşılmıştır.

Kız ve erkek ergenlerin yaşadığı cinsel deneyimler ve deneyimlerin benlik saygılarına etkilerini araştıran yurt dışında yapılmış araştırmalara da rastlanmaktadır. Anderson ve Reis (1997)'nin yaptığı araştırmada kız ve erkek ergenler için cinsel deneyimlerin kısa veya uzun dönemli olumsuz sonuçları belirtilmektedir. Cinsel deneyimleri yaşadığını söyleyen erkekler cinsel konularda iletişimde zorluk çektiklerini ve okulda, sosyal yaşamda davranışsal bozukluklar yaşadıklarını belirtmektedirler. Kızlar için geçmişte istemedikleri bir şeye zorlanmış olmaları ve partnerleriyle cinsel konularda rahatça iletişim kurabildiklerine dair iddiaları arasında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Bu deneyimler kişinin benlik saygısını etkileyebilmekte, kişisel ilişkiler hakkında güvensizlikler yaratabilmekte, cinsel baskının çok şiddetli çeşitlerine maruz kalan kişiler, kişilerarası ilişkilerinde çok ciddi sorunlar yaşayabilmekte ve çocuğun geçmişine ilişkin HIV/AIDS gibi sağlık problemleri riski taşıyabilmektedir.

Sherman ve Bassett (1999) tarafından yapılan araştırmada, Zimbabwe'daki gençlerin cinsel davranışlarını ve HIV virüsü riskini nasıl algıladıkları araştırılmaktadır. Bu araştırma gençlerin cinsel açıdan aktif olduklarını ve güvenli bir şekilde seks hakkında sorular sorabilecekleri, düşüncelerini ifade edebilecekleri, doğru iletişim becerileri öğrenebilecekleri formlardan yararlanmaları gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, alanyazında iletişim becerileri konusunda farklı örneklem gruplarında bir çok araştırma yapılmıştır. Ergenler üzerinde yapılan araştırmalarda da, ergenlerin iletişim becerilerini değerlendirmeleri çeşitli değişkenler açısından ele alınmıştır. Bunlardan cinsiyet (Görür,2001; İlaslan,2001; Korkut,1996b; Korkut,1999); yaş (Fenson,1994; Korkut,1996b; Korkut,1999); sınıf düzeyi (Görür,2001; İlaslan,2001); hangi bölüm ve

kaçıncı sınıfta okudukları (Korkut,1999); sosyo-ekonomik düzey (Fenson,1994; Görür,2001; İlaslan,2001); doğum sırası (Fenson,1994; Görür,2001); kardeş sayısı (Korkut,1996b); okuduğu program türü (Korkut,1996b; İlaslan,2001); annenin eğitim düzeyi (Korkut,1996b; İlaslan,2001); babanın eğitim düzeyi (Korkut,1996b; İlaslan,2001); annenin mesleği (Korkut,1996b; İlaslan,2001); babanın mesleği (Korkut,1996b; İlaslan,2001); sıkıntılarını anlatabildikleri kişiler, sıkıntılarını anlayan kişiler, destekleyen kişiler (Korkut,1996b); iletişim grubu yapılması halinde katılmayı isteyip istememe (Korkut,1996b); insanlarla ya da yalnız olmayı mı yeğledikleri (Korkut,1999); psikomatik sorunlar yaşayıp yaşamadıkları (Korkut,1999) değişkenlerinin iletişim becerileri ile ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Ayrıca anne-baba-ergen ilişkileri (Eryüksel,1996); ergenlerin cinsel deneyimleri (Anderson ve Reis.,1997; Sherman ve Bassett.,1999) de ergenler üzerinde yapılan diğer araştırmalardır.

2.1.2.2. İletişim Becerileri ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar

Akande ve ark. (1995) tarafından yapılan araştırmada, çocukların geliştirilmiş iletişim becerileri ile artırılan benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği görülmektedir. Araştırmada, 2*2 eşitsizlik kontrol grup modeli kullanılarak, 4. ve 5. derecedeki veya standart öğrencilerden benlik saygısı ve iletişim becerileri ile ilgili bilgiler toplanmıştır. 2 okul deney grubunu oluştururken, 3 okul kontrol grubunu oluşturmuştur. Ortalama ve standart sapma işlemleri sonuçları, çocukların iletişim becerileri ve benlik saygısı arasında ilişkiyi ispat etmiştir. Bu bulgular önceki araştırmaları destekler niteliktedir. Öğrencilerin benlik saygılarında programın olumlu etkisi görülmüştür.

Büyükşahin (2001) tarafından yapılan araştırmada, ailesinin yanında yaşayan ve yaşamayan kız ve erkek üniversite öğrencilerinden yakın ilişki kuran ve kurmayanlar, bağlanma stilleri, yalnızlık, benlik saygısı, stres belirtileri ve stresle başa çıkma tarzları açısından karşılaştırılmıştır. Yakın ilişkisi olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve stres belirtisi göstermeleri yönünde de fark bulunmuştur. Romantik beraberliği

olmayan öğrencilerin, duygusal yalnızlığı daha fazla hissettikleri bulunmuştur. Romantik ilişkilere güvenli ve güvensiz bağlanmanın benlik saygısı, stres düzeyi ve stresle başa çıkma tarzları üzerinde yardımcı olduğu bulunmuştur. Güvenli bağlı bireylerin güvensiz bağlı bireylere kıyasla yüksek benlik saygısına sahip oldukları, daha düşük stres belirtisi gösterdikleri ve daha yapıcı stresle başa çıkma tarzlarını tercih ettikleri bulunmuştur.

Macclenaghan (1976) da, TA'ya dayalı grup çalışmasına katılmanın benlik saygısı, iletişim biçimleri ve kişilerarası ilişkiler üzerindeki etkilerini incelemiştir. Eğitim programında; TA teorisi, alıştırmalar, grup tartışmaları ve yeni davranışlar hakkında kontrat yapmaya yer verilmiştir. Hazırlanan eğitim programının, benlik saygısını, iletişim biçimlerini ve kişilerarası ilişkileri etkilemediği görülmüştür. Ancak, kullanılan ölçme araçlarında sadece Kişisel Yönelim Envanteri'nin bir boyutunda deney grubu lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür (Akt.Çam,1997).

Sonuç olarak, alanyazında iletişim becerileri ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların çok sınırlı sayıda olduğu dikkati çekmektedir.

2.1.2.3. İletişim Becerileri Eğitimi Programı Uygulayan Araştırmalar

Grupla psikolojik danışma ve eğitim grupları duygusal yönden gereksinimi olan daha fazla sayıdaki öğrenciye etkili danışmanlık sağlamakta ve bireysel psikolojik danışmalara oranla daha kısa sürede daha fazla sayıda kişiye yardım hizmeti sunmaktadır. Özellikle iletişim becerileri gibi aynı ya da benzer noktalarda birleşen öğrencilerin bir araya gelerek oluşturulan gruplar oldukça etkin ve başarılıdır. Philips ve Philips (1992), öğrencilere, iletişim becerilerini geliştirmede, alkol alışkanlığının, öğrenme yetersizliklerinin ve gelişimleri ile ilgili endişelerinin üstesinden gelme konusunda yardımcı olacak başarılı bir okul grupla psikolojik danışma hizmeti geliştirmiştir (Akt. Zink ve ark.,2000). Sosyal ve akademik uyumsuzluk gösteren öğrencilerle yapılan çalışmada Shechtman (1993), kısa süreli grupla psikolojik danışma hizmeti başarı durumlarında ve kişilerarası ilişkilerde önemli gelişmelerle sonuçlandığını göstermektedir (Akt.Zink ve ark.,2000).

Alanyazın incelendiğinde farklı örneklem gruplarına İletişim Becerileri Eğitim Programları uygulandığı dikkati çekmektedir. Lise öğrencilerine yönelik olarak uygulanan iletişim becerilerine ilişkin eğitim programları arasında Korkut (1996a)'un uyguladığı programda, sözsüz mesajlar, kendini tanıma, iletişim engelleri, duyguları tanıma, dinleme ve etkin tepki verme becerileri bilgi verme ve yaşantıya dayalı olarak öğretilmiştir. Uygulanan eğitim programının lise öğrencilerinin iletişim becerilerini değerlendirmelerine olumlu etkisi olduğu saptanmıştır.

Vatansever (2002) tarafından yapılan araştırmada, özel okullardaki ve devlet okullarındaki lise 1 ve 3. sınıf öğrencilerinin atılganlık, empatik beceri ve çatışma eğilimi düzeylerinde 3 yıllık eğitim boyunca bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, hem özel hem de devlet okulunda öğrenim görme ve hem de sınıf düzeyi açısından atılganlık, empatik beceri ve çatışma eğilimi düzeylerinde farklılaşma olduğu görülmüştür.

Rutherford ve ark. (1998) tarafından yapılan araştırmada; aykırı veya kargaşaya yol açan davranışlar sergileyen pek çok öğrenci dinleme, sosyal sözleşmelere başlama, soru sorma ve sorulara cevap verme veya diğerlerini kırmadan düşüncelerini ifade etme gibi uygun iletişim becerilerini öğrenme fırsatına sahip olmadığı belirtilmektedir. Araştırmacılara göre, bu becerilerin eksikliği yüzünden, bu bireyler sosyal iletişim gerektiren durumlarda başarısızlığa uğramaktadırlar. Bu amaçla, suçlu gençliğin sosyal becerilerini, bağımsız hareket edebilme özelliklerini arttırmak ve toplumda sosyal açıdan kendilerini kabul ettirebilmelerini sağlamak için sosyal becerilerin öğretilmesini içeren eğitim programları uygulanmıştır. Uygulanan programın gençlerin akademik başarılar geliştirmelerinde, akranlarıyla olumlu etkileşimi arttırmada ve sosyal duygularını ve davranışlarını harekete geçirmede etkili olduğu görülmüştür. Programın bir yararı da öğrencilerin kendilerinin ya da akranlarının yaşadığı yaygın sosyal problemlere aşinalık kazanmaları ve bu problemlerle başa çıkmada belirli sosyal becerileri kullanmaları için çeşitli fırsatlara sahip olmalarıdır.

Aşağıda üniversite öğrencilerine, Psikolojik Danışmanlara, PDR öğrencilerine, ilköğretimde öğrenim gören çocuklara, Çıraklı Eğitim Merkezinde öğrenim gören çocuklara, engelli çocuklara, şizofrenlere, öğretmenlere, öğretmen adaylarına gibi çok değişik örneklem gruplarına da İletişim Becerileri Eğitim Programları uygulanan araştırmalar yer verilmiştir.

Özgit (1991) tarafından hazırlanan iletişim becerileri eğitimi programı sınıf öğretmenliği 3. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Programın, katılanların kişilerarası iletişim çatışmalarına girme eğilimlerini ne şekilde etkilediği, deneysel yaklaşımla incelenmiştir. Sonuçta, deney grubundaki deneklerin kontrol grubundakilere göre kişilerarası iletişim çatışmalarına girme eğilimlerinde anlamlı bir azalma olduğu bulunmuştur. Bu azalmanın da aktif çatışma, pasif çatışma, varoluş çatışması ve pasif-tümden çatışması bölümlerinde olduğu görülmüştür. Yüksel (Şahin) (1997) tarafından yine üniversite öğrencilerine yönelik olarak hazırlanan araştırmada, iletişim becerileri eğitim programının iletişim becerileri düzeyine etkisi incelenmiştir. Araştırma bulguları, İletişim Becerileri Eğitim Programına katılan öğrencilerin iletişim becerileri düzeylerinin bu programa katılmayan öğrencilerin beceri düzeylerinden yüksek olduğu ortaya koymuştur. Balcı (1996) tarafından yapılan araştırmada da, PDR öğrencilerine uygulanan danışma becerileri eğitiminin öğrencilerin iletişim beceri düzeyini önemli bir düzeyde yükselttiği görülmüştür. Ortaya çıkan bir diğer bulgu da, danışma becerileri eğitiminin iletişim becerileri düzeyi düşük olanların iletişim beceri düzeyi yüksek olanlara göre daha çok etkilemekte olduğudur.

Çam (2002) tarafından yapılan araştırmada, grup ortamında öğretmen adaylarının iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan İletişim Becerileri Eğitimi Programı'nın ders olarak uygulanmasının sonuçları incelenmiştir. Sonuçta, öğrencilerin kendilerini ders aldıktan sonra, ders almadan önceki zamana göre daha olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur. Öğrencilerin dersi aldıktan sonra kişilerarası iletişimde sözsüz mesajlara daha çok dikkat ettikleri, kendini ifade etme ve başkalarını anlama becerilerinin arttığı, kişilerarası iletişim çatışmalarını yaşadıklarında bunları fark ederek çözme çabasına girme davranışları kazandıkları, sosyal ortamın ve iletişim kurulan kişinin özelliklerine uygun

iletişim kurma becerilerinin arttığı, kişilerarası ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen kişilik özelliklerinin farkındalık düzeyinde artış olduğu görülmüştür. Çam (1997) tarafından yapılan başka bir araştırma da, iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan eğitim programının, öğretmen adaylarının ego durumları puanları ve problem çözme becerisi algıları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılan öntest-sontest kontrol gruplu deneysel modelli bir çalışmadır. Araştırma sonucunda; iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programının öğretmen adaylarının Eleştirisel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin, Uygulu Çocuk ego durumu puanları ve problem çözme becerisi algısı üzerinde olumlu yönde etkisinin olduğu bulunmuştur. Ancak programın, Doğal Çocuk ego durumu puanları üzerinde ise etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tarhan (2000) tarafından yapılan çalışmada, Thomas Gordon'u Etkili Öğretmenlik Eğitimi (E.Ö.E.) temel alınarak, öğretmenler için hazırlanmış bir kişilerarası ilişkiler eğitimi programının etkinliği incelenmiş, bu amaçla eğitim ve kıyas programları oluşturulmuştur. Eğitim grubundaki öğretmenler, öğretmenin veya öğrencinin sorun yaşadığı durumlarda uygun iletişim becerileri ile yanıt vermeyi ve iletişim engellerini yardımcı mesajlardan ayırt etmeyi öğrenmişlerdir. Sonuçta başkalarını ve kendileri kabul etme ve öğretmenlik ve öğretmenlerle ilgili inançlar anlamlı olarak değişmiştir.

İletişim becerileri konusunda uygulanan eğitim programları dışında, öğretmenlerin örneklem olarak seçildiği bir başka çalışmada Şeker (2000) tarafından yapılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda erkek öğretmenlerin kadınlara oranla düşük iletişim becerilerine sahip olduğu görülmüş, öğretmenlerin iletişim becerilerinin mesleki kıdeminin artması ile orta yaş grubunda bulunmaları ile doğru orantılı arttığı tespit edilmiştir. Sınıf atmosferi ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada ikisi arasında anlamlı bir paralellik olduğu görülmüştür.

Law ve Sivyer (2003) tarafından yapılan çalışma, okuldan uzaklaştırılan veya uzaklaştırma tehlikesi içinde olan, duygusal veya davranışsal zorluklar yaşayan, dil ve iletişim becerileri için terapi gören çocukların dil, özgüven ve davranış konularında önemli

ilerlemeler kaydedeceğine dair hipotezleri test etmektedir. Tedavi sonucunda çocuklar dil, sosyal iletişim becerileri ve özgüven konularında hiç tedavi görmeyenlere oranla önemli bir ilerleme kaydetmişlerdir.

Coşkuner (1994), çıraklık eğitim merkezinde devam eden işçi çocukların iletişim becerilerini geliştirmeyi hedefleyen iletişim becerileri eğitimi programında, iletişimle ilgili temel bilgiler, kişilerarası iletişimde güven, kendini tanıma, iletişimde önyargılar ve çatışmalar, dinleme, sözsüz iletişim, iletişimi başlatma, açık ve savunucu iletişim ile "ben dili"nin kullanımı konularına yer verilmiştir. Bu araştırmanın bulguları; programa katılanların yalnızlık düzeylerinin düştüğünü, ancak iletişim çatışmalarına girme eğilimi ve iş doyumunu üzerinde etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. İletişim becerileri konusunda yapılan araştırmalarda, çoğunlukla iletişim becerileri eğitimi programlarının kişilerde olumlu değişiklikler yaratmasına rağmen, Coşkuner (1994) tarafından yapılan araştırmada diğer araştırmaların tersine olumlu bir sonuç gözlenmemiştir.

Şahin (1999) tarafından yapılan çalışmada, iletişim becerileri eğitiminin çocukların yalnızlık ve atılganlık düzeylerine etkisi araştırılmıştır. Sonuçlar deney grubunun atılganlığın artmasında ve yalnızlığın azalmasında kontrol grubundan daha fazla geliştiğini göstermiştir. İletişim Becerileri Eğitimi Programı deney ve kontrol grubunun yalnızlık ve atılganlık ön test puanları arasındaki anlamlı farkın eğitimin sonunda ortadan kaldırmıştır.

Işık (1993) tarafından yapılan çalışmada, aile içi anne-baba ikili ilişkiler anne-baba-çocuk üçgen ilişkileri içinde oluşan iletişim tikanıklıkları ve doğurdıkları problemlerin etkili iletişim teknikleri ile çözülmesine yönelinmiştir. Bu amaçla uygulanan iletişim becerileri eğitiminin ailelerdeki çatışma eğiliminin azalttığı, deney grubunun eğitim aldıktan sonraki tutumlarında etkili iletişim kurabilme eğilimleri arttığı görülmüştür.

Sızak (1999) tarafından yapılan araştırmada, bir iletişim becerileri programının engelli çocukların ergen kardeşlerin iletişim becerilerine ve ailelerin aile iletişim örtülerine etkisini belirlenmeye çalışılmış ve sonuçta programın çocukların iletişim becerilerine ve aile için

iletişim örüntülerine olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Soykan (2000) tarafından yapılan araştırmada ise, şizofreni tanısıyla kapalı psiko servisinde yatan bireylerin aileleriyle yapılan iletişim becerileri odaklı psiko-eğitim grup programına bağlı olarak değişen aile işlevleri araştırılmıştır.

Zinck ve Littrell (2000) tarafından yapılan araştırmada, uygulanan grup danışmanlığı sonunda kız öğrenciler davranışlarında ve diğer insanlarla ilişkilerinde anlamlı değişiklikler yaşamaya başlamışlardır. Araştırma, grup danışmanlığının kız öğrencileri verimli ve sürekli bir değişikliğe teşvik ettiğini, üyelerin ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşıladığını ve danışmanların zaman ve kaynaklarını etkin kullanımını sağladığını göstermektedir.

Farklı örneklem grupları üzerinde İletişim Becerileri Eğitimi Programı uygulayan araştırmalara bakıldığında, lise öğrencilerine (Korkut,1996a; Rutherford ve ark.,1998; Vatansever,2002; Zinck ve Littrell,2000); üniversite öğrencilerine (Balcı,1996; Çam,1997; Çam,2002; Özgüt,1991; Yüksel (Şahin),1997); öğretmenlere (Gordon,1998; Şeker,2000; Tarhan, 2000); ilköğretim öğrencilerine (Işık,1993; Law ve Sivyer,2003; Şahin,1999); işçi çocuklara (Coşkun,1994); engelli çocuklara (Sızak,1999) ve şizofreni tanısıyla kapalı psiko servisinde yatan bireylerin ailelerine (Soykan,2000) yönelik çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak, iletişim becerileri ile ilgili yapılan araştırmalarda ergenler üzerinde durulduğu gibi farklı yaş ve nitelikteki bireylerin de araştırma örneğine alındığı görülmektedir. Bununla birlikte, iletişim becerileri konusunda yapılan araştırmaların çoğunluğu İletişim Becerileri Eğitimi Programlarının etkililiğini test eden araştırmalarda yoğunlaşmaktadır.

Lise öğrencilerinin iletişim becerileri düzeyleri ile bazı değişkenlerin ilişkili olduğuna ilişkin değişik bulgular bulunmakla birlikte benlik saygısı ve çeşitli değişkenlerin de lise

öğrencilerinin iletişim becerileri düzeylerinin farklılaşmasında önemli faktörler olabileceği belirtilebilir.

2.2. BENLİK SAYGISINA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR

Bu başlık altında; benlik saygısına ilişkin açıklamalar ve benlik saygısıyla ilgili araştırmalar sunulmuştur.

2.2.1. Benlik Saygısına İlişkin Açıklamalar

Benlik saygısı kavramının daha açık bir şekilde anlaşılması amacıyla bu bölümde önce benlik ve benlik kavramı ile ilgili tanımlara ve açıklamalara, sonra benlik saygısı ile ilgili tanımlara ve açıklamalara yer verilmektedir.

2.2.1.1. Benlik

Benlik, kişiliği oluşturan alt yapılardan biridir. Alanyazında benliğin değişik biçimlerde ifade edildiği görülmektedir. Dusek (1987)'e göre benlik; bireyin kendisi hakkındaki sahip olduğu, sosyal ortamda insanlarla etkileşimi sonucu gelişen, bireyin davranış biçimini tespit eden kavramların dinamik organizasyonudur (Akt. Arıca,1995).

Wylie (1979)'a göre benlik; bireyin kendisi hakkındaki algı ve tutumlarını yansıtmakta; kişinin kendini ayrı bir birey olarak tanımlama deneyiminden oluşmaktadır (Akt. Suner (İkiz),2000).

Turan ve ark. (1998) ile Yörükoğlu (1989) benliği, kişiyi o kişi yapan, başkalarından ayıran duygu, tutum ve davranışların tümünün örgütlenmiş bütünlüğü olarak tanımlamaktadır.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi benlik; bireyi başkalarından ayıran, kendisi hakkında sahip olduğu, sosyal çevresiyle etkileşimi sonucu oluşan özellikleri olarak tanımlanmaktadır.

2.2.1.2. Benlik Kavramı

Benlik, bireyi oluşturan tüm özelliklerin karmaşık bir örüntüsü iken; benlik kavramı (self-concept), insanın kendi benliğini anlayış ve kavrayış biçimi olarak tanımlanmakta, kişinin kendisi hakkındaki görüşünü ifade etmektedir (Geçtan,1981; Yörükoğlu,1987).

Combs (1981)'a göre benlik kavramı, bireyin kendi kişiliğini algılayış biçimi, kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına, ideallerine ilişkin kanıları içermektedir (Akt.Baymur,1993). Rogers (1951) ise benlik kavramının tanımında bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarına da vurgu yapmakla birlikte, kendisini algılamasını ve bütün bu algılarına verilen değerlerinin benlik kavramını içerdiğini belirtmektedir (Akt. Bilgin,2001).

Adams (1995) ve Erdinç (1995)'in de belirttiği gibi benlik kavramı, egonun farkında olma özelliği ile ilgili olup, zaman içinde herhangi bir anda farkındalığımız hakkında sahip olduğumuz fikirlerin ve tutumların özel bir birleşimi anlamına gelmektedir. Benlik kavramı algılanan benliktir ya da kişinin "ben" veya "benim" olarak ifade ettikleridir. Büyük ölçüde benlik yaşantılarından oluşmakta ve bireyin hem kendisi hem de kendilik algılarına ilişkin olarak buna iliştiirdiği değişik derecelerdeki olumlu ve olumsuz değerlerden etkilenmektedir (Nelson ve Jones, 1982).

Özetle benlik kavramı, bireyin benliğini algılamasını ifade etmekte ve bu algılar bireyin çevresindeki kişilerin kendisine yönelttiği görüşlerin kendisi tarafından değerlendirilmesinden de etkilenmektedir.

2.2.1.3. Benlik Saygısı

Benlik saygısı, bireyin benlik kavramının önemli bir parçasıdır. Benlik kavramı ve benlik saygısı arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Benlik kavramı, bireyin kendini algılayış tarzı, yaşamında yerine getirdiği rollere ilişkin kendini nasıl gördüğünü ifade ederken; benlik saygısı, kişinin kendisi ile ilgili olarak duygu ve düşüncelerini içermektedir (İnanç,1997). Benlik kavramı, benliği tanımlayan ancak değerlendirmeyen kavram olarak tanımlanırken; benlik saygısı ise, benlik kavramını değerlendiren, benlikten duyulan tatmini anlatan kavram olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı, benliğin bilişsel boyutu olarak, benlik saygısı ise benliğin bilişsel boyutu ile birlikte duygusal boyutu olarak ifade edilmektedir. Bireyin, kim olduğuyla ilgili belirli fikirlerin yanı sıra belirli duygulara da sahip olduğu vurgulanmakta ve benlik saygısı, bireyin benliği beğenme ve değerli bulma derecesi olarak belirtilmekte ve kişinin benlik saygısının değişmeye duyarlı olduğu kabul edilmektedir (Adams,1995; Tufan,1990).

Benlik saygısı ile ilgili olarak alanyazında, değişik yazarlar tarafından bu kavrama çeşitli anlamlar yüklendiği görülmektedir. Wells ve Marwell (1976), genel olarak bu anlamların, kendini sevme veya öz-sevgisi (self-love), kendini kabul (self-acceptance) ve yeterlilik (competence) olduğunu belirtmektedir (Akt.Güngör,1989; Uğurluoğlu,1996). Anlam aynı olmasına karşın self-esteem'in Türkçe karşılıklarında farklılıklar görülmektedir. Tuncer (1974) self-esteem'i "benlik değeri", Onur (1984) self-esteem'i "özgüven". Çuhadaroğlu (1985) "özdeğerlilik" ve "benlik saygısı", Yörükoğlu (1985), Öner (1987) "benliğinden hoşnut olma" ve diğer bazı yazarlar "benlik saygısı" olarak Türkçe'ye çevirmişlerdir (Akt.Satılmış,1988; Akt.Uğurluoğlu,1996).

Benlik saygısı, kişiliğin önemli bir boyutu ve olumlu bir kişilik özelliği olarak kabul edilirken; bireyin toplum içinde davranışlarını etkileyen olaylar karşısında vereceği tepkileri belirleyen, kendini yetenekli, önemli, başarılı, değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevmeye değer olarak algılama derecesi şeklinde tanımlanmakta; bireyin kendini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir. Benlik

kavramının yanlış düşünöldüğü durumlarda benlik saygısı da gerçekçi olamaz (Bilgin,2001; Gür,1996).

Rosenberg (1965), benlik saygısını “bireyin kendisi ile ilgili yaptığı, sonra da bunu alışkanlıkla benimsediğı değerlendirmeleri” olarak tanımlamaktadır. Benlik saygısının yönünün, bireyin kendine ilişkin yaptığı olumlu veya olumsuz değerlendirmeler sonucunda belirlendiğini ileri sürmekte ve kişinin kendini değerlendirmede olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısının yüksek, olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısının düşük olduğunu belirtmektedir (Akt.Satılmış,1988).

Coopersmith (1967) de benlik saygısını “bireyin kendine özgü olarak yaptığı, benimsediğı ve devam ettiğı değerlendirmesi” şeklinde tanımlamakta; bununla birlikte gerçek benlik saygısı (kişi kendini gerçekten değerli ve önemli görür) ve savunucu benlik saygısına da (kişi kendini gerçekten değersiz görür, fakat bunu tehdit olarak kabul etmeyebilir) değinmektedir (Akt.Arıcak,1995; İnanç,1997). Cohen (1968) de aynı noktaya değinerek, benlik saygısını bireyin değerlilik yargısı olmasıyla birlikte, bireyin ideal ve gerçek benliği arasındaki uyum derecesi olarak tanımlamaktadır (Akt.Arıcak,1995). Benlik saygısı kişinin yaşamı boyunca devam etmekte ve çevredeki bazı değışikliklerden, insanlarla ilişkilerden, kişinin iş ve özel yaşamından etkilenmektedir (Satılmış,1988; Uğurluoğlu,1996).

Saigal ve ark. (2002)'na göre de benlik saygısı, bir kişinin gerçek ve ideal benliği arasındaki uygunluk ya da zıtlığı ve bireyin kendisi için önemli gördüğü alanlarda ne kadar yeterli bir şekilde performans gösterdiğini kapsamaktadır. Bu nedenle, düşük benlik saygısı, bir kişinin beklentileri ile algılanmış yeterliliğı arasında önemli bir zıtlık olduğunu göstermektedir.

Kılıçcı (2000), Turan ve ark. (1998) ve Yörükoğlu (1987) benlik saygısının tanımını yaparken aynı noktaya değinmekte ve benlik saygısının, kişinin kendini değerlendirmesi sonunda ulaştığı benlik kavramının onaylanmasından doğan beğeni durumu, kişinin kendini değerli, önemli, başarılı bulması olarak ifade etmektedirler.

Bütün bu tanımlamalar belirtilen noktalar birleştirildiğinde, “benlik saygısı” kavramının, kişinin kendini tanıması, gerçekçi olarak değerlendirmesi ve güçlerini olduğu gibi kabul edip, kendini benimsemesi sonucunda; kişinin kendine karşı duyduğu sevgi ve güven duygularından oluştuğu görülmektedir. Benlik saygısı ile ilgili bazı tanımlarda; bireyin kendini değerlendirmesinde beğenme durumunun benlik saygısı olduğu ifade edilirken, özellikle Rosenberg ve Coopersmith’in ifadelerinde bireyin kendini beğenme durumunun yüksek benlik saygısı olarak belirtildiği dikkati çekmektedir.

2.2.1.4. Gelişim Sürecinde Benlik Saygısının Oluşumu

Benlik yaşantılar sonucunda gelişen bir yapıdır. Birey kendini ayrı bir varlık olarak algıladığı, kendisinin farkında olmaya başladığı an benlik kavramı oluşmaya başlamaktadır (Arıcak,1995; Geçtan,1981; Kılıçcı,2000). Benlik saygısının oluşumu ve gelişimi aşağıda sunulduğu gibi çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik döneminde benlik saygısının oluşumu ve gelişimi şeklinde üç başlık altında ele alınabilir:

2.2.1.4.1. Çocukluk Döneminde Benlik Saygısının Oluşumu

Bee (1981)'nin belirttiğine göre, Freud ilk birinci yılda çocuğun kendisini annesiyle bir bütün olarak algıladığı dönemi sembiyotik (bağımlı) dönem olarak adlandırmaktadır (Akt. Arıcak,1995). Piaget'e göre de çocuk bu dönemde kendi benliğini, varlığını anneden ayrı olarak algılamamaktadır. İlk 6-8 ay boyunca obje kavramının da gelişimiyle yavaş yavaş ayrılık ve farkındalık oluşmaya başlamaktadır.18-24. aydan itibaren de çocuk kendisini aynada tanımaktadır. Diğer bebek resimlerinden kendi resmini ayırıp tanıyabilmekte, ismi söylendiğinde kendisine seslenildiğini anlamakta, zamanla kendini bir bütün olarak algılamaya başlamaktadır. Okul öncesi dönem (3-6) çocukları ise, diğer bireylerden ayrı bir birey olduklarını ve farklılıklarını anlayabilmektedirler. Cinsiyet farklılığını kazanmakta ve sahip oldukları cinsiyetin farkındalığına sahip olmaktadırlar (Akt.Arıcak,1995).

Rogers. farkındalığın oluşmaya başladığı yaşamın ilk yıllarından itibaren insanın yakın çevre ile etkileşiminin benlik saygısını etkilediğini belirtmektedir. Benlik saygısı bebeklik döneminden başlayarak kazanılmakta, birey, kim ve ne olduğuna ilişkin sorularının yanıtlarını ancak çocukluğunun ilk yıllarında ailesinin, daha sonraları da ilişkide bulunduğu tüm insanların kendisine karşı davranışlarında bulmakta ve onlardan öğrenmektedir. Çocuğun benlik saygısının oluşumunda sevgiye gereksinimi bulunmaktadır. Bu gereksinim doyum kaynağı ise onun yakın çevresi, özellikle annesidir. Çocuğun anneyi hoşnut etmeyen davranışları sevgi ve şefkatin esirgenmesi şeklinde karşılık görmektedir. Bunun sonucunda, çocuk organizmasının gereksinimlerini karşılamak ve geliştirmek için değil de annesini hoşnut edici biçimde davranmaya başlamaktadır. Zamanla da kendisini annesinin gördüğü biçimde görmeye, kendisi için doyum sağlayıcı olmasa da, anneyi hoşnut eden davranışları olumlu davranışlar olarak değerlendirmeye başlamaktadır. Artık davranışları doğal gereksinimleri tarafından değil, içselleştirilmiş değer yargıları tarafından belirlenmektedir. Yani, kişi bu yargılara uygun davranmadıkça kendini, yeterli saymamaktadır. Bu durum benlik saygısı gelişiminde olumsuz bir etki yaratmakta ve düşük benlik saygısına neden olmaktadır. Buna karşın, çocuk olduğu gibi kabul edilip, değeri içinde herhangi bir koşul konmazsa gereksinimleri ile çevre beklentileri uyumlu hale gelebilmektedir. Böylelikle benlik saygısı için ideal bir ortam da yaratılmış olmaktadır (Akt.Öner,1987). Gergen (1971) de benlik saygısının oluşumunda, çocuğun öncelikle kendi çevresinde anne-baba ve kardeşlerini gözlediğini, onların davranışlarını oyun içinde taklit ettiğini, kendisi için önemli olan bu kişilerin davranışlarını özümseyerek bir başkasının rolünü oynadığını ve giderek kendisini başkalarının ona yönelttiği davranışlar gibi görmeye başladığını belirtmektedir (Akt. Can,1990).

Bu açıdan benlik saygısı, çocuk için önemli olan yetişkinlerin ona yöneltmiş olduğu tutum ve davranışlarından etkilendiği için anne-babalardan gelen reddedici tutumlar, çocuğun kendini değersiz bulması ile sonuçlanmakta ve bu tür bir ortamda yetişen çocuğun kendisi için olumlu görüşler geliştirmesi olanaksızlaşmaktadır (Geçtan,1981). Rogers'a göre, düşüncelerin özgür anlatımına izin veren, katı ve sıkı değerlendirme kıyaslamalarına başvurmayan, hoşgörülü bir atmosfer, bireye kendini tanıma ve kabul etme yetisini

sağlamaktadır. Anne, baba ve diğer önemli kişiler, çocuğun görüş ve değerlerini, onunla pek uzaklaşmak zorunda olmasalar bile, kabul ettikleri takdirde çatışmalar önlenmektedir. Bu yoldan çocuk kendine saygı duymaya yönelmekte ve özgüveni de oluşmaktadır (Uğurluoğlu,1996). Kendine saygı duyan ve özgüveni yüksek olarak yetişen bireyler büyük olasılıkla çevreleriyle iletişim kurmakta zorluk yaşamamaktadırlar.

2.2.1.4.2. Ergenlik Döneminde Benlik Saygısının Gelişimi

Ergenlik dönemi biyolojik, psikolojik, zihinsel, sosyal ve ahlaki açıdan bir gelişmenin gerçekleştiği, çocukluktan erişkinliğe geçiş ve hazırlık sürecidir. Bütün psikososyal gelişme dönemleri içinde ergenlik, en kritik değişmelerin, davranışlarda en çarpıcı bocalamaların yer aldığı yaş dönemidir. Ergenlik, bireylerin aynı anda kendilerini farklı duygulara sahip olduklarını hissettikleri ve yeni tecrübeler edindikleri bir dönemdir. Bu dönemde ergenler kendilerini aileden ayrı ve kuvvetli bağlara ihtiyacı olan kişiler olarak hissetmektedirler. Benlik saygısı ergenlik döneminde önem kazanan bir özelliktir. Genç, nasıl biri olduğunu, olumlu–olumsuz yönlerini, ne olmak ve ne yapmak istediğini, çevrenin onu nasıl gördüğünü ve kendisi hakkında neler hissettiğini anlamaya ve bunlarla ilgili sorunlarına cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu çaba içinde hem kendi duygu ve düşünceleri hem de çevre faktörlerinin etkisiyle kendine karşı tutumu belirlenmektedir. Bu dönemde oluşan benlik saygısı kuşkusuz daha önceki dönemlerde kazanılmış benlik saygısından etkilenmektedir. Nitekim ergenlik dönemi daha önceki gelişim dönemlerden etkilenerek, bazı özelliklerin değişip yeni bir yapılaşmaya doğru gittiği bir süreçtir. Bu bakımdan ergenlik döneminde benlik saygısı da yeniden düzenlenecek ve gencin yaşamı boyunca onun düşünce, duygu ve davranışları belirleyen bir kimliğin esasını oluşturacaktır (Çuhadaroğlu,1986; Rosenberg,1965'den aktaran Akt.Gür,1996). Ergenin gelişen benlik saygısı, yaşlılarıyla olan ilişkileri, okul başarısı ve yetenek konusundaki genel duyguları ile birbirine karışmaktadır (Chapman ve Mullis,2002).

Ergenlik döneminde de ailenin ergenle kurduğu iletişim şekli, ergenin benlik saygısı ile yakından ilişkilidir. Orıglı ve Ouillon (1972)'e göre, bazı anne-babalar ergen çocuğunun

yaptığı şeyleri değersiz bulmaktadırlar. Ergenlerle yetişkinleri karşılaştırıp onları yetenezsiz ve az gelişmiş olduklarını belirtmektedirler. Bazı anne-babalar fiziksel büyümeyle bağlı uyum yokluğunu söyleyip, ergene özgü gururu ve özseverliği derinden yaralamaktadırlar. Kimileri de ergenin aileye ekonomik bağılılığını her fırsatta vurgulamaktadırlar. Bütün bu aşağılamalar, ergende yetersizlik ve yetenezsizlik duyguları yaratmaktadır. Bu duygular, gerçek bir aşağılık karmaşasında örgütlenebilmektedir. Bu görüşten hareketle ana babaların ergene yaklaşımının benlik saygısının gelişiminde önemli rolü olduğu görülmektedir (Akt.Uğurluoğlu,1996).

Galdston (1974)'e göre, ailesel değerlendirmelerin yanı sıra özellikle ergenlik çağındaki birey, başkalarıyla kıyaslanmak suretiyle kendisini değerlendirmektedir. Bedensel yapısı, hareket becerisi, zihinsel kapasitesi, sosyal etkileşimi vb. sahip oldukları özellikleri emsalleriyle kıyaslamak suretiyle kendisine ait bir benlik imajı oluşturmaktadır. Bu da bireyin benlik saygısının düzeyini belirlemede oldukça önemlidir (Akt.Arıcak,1995).

Garrison (1975)'e göre de, ergenlik döneminde geliştirilen benlik saygısı, yetişkinlik dönemindeki davranışların nedenini oluşturmaktadır. Ergenlik döneminde geliştirilen benlik saygısının düzeyinin düşük olması daha sonraki yıllarda bireyin kendi benliğini kabul etmemesine yol açabilmektedir. Bu da uyumsuzluk, içe kapanma ya da saldırgan türde davranışlara neden olabilmektedir (Akt.Satılmış,1988).

2.2.1.4.3. Yetişkinlik Döneminde Benlik Saygısının Gelişimi

Birey, yetişkinlik döneminde de çocukluk ve ergenlik dönemi benzeri etkileşimler yaşamaktadır. Bu kez ailenin ötesinde; arkadaşı, öğretmeni, eşi-dostu gibi kendisi için önemli olabilecek insanların onun hakkındaki görüşleri, düşünceleri ve ona karşı tepkileri benliğin içeriğini sürekli etkilemektedir. Bireyin çevresindeki bu tür kişilerin ona gösterdikleri tepkiler ne denli olumlu ise o da kendi özelliklerini bu yönde değerlendirmektedir. Sonuçta da; buna uygun davranışlar geliştirme çabası içinde olmaktadır. Toplum yaşamında beğeni kazanma, saygınlık görme ve benzeri

gereksinimlerin karşılanması bakımından kişiler arasında görülen farklılıklar, bireyin benlik saygısının biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Can,1990; Demir ve Şahiner,1995).

Mead'ın savına göre de kendisini en bağımsız hisseden kişi bile başkalarının etkisi altındadır ve kendisine ilişkin değerler hayatındaki önemli kişilerin kendisine yönelik değerlendirmelerinden etkilenmektedir. Mead'a göre, kişi diğer insanlar tarafından belirtilen düşünce ve davranışları içselleştirmekte, onların hareketlerini gözleyerek çoğu kez farkında olmadan kendine uygun hale getirip ve kendisine aitmiş gibi ifade etmektedir. Eğer çevresindeki, onun için önemli olan diğer insanlar, onu değerli buluyor, ona saygı duyuyorsa o da kendisini değerli bulmaktadır. Çevresindekiler ona aldırıyor, karşı çıkıyor ve onu küçümsüyorsa o da kendisini değersiz olarak nitelendirmektedir (Akt.İnanç,1997). Cosley'in "ayna benlik" kavramı, benliğin, kişiye ilişkin dış değerlerin yansımasıdır.Birey, çevresindeki önemli kişilerin kabul ve beğenisini kazanabilmiş ise özgüveni olumlu bir şekilde gelişeceği düşünülmektedir. Özgüveni olumlu gelişen, kendini yeterli bulan insanlar genellikle yaşamla baş etmeyi bilmekte, kendilerini olumlu görmekte, kendilerini ve başkalarını daha kolay kabul etmektedirler (Akt.Adams,1995).

Ailesel ve çevresel kabulün yanında, birey için kendisi ile ilgili beklentileri ve başarıları da önemlidir. W. James "Psikolojinin İlkeleri" adlı yapıtında, insanın kendi isteklerinin ve değerlerinin benlik saygısı ile ilgili kararlarında temel bir rol oynadığını belirtmektedir. Benliğimiz ile ilgili duygularımız ideal olarak yapmak istediklerimizle, gerçekten yapabildiklerimize bağlıdır. Başarılarımızın, başarmak istediklerimize oranı benlik saygısını belirlemektedir. Böylece, kişinin başarmak istediklerine göre başardıkları ne kadar fazla ise, benlik saygısı da o ölçüde yüksektir. James, insanların kendi değerleri hakkında karar verirken, toplumun onayladığı başarı standartlarını bir ölçü olarak kullandıklarını vurgulamaktadır (Tufan,1993).

Kısacası, bireyin benlik saygısının oluşumunda bireyin ailesi ve çevresinin kendisine karşı gösterdiği tavır ve kabulün derecesi, bunların sonucunda oluşan değerlendirmeleri, beklenti

ve başarıma güdüsü, kendisini bedensel, zihinsel ve sosyal yönden diğerleriyle kıyaslamak suretiyle kendisine ait oluşturduğu değerlendirmelerinin etkili olduğu söylenebilir.

2.2.1.5. Benlik Saygısına İlişkin Kuramlar

Benlik saygısı ve gelişimi farklı kuramlar altında ele alınmaktadır. Bunlardan; Psikanalitik kuramda; benlik ego, id ve süperegoyu içeren bir yapı olarak ele alınmaktadır. Ego, bilinçli yapıları; benlik ise hem bilinçli hem de bilinçsiz yapıları içermektedir (Arıcak,1995; Öner,1987). Fenichel (1945)'e göre; psikanalitik kuramda benlik saygısının gelişiminde omnipotan ve superego gelişiminin önemli rolü bulunmaktadır. Organizmanın tüm istek ve gereksinimlerinin anında yerine getirilerek doyuma ulaştırıldığı duruma omnipotan (tümgüçlülük) durumu denmektedir. Benlik saygısı da kişinin orijinal omnipotansa ne denli yakın olduğunu fark etmesi anlamına gelmektedir. Benlik saygısının gelişimi süperegoyu gelişimi ile de yakından ilgilidir. Superego geliştikçe benlik saygısı da gelişmektedir. Kendinden hoşnut olmanın tek koşulu sevilmiş olma duygusu değildir, doğru olanı yapmış olma duygusu da gerekmektedir. Birçok kimsenin davranışını ve benlik saygısını yalnız kendilerini haklı görmeleri değil, başkalarının kendileri için ne düşünebileceğinin dikkate alınması etkilemektedir (Akt.Cansever.1976).

Jung'un kuramında ise, benlik kişiliğin bütünüdür. Benlik kişiliğin odak noktasıdır. Diğer sistemler onun çevresine kümeleşmektedir. Bu sistemleri bir bütün olarak tutan, kişiliğin bütünlüğünü, dengesini ve sürekliliğini sağlayan benliktir (Öner,1987).

Ergenlik döneminde kimlik gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi vurgulayan Erickson; benlik saygısının kökeninin psikososyal gelişme sürecinin birinci döneminde aynılık, tutarlılık ve süreklilik duygusuna bağlı temel güven duygusundan köken aldığını ifade etmektedir. Erikson'un görüşü şöyle özetlenmektedir; "Çevremdekiler bana bakıyor, bana veriyor, varlığımı tanyor. Onların sürekli, tutarlı ve aynı kişiler oluşu güvenilir kesinliktedir. Ben de verilmeye, bakılmaya değer güvenilir bir varlığım". İkinci gelişme yani özerklik döneminde; ergen, birbirine karşıt istek ve eğilimler arasında bir seçim

yapabilme gücüne sahip olmaktadır. Bu dönemde ergen, birbirine karşıt duygu ve eğilimler üzerinde giderek bir denge kurmayı, seçim yapabilmeyi ve irade yetisini geliştirmektedir. Benlik saygısının gelişiminde etkili bir değer gelişim dönemi de ergenlik dönemidir. Bu dönemde ergen, erken dönemdeki aynılık ve süreklilik duygusunu başkalarıyla ilişkilerinde denemekte ve değerlendirmektedir; böylece kimlik duygusu gelişmektedir. Ergen böylece yeteneklerine, sosyal rolüne ve ego idealine bağlı gerçekçi bir benlik saygısı geliştirmektedir (Gür,1996).

Sullivan, benlik saygısı konusunda kişilerarası süreçler üzerinde durmakta ve ergenlik öncesi ve ergenlik döneminin rolünü vurgulamaktadır. Sullivan'a göre her birey çevresindeki diğer insanları algılamakta, fark etmekte ve bu fark etme değerlendirmeye olmaktadır. O'na göre birey benlik saygısı yitiminde yaşayacağı kaygı karşısında kendini korumak zorundadır (Bilgin,2001). Sullivan ergenlik döneminde, kişisel değer ve toplumsal değerlendirmeye akran ilişkileri eşlik ettiğini belirtmektedir. Kişinin bu dönemlerde anne-babadan çok akranlar tarafından onaylanma gereksinimi vardır ve "ayna" görevini akranlar yapmaktadır (Gür,1996; Öner,1987).

Karen Horney de benlik saygısının gelişiminde yaşanan kaygıyı vurgulamaktadır. Karen Horney'in temel kaygı olarak adlandırdığı çaresizlik ve yalnızlık duyguları, mutsuzluğun ve kişisel etkinliğin azalmasının başlıca kaynaklarını oluşturmaktadır. Kaygıda neden olduğu sanılan koşullar arasında, anne-babanın çocuğa karşı kayıtsızlığı, egemenliği, saygı ve sıcak duyguların eksikliği gibi koşullar önemli yer tutmaktadır. Horney'e göre, kişinin kaygı duygularına karşı geliştirdiği savunma yolları, benlik saygısının gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Kaygı ile baş etmenin bir yolu kişinin bir idealinin olmasıdır. Bu ideal çok yukarılarda olduğu için benlik saygısını arttırıcı bir etki taşıdığı gibi, gerçekleşmeyen düzeylere vardığı takdirde de, doyumsuzluğa yol açmaktadır. Horney özseverliği de insanın kendisini sevmesinden çok benliğin şişmesi, sevgiye değil, diğer insanların hayranlığına gereksinim duyma olarak yorumlamakta ve bunu biyolojik kökenli olmadığını, bireyin içinde yaşadığı kültürün bu duygunun oluşumunu köklediğini öne sürmektedir (Güngör,1989; Torucu,1990).

Alfred Adler'e göre ise benlik saygısı, aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişin göstergesidir. Adler özellikle "organ eksikliği" olarak nitelendirdiği doğuştan gelen fiziksel ve fiziksel kökenli psikolojik eksiklik ve yetersizliğin aşağılık duygusunun kaynağını oluşturduğunu belirtmektedir (Bilgin,2001). İnsanların, kendileri ile ilgili olarak düşündüklerinde eksiklerinin ve yetersizliklerinin farkına varmakta ve bununla başa çıkmak için de üstünlük çabasına girdiğini belirtmektedir (Steffenhagen ve Bums,1979'dan aktaran Arıcak,1995). Yaşanan olumsuz durumlarda bireyin kendi durumunu yorumlama şekli, anne-baba ya da yakın çevresinin desteği özürli çocukların zayıflıklarını kabullenmesini sağlamaktadır. Fakat, Adler bu ilgi ve desteğin olumlu etkilerine inanırken, öte yandan aşırı hoşgörünün yıkıcı sonuçlarına karşı da uyarı da bulunmaktadır (Dinç, 1992).

Carl Rogers'a göre benlik, kişiliğin öznel yanıdır, insanın kendisine ilişkin fikirleri, duyguları ve kanılarının tümünden oluşmaktadır (Gelso ve Hayes,1998). Benlik, bireyin yalnız kendisi tarafından farkına varıldığı, yaşantıya dönüştürülebildiği, doğrudan ölçme ve gözlem gibi yöntemlerle tanımlanamadığı için, daha çok "fenomenolojik" bir anlam taşımaktadır. Fenomenolojik benlik kişinin kendisi tarafından algılanan benliği olarak nitelendirilmektedir (Corsini,1984). Benlik kavramı da, bireyin çevresiyle olan yaşantılarını algılayış biçimlerine göre oluşmaktadır. Yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenmektedir. Özellikle kendisine yakın olan kişilerin (anne-baba, kardeşler, öğretmenler ve arkadaşlar gibi) tutumu onun için çok önemlidir. Zamanla birey kendisi için önemli olan kişilerin olumlu karşıladıkları davranışlarına o da değer vermeye başlamakta, onların değer vermediği yaşantılarından giderek kaçınmaya ya da vazgeçmeye başlamaktadır (Geçtan,1981). Özleştirilen bu değerler onun kendini değerlendirme sisteminin bir parçası durumuna gelmektedir. Diğer insanların olumlu karşıladığı davranışlarını kendisi de olumlu değerlendirmeye, olumsuz karşılanan davranışlarını kendisi de olumsuz değerlendirmeye başlamaktadır. Böylece bireyin "değer koşulları" oluşmaktadır (Rogers,1998).

Abraham Maslow (1970) benlik saygısının kendini gerçekleştirmedeki önemi üzerinde durmaktadır. En temelden en yükseğe kadar aşamalı olarak beş grupta düzenlenebilen çok sayıda ihtiyaçtan söz etmektedir. Maslow'a göre, piramidin üst düzeylerinde yer alan gereksinimler, ancak daha alt düzeylerde yer alan gereksinimlerin karşılanabilmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçlar:

- 1-Temel fizyolojik ihtiyaçlar
- 2-Güvenlik ihtiyaçları
- 3-Ait olma ve sevgi ihtiyaçları
- 4-Saygı ve statü ihtiyaçları
- 5-Kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır.

Maslow, bir insanın benlik saygısını geliştirebilmesi için önceki ilk üç ihtiyacın giderilmesi, aynı zamanda kabul görmesi ve koşulsuz sevilmesi gerektiğini ve yüksek benlik saygısına sahip insanın psikolojik anlamda sağlıklı kişilerin özelliği olduğunu belirtmektedir (Akt.Arıcak,1995)

Fromm, benlik gelişimini sosyolojik bir yaklaşımla ele almakta ve yalnızlık, dışlama ve yaşamın anlamı gibi varoluşçu kavramlar üzerinde durmaktadır. Fromm'a göre eğer çocuk özgürlüğe sahipse kendi yolunu seçme şansına kavuşmakta; ancak kendi görüşlerine güven duymuyorsa özgürlükten vazgeçmekte ve onların verdiği korumanın zevkine varmaktadır. Bu kapsamda, çocuğun özgürlüğü mü yoksa grubun vereceği güveni mi seçeceğine etki eden koşullar söz konusudur. Bu koşullar arasında, sevgi ilişkilerini şekillendirme yeteneği, güven duygusu içinde sosyal ilişkileri yürütebileceği inancı gibi öğeler vardır. Bütün bu nitelikler kuramsal olarak benlik saygısı ile ilgilidir. Bu nitelikler, bireye saygı, ilgi, kabul, özgürlük ve bağımsızlık öğelerinin bulunduğu toplumsal koşullarda oluşabilmektedir (Bilgin,2001).

Ayrıca, benlik saygısıyla ilgili çalışmalara önderlik teşkil eden ilk psikolog ve sosyologlar, W. James, G.H.Mead ve C.Cooley'dir. Günümüzde hala önemini koruyan formülasyonlarının yanı sıra düşük ve yüksek benlik saygısının kökenlerini ilk olarak tartışan kişilerdir. Onların çalışmaları daha fazla benliğin doğası ve özelliğiyle ilgili olup,

doğrudan benlik saygısına yönelik çalışmalar değildir. Benlik saygısının önemine değinmişler, fakat araştırma ve tartışmalarda kullanılabilecek teorik bir yapı oluşturmamışlardır (Arıcak,1995).

2.2.1.6. Düşük ve Yüksek Benlik Saygısına Sahip Bireylerin Özellikleri

Düşük ve yüksek benlik saygısının tanımını yaparken öncelikle gerçek ve ideal benlik kavramlarından söz etmek gerekmektedir. Çünkü gerçek ve ideal benlik kavramı arasındaki farkın derecesi kişinin düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olduğunu göstermektedir. Gerçek benlik kavramı kişinin nasıl olduğuyla ilgili algılamalarını ifade ederken, ideal benlik kavramı kişinin daha çok nasıl olmak istediğini, sahip olduğu taktirde kendini çok değerli bulacağı benlik kavramını ifade etmektedir. Kişinin ideal benliği ile gerçek benliği arasındaki farkın fazlalığı, bireyin benlik saygısını düşürmekte, kendini yetersiz, başarısız ve değersiz bulmasına neden olmaktadır (Nelson ve Jones,1982; Kılıçcı,2000).

Rosenberg de, düşük düzeyde benlik saygısının kişiye kendini kabul etmeme, kendinden memnun olmama ve kendinden nefret etme gibi duygular yaşatmakta olduğunu; yüksek düzeyde benlik saygısının ise kişinin kendisini oldukça iyi olarak gördüğünün bir göstergesi olduğunu, bu durumda kişinin kendisinin değerli biri olduğunu duyumsadığını ve bu duyumsamadan dolayı kendine saygı duyduğunu belirtmektedir (Akt.Güngör,1989).

Alanyazında yüksek ve düşük benlik saygısına sahip bireylerin özellikleri belirtilirken aynı noktalar üzerinde durulduğu, benlik saygısının düzeyinin kişinin okul ve mesleki başarı ve becerisini, stres ile başa çıkma etkinliğini sosyal ilişkilerini, yaşam doyumunu etkilediği görülmektedir. Şöyle ki, düşük benlik saygısına sahip bireyler; kendi benliklerini reddeden, uyumsuz ve aşağılık duygusuna sahip, kendine güvensiz, kendini utanç verici bulan, değersiz ve çaresiz hisseden, başarı ve becerileri azalmış, yaşamdan beklenti ve doyumları olmayan kişiler olarak değerlendirilirken, yüksek benlik saygısına sahip bir bireyler; kendilerine sadece saygı duyan, kendini toplumda değerli bir kişilik olarak gören, yaşamdan doyum alan, gelecekte ümitli, iyimser ve ümitlerini gerçekleştirme oranları

yüksek kişiler olarak değerlendirilmektedir (Durmuş ve ark.,2001; İnanç,1997; Turan ve ark.,1998).

Coopersmith (1974), yüksek ve düşük benlik saygısı olan kişilerin gelecekle ilgili farklı beklentileri olduğunu, kişilerarası ilişkilerde farklılık gösterdiklerini ve sorunlarla başa çıkmada değişik yaklaşımlara sahip olduğunu ileri sürmektedir. Benlik saygısı düzeyi yüksek olanların, olaylara ve insanlara, başarılı olacakları ve iyi karşılanacakları beklentisi ile yaklaştıklarını belirtmektedir. Coopersmith'e göre; genellikle kendini olumlu bir şekilde değerlendiren kişiler, kendi algılamalarına ve kendi yargılarına güven duymakta, çaba gösterdikleri zaman sorunlara çözüm getirebileceklerine inanmaktadırlar (Akt Bilgin,2001). Çünkü, Helen Bee (1981)'n de belirttiği gibi, yüksek benlik saygısına sahip bireyler başarıya da başarısızlıklarının sorumluluğunu kendilerinde görmektedir. Aynı zamanda sosyal ilişkilerde daha etkin ve girişimcidirler. Düşük benlik saygısına sahip bireyler ise, başarıyı dış dünyanın etkisi altında görmekte, şans faktörünün başarıyı etkilediğini düşünmektedir. Ona göre bu kişiler kendilerine tam anlamıyla güven duymayan kişilerdir. Düşük benlik saygısına sahip bireyler, diğer kişilerden kendilerini geriye çeken, sosyal ortama katılmak yerine sosyal grupların gölgesinde dinlemeyi tercih eden ve çevreye daha pasif olarak adapte olan kişilerdir. Aynı zamanda yine bu kişiler daha yüksek kaygı, kendine düşmanlık ve aşağılık duygusu yaşayan; utangaç, sıkılgan kişiler olarak belirtilmektedir (Akt.Arıca,1995).

Rosenberg (1968) de, düşük benlik saygısına sahip bireylerin, yüksek benlik saygısına sahip bireylere göre başarmak için daha az istek ve beklentiye sahip olduklarını, sosyal etkileşimde tutukluk ve zorluk yaşadıklarını, genellikle nörotik eğilimleri içeren daha olumsuz kişilik özellikleri sergilediklerini öne sürmektedir (Akt.Gür,1996).

Cohen (1968) de, düşük benlik saygısına sahip bireyin özelliklerini; kendisi ile uyum içinde olmamak, kendini suçlama eğilimi göstermek, kendine düşük değer biçmek, yaptığı iyi şeyleri küçümsemek, katı ve değişmez olmak, doğallıktan yoksun olmak olarak sıralarken; benlik saygısı yüksek bireyin özelliklerini ise; kendi ile uyum içinde yaşayabilmek,

değişime açık olmak, kendi yetenekleri hakkında gerçekçi düşünebilmek, yeteneklerini serbestçe kullanabilmek, kendine yaşama ve varolma hakkını tanımak, ileriye atılım yapmasına, denemesine imkan veren içgüdülere sahip olmak, iyi ve kötü çeşitli duyguları yaşamak olarak sıralamaktadır. Yüksek benlik saygısına sahip bireyler, düşük benlik saygısına sahip bireylere göre toplumsal olaylardan daha az etkilenmekte, olaylar karşısında daha az kırıklığı uğramakta, başarısız olduğu deneyimleri genelleştirmeden, başarıya dönük hareket etmektedir (Akt.Bilgin,2001).

Kişilerarası ilişkiler ile benlik saygısının ilişkisi araştırıldığında ise, düşük benlik saygısı olan bireylerin, yüksek benlik saygısı olanlara göre, başkalarından gelen olumlu değerlendirmelere daha hoşnutlukla, olumsuz değerlendirmelere de daha hoşnutsuzlukla tepki verdikleri görülmektedir. Jones (1973)'e göre bu durum düşük benlik saygısı olanların narsistik gereksinimler nedeniyle başkaları tarafından onay ve kabul gördüklerinde yüksek benlik saygısı olanlara göre, daha çok haz duymaları ve onay görmediklerinde daha çok engellenme hissetmeleriyle ilgilidir (Akt. Satılmış,1988). Shrauger, yüksek benlik saygısı olanların başarı geribildirimi (feedback) alınca kişiler arası ilişkilerde daha yüksek performans gösterdiklerini; düşük benlik saygısı olanların ise, başarısızlık geribildiriminden sonra ilişkilerde daha kötü performans gösterdiklerini belirtmektedir (Akt.Satılmış,1988).

Düşük benlik saygısına sahip birey, kendine güvensiz, uyumsuz, pasif ya da saldırgan, aşağılık duygusu içinde olan, utangaç, kaygılı gibi olumsuz değerlendirmeler yüklediği için kişilerarası ilişkilerde de sorun yaşayabilir ve dolayısıyla iletişim becerilerini de olumsuz değerlendirebilir.

2.2.1.7. Benlik Saygısı İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki

Çocukluktan başlayarak insanların çevresindekilerle kurdukları iletişim insanın toplumsallaşması, öte yandan da kendi benliğini tanımasını sağlamaktadır. Çocuk benlik saygısını, doğduğu andan başlayarak anne-babası, kardeşleri ve çevresindeki diğer

insanlarla ilişkileri sırasında edinmektedir. Doğumdan itibaren çocuk, çevresini saran sosyal ve fiziksel çevreye uyum savaşı verirken en büyük desteğini anne babasından almaktadır (Satılmış,1988; Suner (İkiz),2000). Benlik saygısı, her insanın en çok değer verdiği kişilerin, yani anne-babasının kendisine verdiği değere de çok sıkı bağlı olmaktadır. Eğer aile ortamı çocuğa kendi benliğini tanımlama özgürlüğü veriyorsa, çocuk sağlıklı bir biçimde olgunlaşma yolunda gelişmektedir. Aile ortamı çocuğa kendi benliğini tanımlama olanağı vermiyorsa, o zaman, ailenin istediği yönde bağımlı bir kişi olarak gelişmektedir. Psikolojik ve sosyal olgunlaşması dumura uğramakta, dolayısıyla, kendini değerli bulamamakta, benlik saygısı düzeyi de düşük olmaktadır (Cüceloğlu,1997). Aile içi ilişkilerde doyum sağlayabilen, anne-babası tarafından desteklenen çocuklar uyumlu bir kişilik geliştirerek toplumda uyumlu ilişkiler kurup sürdürebilmekte, benlik saygılarını geliştirerek başkalarının haklarına saygı göstermeyi, sorumluluk alabilmeyi öğrenmektedirler (Satılmış,1988; Suner (İkiz),2000). Çocuğu olduğu gibi kabul eden, onun düşünce ve haklarına saygı gösteren, koşulsuz sevgi ile destekleyip yüreklendiren aile üyeleri, çocuğun benlik saygısı düzeyinin yüksek olmasını sağlamaktadır. Çocuklar ailedeki güven ve sevgi ortamı içinde kendi benliklerini keşfedebilmek için değişik deneyimlere girebilme cesareti göstermekte ve sağlıklı iletişim kurabilmektedirler (Cüceloğlu,1997).

Aşırı koruyucu tutum sergileyen ailelerin yetiştirdiği çocuklar, aşırı korkak, ürkek, kendini ifade etmede zorlanan ve arkadaş edinmede problemler yaşayan çocuklardır. Tüm bu davranışların altında yatan neden, anne-babanın aşırı koruyucu tutumu karşısında geliştirilen özgüven yetersizliğidir. Temelinde güvensizlik olan küçük bir sorun, okul başarısızlıkları, uyum güçlüğü, yalan söyleme, tırnak yeme vb. davranış bozuklukları ya da gece işemesi, saç dökülmesi, karın ağrısı vb. psikomatik bozuklukların başlamasına neden olmaktadır. Özgüven duyguları gelişmiş çocuklar arkadaş gruplarıyla ve yetişkinlerle uygun iletişim kurabilmektedirler (Satılmış,1988; Suner(İkiz),2000).

Reddedilen, koşullu sevgi verilen ve iç dünyasında yabancılaştırılıp, dış dünyaya bağımlı duruma getirilen bireylerin ise bağımsızlığını ve bireyselliğini kazanamamış, dıştan

kontrollü kişiler olması beklenmektedir (Cüceloğlu,1997). Anne-babanın ittiği, değersiz bulduğu, önemsemediği bir çocuğun kendisine saygı göstermesini beklenmemektedir. Buna karşılık benlik saygısı yüksek olan kişinin, kendine güven, iyimserlik, başarıma isteği, zorluklardan yılmama gibi olumlu ruhsal niteliklere sahip olduğu görülmektedir (Yörükoğlu,1987).

2.2.2. Benlik Saygısına İlişkin Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde; ergenlerin benlik saygısına ilişkin gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında yapılmış olan çalışmalarda, benlik saygısının değişik örneklem gruplarında ve farklı pek çok değişken açısından incelendiği görülmektedir. Ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin cinsiyet, sınıf ve yaş düzeyi, akademik başarı, kardeş sayısı, doğum sırası, sosyo-ekonomik durum, anne-babanın eğitim düzeyi,anne-babanın çalışıyor olup olmaması, anne-babanın mesleği, anne-baba yokluğu, beden imajı, arkadaşlık ilişkileri, ergenin bazı kişisel özellikleri gibi konularda yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Benlik saygısı düzeyinin yukarıda belirtilen çeşitli değişkenlerle ilişkisini incelemek amacıyla ergenlerle, üniversite öğrencileriyle, çeşitli meslek alanlarında çalışan yetişkinlerle, anne-babalarla bir çok araştırma yapılmıştır. Buna karşılık; yurt içinde ergenlerin iletişim becerilerini değerlendirmeleri ile benlik saygısı ilişkisini inceleyen tek bir araştırmaya (Büyüksahin,2001) rastlanabilmiştir.

Cinsiyete İlişkin Araştırmalar: Cinsiyet ergenin benlik saygısı gelişiminde önemli olarak literatürde tanımlanan değişkenlerden biridir. Kız ve erkek ergenlerin benlik saygısı düzeylerindeki farklılıklar konusunda araştırmacılar arasında anlaşmazlık bulunmaktadır. Chapman ve Mullis (2002) bazı araştırmalarda, erkeklerin benlik saygısı ölçümlerinde kızlardan gözle görülür bir şekilde daha yüksek puanlar aldığını, bazı araştırmalarda da benlik saygısı ölçümlerinde önemli cinsiyet farklılıkları olmadığını ifade etmektedirler. Chapman ve Mullis (2002) tarafından yapılan araştırmada da, erkeklerin benlik saygısı puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Orr ve Dihur (1995), cinsiyet farklılıklarının benlik saygısı üzerindeki etkilerini inceledikleri araştırmada, kızların

erkeklerden anlamlı düzeyde düşük benlik saygısına sahip oldukları; Kibbutzlarda yaşayan ergenlerde de kızların daha düşük benlik saygısı gösterdikleri; şehirli ergenlerde ise cinsiyet farklılıklarının gözlenmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Mullis, Mullis ve Normandin (1992) yaptıkları araştırmada, cinsiyet farklılıklarının benlik saygısının gelişiminde önemli rolü olmadığını saptamışlardır. O'Malley ve Bachman (1983)'ın da, kız ve erkek ergenlerin birbirlerine yakın benlik saygısı düzeylerine sahip oldukları saptamışlardır (Akt.Gür,1996). Nielsen ve Metha (1994) yaptıkları araştırmada, benlik saygısı yeterliliği, benlik saygısının nisbi değeri, sosyal benlik saygısı ve benlik saygısı gücü olmak üzere benlik saygısının 4 boyutlu olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmada ayrıca, normal grubun klinik olanlara göre benlik saygısının her boyutunda yüksek puan aldıkları; benlik saygısının yeterlilik boyutunda her iki grupta erkeklerin kızlardan yüksek oranlar elde ettikleri; ancak tüm boyutlarda iki cinsiyet arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Yurt içinde yapılan araştırmalarda cinsiyetin benlik saygısı düzeyi ile ilişkisini gösteren araştırma bulgularının farklılaşmadığı görülmektedir. Çoğu araştırmalarda, cinsiyet farklılığının benlik saygısı üzerinde etken olmadığı dikkati çekmektedir (Arıca,1995; Can,1990; Çuhadaroğlu,1985; Güngör,1989; Gür,1996; Satılmış,1988; Tufan,1988; Tufan,1993; Turan ve ark.,1998). Buna karşılık, Erim (2001) tarafından yapılan araştırmada, yetiştirme yurtlarında kalan ve aileleri yanında yaşayan ergenler arasında, cinsiyet ve yaşanan yer değişkenlerine göre benlik saygısı düzeyleri açısından ortaya çıkan farkın anlamlı olduğu görülmüştür.

Erol (2000), Odacı (1994) ve Özgan (1999) tarafından yapılan araştırma bulguları, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha düşük benlik saygısına sahip olduğunu ortaya çıkarırken; Durmuş ve ark. (2001)'nin yaptığı araştırmada ise ortaya çıkan sonuç kızların erkeklere oranla daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarıdır. Güven (1994) tarafından yapılan araştırmada, kız ve erkeklerin benlik kavramı örüntüleri incelendiğinde, kızların pek çok duyguları başarılı biçimde yaşama yeteneğine sahip,

savunma mekanizmalarını daha iyi organize ve engellere toleranslarını daha yüksek düzeyde algıladıkları görülmektedir. Erkek öğrencilerin ise kendilerini depresif ve psikolojik sorunlu algılamaları diğer çalışma bulgularından farklılaşan ilginç bir sonuçtur. Dinç (1992) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre, genel, psikolojik, sosyal, ailesel ve uyumsal benlik algı düzeyleri düşük olan kız ve erkek gruplarında benlik saygısının erkeklerin lehine yüksek çıktığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra, cinsel benlik düzeyleri farklı olan kız ve erkeklerin benlik saygısı puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Akboy (1998), benlik kavramının dürtü kontrol ve duygusal durum alt boyutlarında kızların erkeklere göre daha olumlu benlik kavramına sahipken sosyal ilişkiler, eğitsel ve mesleki amaçlar, dış dünyaya hakimiyet ve üstün uyum alt boyutlarında erkeklerin kızlardan daha olumlu benlik kavramlarına sahip olduklarını belirtmektedir.

Sınıf ve Yaş Düzeyine İlişkin Araştırmalar: Mc Carthy ve Hoge (1982) tarafından yapılan araştırmada bulgular ergenlerin yaşları ilerledikçe benlik saygısının da arttığını göstermektedir (Akt.Gür,1996). Benzer şekilde O'Malley ve Bachman (1983) tarafından benlik saygısının 13-23 yaşları arasındaki değişimi ve tutarlılığının araştırıldığı çalışmada, benlik saygısının bu yaş dilimi boyunca arttığı görülmüştür (Akt.Gür,1996).

Nottelman (1987), erken ergenlik dönemine geçişte belirli bir benlik saygısı artışı gözlemlememiştir. Erken ergenlik döneminin nispeten tutarlı bir dönem olduğu vurgulanmakla birlikte, benlik saygısında gözlenen bir miktar gelişmenin de kızlarda düşünsel alanla bağlantılı olarak, erkeklerde ise her açıdan gerçekleştiği belirtilmektedir. Mullis, Mullis ve Normandin (1992), ergenlerin düşünsel gelişmenin yaşla birlikte artmasının benlik saygısındaki artışa paralel gittiği belirlemiş, benlik saygısındaki gelişim için en kritik dönemin ortaokuldan liseye geçiş dönemi olduğunu ifade etmiştir.

Ergenlerde benlik saygısının yaşa bağlı olarak arttığını gösteren bulgular yurt içinde yapılan araştırmalarda da ortaya çıkmıştır. Tufan (1988) tarafından yapılan araştırmada, ergenlerde yaş ve benlik saygısı düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki ortaya çıkmıştır. Gür (1996) tarafından yapılan araştırmada; ergenlerdeki benlik saygısı puanları açısından yapılan karşılaştırmalarda, 13-14 ve 19-20 yaş gruplarının 16-17 yaş grubundan anlamlı düzeyde yüksek benlik saygısı puanları aldıkları bulunmuştur. Güven (1994) tarafından yapılan araştırmada ise benlik kavramı örüntüleri ölçeğinin farklı alt skalalarında yaşlara göre farklılık göstermektedir. Belirtilen araştırmaların tersine, Arıçak (1995), Erol (2000), Güngör (1989) ve Tufan (1993) tarafından yapılan araştırmalarda, benlik saygısı düzeyleri ile yaş ya da sınıf düzeyi arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Akademik Başarıya İlişkin Araştırmalar: Akademik başarı ile benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında; Coopersmith (1967) yaptığı araştırmada, benlik saygısı ile akademik başarı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Akt. Arıçak,1995).

Yurt içinde yapılan araştırmalarda ise; akademik başarı ve benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulguları farklılaşmamaktadır. Öğrencilerden kendini başarılı olarak algılayanların yüksek benlik saygısı düzeyine (Can,1990; Erdinç,1995; Güngör,1989; Tufan,1988; Tufan,1993) sahip oldukları ifade edilmektedir. Özgan (1999) tarafından yapılan araştırmada, olumlu kabul alt ölçeğinde başarı notu ve benlik saygısında fark olduğu saptanırken, Empatik Sınıf Atmosferi Tutum Ölçeğinin alt ölçeklerinde başarı notu ve benlik saygısında fark olmadığı belirlenmiştir.

Belirtilen araştırmaların tersine, Akboy (1998), başarı durumlarını “zayıf” olarak algılayan, kendisinden beklentisi zayıf olan öğrencilerin kendilerini olumsuz algılamadıklarını ve olumlu benlik saygısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Başarısını ve beklentisini “yüksek” algılayan öğrencilerin benlik saygısının olumsuzla kaydığı belirtilmektedir. Aynı şekilde Suner,İkiz (2000) de akademik başarı ile benlik

saygısı arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu sonucunu orta çıkaran bir araştırma yapmıştır.

Kardeş Sayısı ve Doğum Sırasına İlişkin Araştırmalar: Benlik saygısı ile kardeş sayısı ve doğum sırası arasındaki ilişki inceleyen araştırma bulgularına bakıldığında; Rosenberg (1965) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgulara göre, tek kardeşlerin kardeşleri olan çocuklara göre benlik saygısı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kardeşleri olan ilk çocuklarda da bu durum değişmemektedir. Şöyle ki; kardeşleri hep kız olan ilk çocuk erkekse benlik saygısı, kardeşleri hep erkek olan, ilk erkek çocuktan daha yüksek olmaktadır. Kızlar arasında bu açıdan önemli farklılık saptanmamıştır (Akt.Çuhadaroğlu,1986)

Yurt içinde yapılan araştırmalara bakıldığında; Güngör (1989)'ün yaptığı çalışmada da ilk ve son çocuk olan ergenlerin benlik saygısının diğer çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çuhadaroğlu (1989), ergenlerde benlik saygısını etkileyen faktörleri diğer çalışmalardaki bulgularla tutarlı olarak ifade etmiş ve tek çocukların, kardeşi olanlara göre benlik saygısı daha yüksek bulunduğunu, doğum sırasının ilk çocuktan son çocuğa doğru kaydıka benlik saygısının da arttığını belirtmiştir.

Diğer araştırmaların tersine, Özoğul (1988) doğum sırasının çocuğun benlik saygısında etkili olmadığı sonucuna ulaşırken, Tufan (1988) da çocuk sayısının benlik saygısı üzerinde etkisi olmadığını bulmuştur.

Sosyo-Ekonomik Duruma İlişkin Araştırmalar: Rosenberg (1965) tarafından yapılan çalışmada, sosyo-ekonomik durum ile benlik saygısı ilişkisinde üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen gençlerin benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür (Akt.Çuhadaroğlu,1986). Mullis, Mullis ve Normandin (1992) tarafından yapılan çalışmada da; ergenlerin benlik saygısı düzeyinde aile gelirinin, eğitim düzeyinin ve SED'in önemli rol oynadığı ifade edilmiştir. Shek (2002) tarafından, düşük ve yüksek ekonomik düzeye sahip Çinli ergenlerin problem davranışları, okula uyumları ve

ergenlerin psikolojik varoluşları ile aile yapıları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada; özellikle daha fazla ekonomik problem yaşayan ergenler için aile yapısının, ergenin okula uyumu ile çok yakından ilişkili olduğu görülmüştür.

Yurt içinde yapılan araştırmalarda da; ekonomik seviyelerini yüksek algılayan öğrencilerin kendilerini kabul düzeylerinin, ekonomik seviyelerini düşük algılayan öğrencilerin kendilerini kabul düzeylerinden yüksek olduğunu (Kılıçcı,1981), kendilerinin yüksek SED'e sahip olarak algılayan ergenlerin benlik saygısının diğer çocuklara göre daha yüksek olduğunu (Bilgin,2001; Can,1990; Can,1991; Erdinç,1995; Erol,2000; Güngör,1989; Özgan,1999; Torucu,1990; Tufan,1993) belirten bulgulara bakıldığında sosyo-ekonomik düzey ile benlik saygısı arası ilişkinin olduğu görülmektedir.

Belirtilen bulguların tersine, Akboy (1998) öğrencinin ailesinin ekonomik durumunu "çok düşük" olarak tanımlayan ve aylık harçlığı düşük olan öğrencilerin diğerlerine göre daha olumlu benlik kavramına sahip olduklarını belirtmektedir. Durmuş ve ark. (2001)'nin araştırması Akboy (1998)'in çalışmasında ortaya çıkan bulguyu desteklemekte, öğrencilerin gelir düzeyi yükseldikçe benlik saygısı puanlarında azalma olduğu görülmektedir. Güven (1994) tarafından yapılan araştırmada, benzer şekilde benlik kavramının duygusal durum, vücut ve benlik imajı, sosyal ilişkiler ve dış dünyaya hakimiyet alt skalalarında alt, orta alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerden daha olumlu benlik kavramına sahip oldukları görülmektedir.

Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Araştırmalar: Anne-baba tutumlarının benlik saygısı üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılan araştırmalarda; Coopersmith (1967), anne-baba tutumunun çocuğun benlik saygısının gelişiminde etkili olduğunu ifade etmiştir. Şöyle ki; benlik saygısı düzeyi yüksek çocukların ailelerinin, çocuklarını kabul eden, çevreyi çocuğa göre düzenlemek ve onlara özgürlük tanımakla beraber çocuğa uymak zorunda olduğu belli ve kesin kurallar koyan, doğru davranışı ödüllendiren; çocukların okul içindeki ve okul dışındaki beklentilere uygun başarılar ortaya

koyacağına inanan ve doğal olduğunu kabullenen anne-babalar olduğu görülmüştür. Benlik saygısı düzeyi düşük ailelerin çocuklarının ise, çocuklarını reddeden, onlara soğuk ve uzak davranan, çocuklarını beklenti ve kural belirsizliği içinde yetiştirmiş, ödün verici olan, daha çok cezalandırıcı olmalarına rağmen, ne zaman verileceği belirsiz bir ödül-ceza yönetimi kullanan, çocukların bazı beklentilere uyması konusunda onlara güvenmeyen ve çocuklarının başarısızlığını ilgisiz ve soğuk bir ifade ile kabullenen anne babalar olarak ifade edilmiştir (Akt.Arıcak,1995).

Rosenberg (1965) de araştırmasında, babaları ile daha yakın ilişki içinde olan gençlerin, daha uzak ilişkiler içinde olanlara göre, benlik saygısı bakımından üst düzeyde oldukları sonucuna ulaşmıştır (Akt.Çuhadaroğlu,1986). Miller (1976), anne tutumunun ergenlerin benlik saygısı üzerinde etkisini araştırmış, empatik, içten ve yüksek saygı düzeyine sahip olan annelerin, ergen çocuklarında daha yüksek benlik saygısı bulunduğunu tespit etmiş, kısaca annenin çocuğu ile ilişkilerinin çocuğun benlik saygısı ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görmüştür. Araştırmada dikkati çeken bir bulgu da, annelerin kızlarına karşı erkek çocuklarından daha fazla empati, içtenlik ve pozitif saygı göstermeleridir. Bu yüzden kızlar, erkeklerden daha fazla olarak benlik saygısında yüksek puan almaktadır (Akt.Satılmışoğlu,1988).

Yurt içinde yapılan araştırmalarda da anne-baba tutumu ile benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren araştırma bulgularının farklılaşmadığı görülmektedir. Kılıçcı (1981), kendini kabul ile anne-baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemiş, anne-baba tutumunu demokratik olarak tanımlayan grubun kendini kabul puanları ortalamasının anne-baba tutumunu ilgisiz, otoriter, tutarsız tanımlayan grupların ortalamalarından anlamlı sayılacak yükseklikte bulmuştur. Arıcak (1995)'in yaptığı araştırmada da; farklı anne-baba tutumu algısına sahip bireylerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Eşitlikçi ve demokratik tutumla yetiştirildiklerini düşünen bireyler benlik saygısı düzeyleri en yüksek, tutarsız tutumla yetiştirildiklerini düşünen bireyler ise benlik saygısı düzeyleri en düşük grubu oluşturmaktadır. Eşitlikçi demokratik tutumla yetiştirildiklerini düşünen bireylerin benlik saygısı, baskıcı otoriter tutum, aşırı

koruyucu tutum ve tutarsız tutumla yetiştirildiklerini düşünen bireylerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Aynı şekilde; anne-baba tutumlarının öğrencilerin benlik saygısı üzerindeki etkisi olduğunu, aileleri ile olan ilişkileri iyi olan ve anne-babalarının demokratik olduğunu belirten öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin, aileleri ile olan ilişkileri bozuk olan anne-babalarını otoriter bulan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu (Can,1990; Erdinç,1995; Güngör,1989; Suner(İkiz),2000) inceleyen benzer araştırmalar bulunmaktadır. Benzer sonuçlara karşılık, İkizoğlu (1993)'ün yaptığı araştırmada ise; anne-babaların “demokratik” ve “otoriter” tutumunun öğrencilerin benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Anne-Babanın Eğitim Düzeyine İlişkin Araştırmalar: Anne-babanın eğitim düzeyi ile benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulgularına bakıldığında; ergenlerin benlik saygısı düzeyini etkileyen faktörleri inceleyen araştırmalarda, anne ve babalarının eğitim düzeyleri orta ve yüksek olan öğrencilerin benlik saygılarının, eğitim düzeyi düşük anne ve babaların çocuklarına göre daha yüksek olduğunu gösteren araştırma bulguları bulunmaktadır (Çuhadaroğlu,1989; Güngör,1989; Özgan,1999; Torucu,1990; Tufan,1993).

Can (1991) tarafından yapılan araştırmada, benzer şekilde okur-yazar olmayan annelerin çocuklarından lise ve dengi okul mezunu olan annelerin çocuklarına kadar olan gruplarda, anne öğrenim düzeyi yükseldikçe, öğrencilerin benlik kavramı düzeyleri de yükselmektedir. Fakat üniversite ve yüksekokul mezunu olan annelerin çocuklarının benlik kavramları lise ve dengi okul mezunu annelerin çocuklarına göre biraz daha düşüktür. Babaların öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin benlik kavram düzeylerinin de yükseldiği diğer bir araştırma bulgusudur.

Bununla birlikte, anne-babanın eğitim düzeyinin benlik saygısı üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da dikkati çekmektedir (Özoğul,1988;Tufan,1988; Turan ve ark.,1998).

Anne-Babanın Çalışıyor Olup Olmamasına ve Anne-Babanın Mesleğine İlişkin Araştırmalar: Rosenberg (1965)'in yaptığı araştırmada; baba mesleğinin ergenlerde benlik saygısını önemli ölçüde etkilemekte olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, araştırmada babaları polis, dedektif ve şerif gibi otorite ve şiddeti gerektiren meslekten olan çocukların beklenmedik şekilde düşük benlik saygıya sahip oldukları bulunmuştur (Akt.Çuhadaroğlu,1986). Coopersmith (1967) de, baba mesleğinin erkek çocukların benlik saygısının iki yönü ile ilgili olduğunu belirtmiş, benlik saygısı düzeyi düşük olan çocukların babalarının aralıklı olarak işsiz olduğunu ve benlik saygısı gelişmeyen çocukların babalarının daha sık sık iş değiştiren ve düzenli bir iş yaşamı olmayan kişiler olduklarını saptamıştır. Yine araştırma bulgularına göre, yüksek benlik saygısına sahip çocukların annelerinin çalıştığı ve işlerine karşı olumlu bir tutum içinde olan kimseler oldukları saptanmıştır (Akt. Arıcak,1995).

Yurt içinde yapılan araştırma bulguları da farklılaşmamaktadır. Çuhadaroğlu (1989) da, annenin çalışıyor olmasının ergenin benlik saygısını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Güngör (1989) tarafından yapılan lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyini etkileyen faktörleri inceleyen araştırmasında; anne ve baba mesleğine göre öğrencilerin benlik saygıları arasında bazı farklılıkların olduğunu, en düşük benlik saygısı düzeyinin anneleri çalışmayan öğrenciler ile, babaları işsiz olan öğrencilere ait olduğunu tespit etmiştir. Özoğul (1988) ise araştırmasında, annenin çalışmasının çocuğun benlik saygısında önemli bir fark ortaya çıkarmadığını bulmuştur.

Anne-Baba Yokluğuna İlişkin Araştırmalar: Miller (1976)'a göre; babanın yokluğu ergenlikte erkek çocukların benlik saygılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Babanın olmadığı bir evde anne, anne olumlu bir tutum içindeyse, olumsuz etkileri azaltabilmektedir. Anne-baba figürlerinden birinin yokluğundan daha çok, çocukla

kurduğu ilişkinin niteliği benlik saygısında daha önemli görülmektedir (Akt.Satılmış,1988).

Rosenberg (1965), benlik saygısı yönünden normal, boşanmış ve ölüm nedeniyle ayrılmış aileleri karşılaştırdığında, ölümle ayrılmış ailelerin çocuklarında, benlik saygısının normallere daha yakın olduğunu bulmuştur. Ayrılık sırasında annenin yaşının küçüklüğü ve annenin sonradan evlenmesi benlik saygısının daha da azalmasına neden olmaktadır. Anne-baba ölümü, çocukların benlik saygısını ayrılık ya da boşanma kadar etkilememektedir. Ancak baba ölümünün etkisi erkeklerde kızlara göre daha belirgindir (Akt.Çuhadaroğlu,1986).

Çuhadaroğlu (1989) da, aynı konuyu ele alarak, ergenlerde benlik saygısını etkileyen faktörleri belirtirken, ayrılmış ve boşanmış ailelerin çocuklarında benlik saygısı düzeyinin düşük olduğunu belirtmiştir. Can (1991)'a göre de, birbirleriyle iyi geçinen anne-babaların çocuklarının benlik kavram düzeyleri, iyi geçinemeyen anne-babaların çocuklarına göre daha yüksektir. Aynı çalışmada elde edilen diğer bulgular, anne-babaları öz ve sağ olan öğrencilerin benlik kavramı puan ortalamalarının, anne veya babası üvey ve vefat etmiş olan öğrencilerden çok daha yüksek bulunduğu şeklindedir. Erol (2000) tarafından yapılan araştırma bulgularında, anne-babanın birlikte oluşuna ve birlikte olmama nedenine göre ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Beden İmajına İlişkin Araştırmalar: Beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişki incelendiğinde ise; Tarhan (1995) tarafından yapılan çalışmada; öğrencilerin cinsiyetlerine, yaşlarına ve anne-babalarının öğrenim durumuna göre beden imajının benlik saygısı üzerindeki etkisinin anlamlı bulunmamasına karşılık, ders dışı faaliyetlere katılma durumlarına ve ailelerinin aylık gelirlerine göre beden imajının benlik saygısı üzerindeki etkisinin anlamlı bulunduğu görülmektedir. Aynı çalışmada beden imajının akademik başarı üzerinde de etkisi anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde, Suner, İkiz

(2000) tarafından yapılan araştırmada, ergenlerin fiziksel özelliklerini değerlendirmeleri ile benlik saygısı arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Ergenlerin Arkadaş İlişkilerine İlişkin Araştırmalar: Benlik saygısına ilişkin olarak ergenler üzerinde yapılan diğer araştırma bulguları incelendiğinde; düşük ve yüksek benlik saygısı düzeyine sahip ergenlerin farklı kişisel özellikler ve tepkiler gösterdikleri dikkati çekmektedir. Grunebaum ve Solomon (1987) akran ilişkileri ile benlik saygısı ilişkisini incelediklerinde; benlik saygısı düzeyi yüksek olan ergenlerin iyi akran ilişkileri, benlik saygısı düşük olanlarınsa zayıf akran ilişkileri gösterdiklerini bulmuşlardır (Akt.Gür,1996). Tufan (1993) tarafından yapılan araştırmada da, arkadaşlık kurmakta ve karşı cinsle arkadaş olmakta güçlükleri olan öğrencilerin benlik saygılarının, bu konularda güçlüğü olmayanlardan daha düşük olduğu görülmektedir.

Sportif faaliyetlerdeki arkadaşlık ilişkilerinde yaş ve cinsiyet farklılıklarını incelemek ve değişkenlere bağlı olarak arkadaşlık ilişkileri ve motivasyon arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla Weiss ve Smith (2002) tarafından yapılan araştırma; 14-18 yaş arasındaki ergen atletlerin, 10-13 yaş arasındaki oyunculardan daha fazla sadakat, dostluk, daha fazla işbirliği ve daha yüksek bir mücadele gösterdiklerini ortaya koymuştur. Kızlar, mücadele gösteren erkeklerden daha fazla benlik saygısı, destekleme, sadakat, dostluk ve işbirliği göstermiştir. Wells ve ark. (2002) tarafından yapılan araştırmada; grup dışı kalma konusunda sorun yaşayan ergen öğrencilerin benlik saygılarının gelişimi araştırılmış, grup dışında kalmayı önlemek için yapılmış sekiz haftalık psikoeğitimsel programdan önce ve sonra programa katılanlara Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçlar, grup dışı kalma oranında önemli düşüşler olduğunu ve programa katılan kişilerin de benlik saygılarının yükselme olduğu görülmüştür.

Peterson ve ark. (1995), ergenler ile yaptıkları araştırmada da, ergenlerin benlik saygılarının aileleri ve arkadaşlarından gördükleri yakınlık ve sosyal destekten çok, onların ailelerine ve arkadaşlarına yönelik duygularının niteliği (quality of affect) ile yakından ve güçlü bir ilişki içinde olduğunu belirtmektedir. Odacı (1994) tarafından

bulunmuştur. Çankaya (1997) tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde, düşük benlik saygısına sahip öğrencilerin, yüksek benlik saygısına sahip olan öğrencilere oranla daha yüksek sınav kaygısına sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

Benlik Saygısına İlişkin Diğer Araştırmalar: Gür (1996) tarafından yapılan araştırmada; ergenlerde *depresyon* ve benlik saygısı arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Düşük benlik saygısına sahip ergen grubu, yüksek benlik saygısına sahip ergen grubuna göre daha yüksek depresif belirtiler göstermiştir. Erim (2001)'in yaptığı araştırmada da; yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin aileleri yanında yaşayan ergenlere göre daha yalnız ve daha depresif oldukları, benlik saygılarının daha düşük ve sosyal desteklerin de daha az olduğu şeklinde bulunmuştur. Benzer şekilde, Satılmış (1988) tarafından yapılan araştırmada da, benlik saygısının depresif duygulanım, psikomatik belirtiler ve insanlara güvenme gibi değişkenlerle ilişkili olduğu saptanmıştır. Araştırmada, benlik saygısı düzeyi düşük yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin depresif duygulanım alt ölçeğinde yüksek puan aldıkları görülmüştür. Turan ve ark. (1998) tarafından yapılan araştırmada diğer araştırma bulgularını desteklemektedir. Benlik saygısı düzeyi yükseldikçe öğrencilerin depresyon düzeyleri, sürekli kaygı düzeyleri ve ruhsal belirti ölçeği ana puanlarının azaldığı saptanmıştır.

Benlik saygısı ile *stres* arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında; Guinn ve ark. (2002) tarafından yapılan araştırmada, ergenlerin sorunlarla baş etme tepkisi ile algılanmış stres, benlik saygısı ve cinsiyet arasındaki ilişkileri incelenmiş, elde edilen bulgularda, cinsiyet farklılığı olmamasına rağmen, oldukça yüksek algılanmış stres derecesi ve orta derecede benlik saygısı puanları ortaya çıkmıştır. Benlik saygısı, bütün baş etme tepkileri içinde en etkin tepki olarak belirlenmiş, benlik saygısı düzeyleri yüksek ergenlerin, stresle baş etme konusunda daha az zarar görme olasılığını ortaya çıkarmıştır.

Sarı (1998) tarafından yapılan çalışmada da; bulgular *grup rehberliği* uygulamalarına katılan ilkokul ikinci devre öğrencilerinin sağlık, beden gelişimi, okul yaşamı, benlik ve iç yaşamı, gelecek yaşamı, arkadaşlık ve başkaları ile ilişki kurma alanındaki problemlerinin azaldığını ve benlik kavramı düzeylerinin arttığını ortaya koymuştur.

Saigal ve ark. (2002) tarafından yapılan araştırmada, aşırı derecede düşük doğum kilosuyla (ELBW) doğmuş ergenlerle zamanında doğmuş ergenlerin benlik saygısı arasında herhangi bir farklılık olup olmadığını çeşitli değişkenlere bağlı olarak belirlenmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bulgularda, benlik saygısının psikolojik uyum ve okul başarısında önemli bir rol oynadığı göz önünde bulundurulmuştur. Çeşitli araştırmalar, benlik saygısının akademik başarıda olduğu gibi kişisel uyum, akran ilişkilerinin niteliği ve motivasyonda da önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Harter, 13-19 yaş arasındaki gençlerde, özellikle de kızlarda fiziksel görünüm ile benlik saygısı arasında büyük bir ilişki olduğunu göstermektedir. Arkadaşların sosyal kabulü de ergenin benlik saygısı ile yakından ilişkilidir. Fiziksel yetersizliği olan kişilerin sağlıklı kişilerden daha düşük benlik saygısına sahip oldukları sık sık görülmektedir.

Thompson (2002) tarafından yapılan araştırmada, düşük benlik saygısına neyin neden olduğunu ve ne gibi etkileri olabildiğini ayrıntılarıyla incelenmiştir. Araştırmada; düşük benlik saygısının depresyon, 13-19 yaş arası hamilelik, suç , intihar ya da intihar girişimi için bir risk faktörü olduğu, çocuklukta düşük benlik saygısının, ergenin yeme bozuklukları ve ilk yetişkinlikteki kazanç ve işsizliğin devamıyla ilgili olduğunu gösterdiği bulguları ortaya çıkmıştır. Bunların aksine, benlik saygısının suçluluk, şiddet, uyuşturucu ya da alkol kullanımı, akademik başarıdan yoksunluk, ırkçılık gibi durumlarla ilişkisi olmadığı bulunmuştur. Benlik saygısını nelerin etkilediği konusunda, anne-babaya, anne-baba tutumuna, çocukların fiziksel anlamda örülenmesine dikkat çekilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma için benimsenen yöntem ele alınmış ve araştırma modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, veriler ve toplanmasına, verilerin çözümlenmesine ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın gerçekleşmesinde İlişkisel Tarama Modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu model çerçevesinde, ilk önce genel liselerde öğrenim gören benlik saygısı düzeyleri farklı öğrencilerin iletişim becerilerine ilişkin algıları betimlenmiştir. Daha sonra benlik saygısı düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin özlük ve aile nitelikleri ile sosyal ilişkilerine ilişkin bazı değişkenler açısından iletişim becerilerine ilişkin algılarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Eskişehir ilinde bulunan resmi genel liselerde 2003-2004 eğitim-öğretim yılı içerisinde öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü 2003-2004 eğitim-öğretim yılı dokümanlarına göre Eskişehir’de 15 genel lise bulunmakta, bu okulların genel lise bölümlerinde 13700 öğrenci öğrenim görmektedir.

Araştırmanın örneklemini, Eskişehir il merkezindeki 15 genel liseden rastgele belirlenen 4 genel lisenin öğrencilerinden oluşturulmuştur. Örneklemde yer alan genel liseler ise;

oluşturulmuştur. Örnekleme yer alan genel liseler ise; Atatürk Lisesi, Cumhuriyet Lisesi, Gazi Lisesi, Kılıçoğlu Lisesi'dir. Örnekleme yer alan genel liselerin sınıf düzeylerine, sınıf sayısına, cinsiyete, toplam öğrenci sayısına ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Örnekleme Yer Alan Genel Liselerin Sınıf Düzeyine, Sınıf Sayısına ve Toplam Öğrenci Sayısına İlişkin Dağılımları

		Atatürk Lisesi	Cumhuriyet Lisesi	Gazi Lisesi	Kılıçoğlu Lisesi	Genel Toplam
9. Sınıf	Sınıf Sayısı	4	4	4	4	16
	Toplam Öğr.Sayısı	140	128	172	106	546
10. Sınıf	Sınıf Sayısı	4	4	4	4	16
	Toplam Öğr.Sayısı	80	118	171	76	445
11. Sınıf	Sınıf Sayısı	4	4	4	4	16
	Toplam Öğr.Sayısı	117	93	141	117	468
Genel Toplam	Sınıf Sayısı	12	12	12		48
	Toplam Öğr.Sayısı	337	339	484	299	1459

Örnekleme alınan genel liselerde Fen, Sosyal, Türkçe-Matematik ve Yabancı Dil alanları gözetilerek her sınıf düzeyinden iki şube rastgele belirlenmiştir. Uygulama için örnekleme alınan genel liselerin Okul Müdürlükleri ve Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler çerçevesinde uygulama yapılan saatte o gün, o şubede hazır bulunan öğrencilere gönüllük ilkesi dahilinde anketler verilmiştir. Uygulama sonuçlarında, yönergeye uygun olarak cevaplanmayan bazı anketler değerlendirme dışına alınmıştır. Örnekleme alınan genel liselerde uygulanan

anket sayısına ve değerlendirmeye alınan anket sayısına ilişkin dağılım Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Örnekleme Alınan Genel Liselerde Uygulanan Anket Sayısına ve Değerlendirmeye Alınan Anket Sayısına İlişkin Dağılım

	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	Toplam
Uygulanan Anket Sayısı	551	451	472	1474
Değerlendirmeye Alınan Anket Sayısı	546	445	468	1459

Tablo 2’den de görülebileceği gibi örnekleme alınan genel lise öğrencilerinden 1474 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Ancak istatistiksel işlemlere geçilmeden önce anketler araştırmacı tarafından incelenmiş ve 15 öğrenci veri toplama araçlarını gerektiğince cevaplamadıkları için cevap kağıtları değerlendirme dışında bırakılmışlardır. Sonuçta, 1459 genel lise öğrencisinin verileri üzerinde istatistiksel işlemler yapılmıştır. Bu sayı Eskişehir ilindeki genel liselerde öğrenim gören lise öğrencilerinin % 10.64’ünü oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada genel lise öğrencilerinin benlik-saygısı düzeyleri hakkında bilgi toplamak amacıyla Rosenberg (1963) tarafından geliştirilen ve Çuhadaroğlu (1985) tarafından Türkçe’ye çevrilerek geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Genel lise öğrencilerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarına ilişkin bilgiler ise Korkut (1996) tarafından geliştirilen “İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” ile elde edilmiştir. Genel lise öğrencilerinin özlük nitelikleri, aile özellikleri ve sosyal ilişkilerine ilişkin bilgiler ise hazırlanan “Kişisel Bilgi Anketi” ile toplanmıştır. “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” EK-1’de, “İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” EK-2’de, “Kişisel Bilgi Anketi” EK-3’de sunulmuştur. Her üç veri toplama aracına ilişkin bilgiler ise aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, 1963'de Morris Rosenberg tarafından gençlerin benlik saygısı düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiş, ABD'de geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapıldıktan sonra bir çok araştırmada kullanılmaya başlanmıştır (Çuhadaroğlu,1986). Ölçek özellikle ergen yaş grubu için geliştirilmiş olup, benlik saygısı kavramında bireyin kendini değerlendirmesine önem vermektedir. Bireysel ve grup olarak uygulanabilen, deneklerin ölçeği kendileri doldurdıkları bir kağıt kalem testidir. Test 63 maddeden ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar;

1. Benlik saygısı
2. Kendilik kavramının sürekliliği
3. İnsanlara güvenme
4. Eleştiriye duyarlılık
5. Depresif duygulanım
6. Hayalperestlik
7. Psikomatik belirtiler
8. Kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme
9. Tartışmalara katılabilme derecesi
10. Ana-baba ilgisi
11. Babayla ilişki
12. Psişik izolasyon (Çuhadaroğlu,1986; Öner,1997).

Ölçek İngilizce'den Türkçe'ye Çuhadaroğlu tarafından çevrildikten sonra üç ayrı öğretim üyesi tarafından gözden geçirilmiştir. Bu taslak ölçek Hacettepe Çocuk Hastanesi Adolesan Polikliniğine başvuran on ergene uygulanarak maddelerin anlaşılabilirliği tartışılmıştır. Gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra ölçek son halini almıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmak amacıyla ölçek Ankara il merkezinde bir lisede kademeli rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiş beş ayrı sınıftaki toplam 205 öğrenciye uygulanmıştır (Çuhadaroğlu,1986).

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyini belirlemek için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin yalnızca benlik saygısı alt ölçeği kullanılmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Alt Ölçeği'nin Puanlanması ve Yorumlanması:

Benlik saygısı alt testi 6 madde ve 10 sorudan oluşmaktadır. Likert tipi ölçekte maddelerin cevaplanması dört seçenek arasından yapılmaktadır. Gencin herhangi bir alana bağlı kalmadan genel olarak kendini düşünmesi ve maddelerin kendisini ne kadar tanımladığını seçmesi ve değerlendirmesi beklenmektedir. Bu beklenti ölçeğin üstünde cevaplama yönergesi olarak verilmektedir (Öner,1997).

Ölçekte maddeler karışık olarak yerleştirilmiştir. Birinci madde, 3 sorudan oluşmakta, puan alan (işaretli) şıklardan en az 2 tanesini işaretlenmiş ise 1 puan; ikinci madde, 2 sorudan oluşmakta, puan alan şıklardan en az 1 tanesini işaretlenmiş ise 1 puan; üçüncü, dördüncü, beşinci maddelerde, birer sorudan oluşmakta, puan alan şıklar işaretlenmişse birer puan; altıncı madde, 2 sorudan oluşmakta, puan alan şıklardan en az 1 tanesini işaretlenmişse 1 puan alınmaktadır. İşaretleme sonucu bireyin kendini olumsuz değerlendirmesi göz önüne alınmakta ve o madde "1" ile puanlanmaktadır. Olumlu değerlendirme yapılan maddeler "0" ile puanlanmaktadır (Çuhadaroğlu,1986).

Benlik Saygısı alt testinde bu puanlama sonucu alınan puanlar "0-6" puan arasında değerlendirilmektedir. Benlik saygısı alt testinden "0-1" puan alanların yüksek, "2-4" puan alanların orta, "5-6" puan alanların ise düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir. Yüksek puan düşük benlik saygısını işaret etmektedir (Çuhadaroğlu,1986; Öner,1997).

Geçerlik Çalışması:

Geçerlik çalışmasında; benlik saygısı için psikiyatrik görüşmeler, depresyon, psikomatik belirtiler ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt kategorileri için SCL-90 kullanılmıştır. Benlik algısındaki süreklilik, insanlara güvenme, hayalperestlik, eleştiriye duyarlılık, tartışmalara katılabilme derecesi, ana baba ilgisi, babayla ilişki ve psikik izolasyon alt ölçekleriyle karşılaştırılabilecek yurt içinde kullanılan uygun başka ölçekler olmadığı için bu alt grupların geçerlik araştırması yapılamamıştır (Çuhadaroğlu,1986).

Psikiyatrik görüşmeler benlik saygısının değerlendirilmesine yönelik olarak planlanarak, beş ayrı sınıftan rastgele örnekleme ile seçilmiş beşer öğrenci alınıp yapılmıştır. Öğrencilerin benlik saygıları; psikiyatrik görüşme ile yapılan değerlendirmede öğrencilerin kendilerine ilişkin görüşlerine ve daha sonra aynı öğrencilerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nden aldıkları puanlamalara göre yüksek, orta ve düşük olarak derecelenmiştir. Görüşmelerden ve Benlik Saygısı Ölçeği'nden elde edilen sonuçlar arasındaki uygunluk basit korelasyon yöntemiyle hesaplanmıştır. Görüşmelerden ve Benlik Saygısı Ölçeği'nden elde edilen sonuçlar arasındaki uygunluk basit korelasyon yöntemiyle hesaplanmıştır. Geçerlik oranı %71 olarak saptanmıştır (Çuhadaroğlu,1986).

Üç alt ölçeğin geçerlik çalışması ise Symptom Check List (SCL-90) kullanılarak yapılmıştır. Rosenberg Ölçeği'nin alt gruplarına uyan alt grupları bulunduğu için bu test geçerlik çalışmasında tercih edilmiştir. Rosenberg Ölçeği'nin depresif duygulanım, psikomatik belirtiler ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt gruplarının puanlarıyla SCL-90'ın aynı isimli alt gruplarından alınan puanlar karşılaştırılmıştır. Basit korelasyon yöntemi kullanılarak yapılan karşılaştırmada geçerlik oranları depresif duygulanım alt grubu için % 70 , kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt grubu için de % 45 olarak bulunmuştur (Çuhadaroğlu,1986).

Güvenirlilik Çalışması:

Güvenirlilik çalışması için test-tekrar test güvenirlilik yöntemi kullanılmıştır. Testin ilk verilişinden bir ay kadar sonra aynı deneklere test ikinci kez uygulanarak alınan puanlar arasındaki korelasyonlar araştırılmıştır. Elde edilen güvenirlilik oranları şöyledir: Benlik saygısı % 75, kendilik kavramının sürekliliği % 75, insanlara güvenme % 55, eleştiriye duyarlılık % 48, depresif duygulanım % 70, hayalperestlik % 75, psikomatik belirtiler % 89, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme % 46, tartışmalara katılabilme derecesi % 51, ana-baba ilgisi % 51, babayla ilişki % 79, psişik izolasyon %60 (Çuhadaroğlu,1986). Bu değerler, ölçeğin benlik saygısını ölçmek için güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

3.3.2. İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ)

İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ), Korkut (1996) tarafından geliştirilen likert tipi bir ölçektir. Ölçek 25 madde içeren bir form şeklindedir. Yönergeyi de içeren bu formda “her zaman (4), sıklıkla (3), bazen (2), nadiren (1) ve hiçbir zaman (0)” olmak üzere derecelendirilme seçenekleri yer almaktadır. Yüksek puan, öğrencilerin kendi iletişim becerilerini olumlu yönde değerlendirdikleri anlamına gelmektedir (Korkut,1996c).

İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ)’nin Geçerlik ve Güvenirliği

Korkut (1996c), ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yaşları 14-17 arasında değişen 126 öğrenci ile yapmıştır. Ölçeğin maddelerinin yapı geçerliğini, diğer bir deyişle çok boyutlu olup olmadığını anlamak amacıyla temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. Dönüştürülmeden yapılan analiz sonucunda maddeler özdeğerleri 1.00’ın üstünde olan dokuz faktöre yayılmış, ancak son beş faktöre çok az sayıda madde girmiştir. Birinci faktörün özdeğerinin 4.37; ikinci ve diğer faktörlerin özdeğerlerinin ise sırasıyla 1.91; 1.77; 1.56; 1.37; 1.27; 1.18; 1.13; 1.08 olduğu görülmüştür. Elde edilen faktör yığılmalarının birbirinden çok farklı olmaması ölçeğin tek boyutluluk için tek faktör yapısını gösterdiği biçiminde yorumlanmıştır.

Ölçeğin güvenirligi bir testin tekrarı, diğeri iç tutarlık olmak üzere iki yolla hesaplanmıştır. Ölçeğin 126 öğrenciye üç hafta ara ile uygulanması sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı .76 ve Cronbach alfa katsayısı .80 olarak bulunmuştur (Korkut,1996c).

3.3.3. Kişisel Bilgi Anketi

Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından uzman görüşü çerçevesinde genel lise öğrencilerinin özlük nitelikleri, aile nitelikleri ve sosyal ilişkilerine ilişkin bilgileri ortaya koyacak bir Kişisel Bilgi Anketi hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Anketinde genel lise öğrencilerinin özlük niteliklerine

ilişkin olarak cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, doğum sırası; aile niteliklerine ilişkin olarak ailenin sosyo-ekonomik durumunu algılama, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, algılanan anne-baba arasındaki ilişki ile ilgili sorular yer almaktadır.

3.4. Veriler ve Toplanması

Araştırmada veri toplama araçlarının hazırlanmasından sonra, örnekleme alınan genel liseler belirlenmiş ve bu okullarda uygulama yapabilmek için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır. Örnekleme alınan genel liselerdeki Okul Müdürlükleri ve Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisleri'ne uygulama hakkında bilgi verilmiş, Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan onay belgesi sunulmuştur (EK-4). Uygulamanın yapılacağı gün ve ders saatleri belirlenmiş ve belirlenen gün ve saatte öğrencilere anket uygulaması yapılmıştır. Uygulama, 2004 Şubat ayı içerisinde tamamlanmıştır.

Uygulama sırasında araştırmaya katılanların bilgi toplama araçlarını cevaplandırırken içten olmalarını sağlamak amacıyla araştırmanın önemi öğrencilere anlatılmış, isim yazmalarının gerekli olmadığı belirtilerek, isteyenlere araştırma sonucu hakkında araştırmanın bitmesinden sonra bilgi verilebileceği belirtilmiştir. Uygulama yapılan lise öğrencilerine Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği, Kişisel Bilgi Anketi hakkında gerekli açıklama yapıldıktan sonra, öğrencilerden de üzerindeki açıklamaları tekrar dikkatle okumaları istenmiştir. Öğrencilerin ölçme araçlarını ortalama 30 dakikada cevaplandıkları gözlenmiştir.

Toplanan verilerin çözümlenmesi öncesinde uygulanan 1474 anket tek tek incelenerek, ölçme araçlarının yönergelere uygun cevaplandırılıp cevaplandırılmadığının kontrolü yapılmıştır. Uygulama toplam 1474 öğrenci üzerinde yapılabilmektedir. Ölçme araçlarına yönergeye uygun cevap vermeyen 15 öğrencinin anketleri değerlendirme dışında bırakılmıştır. Ölçme araçlarının kontrolünden sonra kalan 1459 ölçme aracı puanlanarak sonra elde edilen puanların istatistiksel çözümlenmesi yapılmıştır.

Örneklemdaki genel lise öğrencilerini benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olmak üzere iki gruba ayırmak için benlik saygısı puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapması hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama göre örneklemin benlik saygısı aritmetik ortalaması $\bar{X}=1.86$ ve standart sapması $s=1.41$ olarak bulunmuştur. Örneklemin benlik saygısı aritmetik ortalamasından ($\bar{X}=1.86$), yarım standart sapma ($s.05=0.70$) aşağısındaki puan ($\bar{X}-(s.05)=1.16$) ve yukarısındaki puan ($\bar{X}+(s.05)=2.56$) arasında kalan 376 öğrenci analiz dışında bırakılmıştır. Böylece örneklemdaki 428 öğrenci (% 29.2) “benlik saygısı düzeyi düşük” ve 655 öğrenci (% 44.9) “benlik saygısı düzeyi yüksek” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Toplam 1083 genel lise öğrencisinin verileri üzerinde çözümleme yapılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlemesi SPSS for Windows paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algıladıkları iletişim becerileri düzeyleri ile ilgili puan ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü bağımsız gruplara uygulanan t testi ile yapılmıştır. Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin iletişim becerileri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi içinde, iki değişkenli seçkisiz gruplar deseninde Faktöriyel Varyans Analizi kullanılmıştır. Uygulanan varyans analizi sonucunda ortak etkilerin önemli bulunduğu durumlarda ise bu etkinin hangi ortalamalar arasındaki farklardan kaynaklandığını saptamak amacıyla Tukey HSD Testi uygulanmıştır. Tüm istatistiksel çözümler için önemlilik düzeyi .05 olarak alınmış ve bunun üzerinde olanlar ayrıca belirtilmiştir.

Bağımsız değişkenlerin alt grupları arasında yapılacak olan gruplar arası karşılaştırmada yanıtıcı sonuçlara varma olasılığını önlemek amacıyla her değişkenle ilgili bulunan seçeneklerin işaretlenme sıklığına bakılmıştır. Böylece, “akademik başarı” değişkeni grubundaki notlar gruplandırılarak 0.00 ile 0.99 arası “Başarısız”, 1.00 ile 1.99 arası “Geçer”, 2.00 ile 2.99 arası “Orta”, 3.00 ile 3.99 arası “İyi”, 4.00 ile 5.00 arası “Pekiyi”, “ailenin sosyo-ekonomik durumunu algılama” değişken grubunun “düşük”, “orta altı”,

“orta”, “orta üstü”, “yüksek” alt grupları, “düşük”, “orta”, “yüksek” ; “algılanan anne-baba arasındaki ilişki” değişken grubunun “çok kötü”, “kötü”, “ne iyi-ne kötü”, “iyi”, “çok iyi” alt grupları, “kötü”, “ne iyi-ne kötü”, “iyi” olarak birleştirilerek analiz edilmiştir. Ayrıca “babanın eğitim düzeyi” değişkeninin alt gruplarından “okur-yazar değil” alt grubu çok az sayıda frekansa sahip olması nedeniyle analiz dışında bırakılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın verileri üzerinde gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Benlik saygısı düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin iletişim becerileri düzeylerine ilişkin bulgular ve yorum, benlik saygısı düzeyi, özlük nitelikleri, aile nitelikleri ve sosyal ilişkileri olmak üzere üç temel başlık halinde sunulmuştur.

4.1. Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Genel lise öğrencilerinin, benlik saygısı düzeyleri ile ilgili olarak dağılımları, ortalama ve standart sapmaları ile benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olanların algıladıkları iletişim becerileri düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

4.1.1. Benlik Saygısı Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi açısından genel lise öğrencilerinin, benlik saygısı puanlarına ilişkin dağılım incelenmiş ve dağılımlar Tablo-3'de verilmiştir.

Tablo-3. Genel Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Puanlarına İlişkin Dağılım

Benlik Saygısı Puanları	Frekans	%	Toplamlı %
0.00	255	17.50	17.50
1.00	400	27.40	44.90
2.00	376	25.80	70.70
3.00	247	16.90	87.60
4.00	104	7.10	94.70
5.00	53	3.60	98.40
6.00	24	1.60	100.00
Toplam	1459	100.00	

Tablo-3'deki dağılım çerçevesinde dağılımın aritmetik ortalaması 1.86 ve standart sapması 1.41'dir. bu dağılımın ortalamasından yarım standart sapma aşağısında kalan öğrenciler "düşük", yukarısında kalan öğrenciler "yüksek" ve yarım standart sapma aşağı ve yukarısı arasında kalan öğrenciler ise "orta" benlik saygısı grupları olarak sınıflandırılmışlardır. Benlik saygısı düzeyi grupların (yüksek, orta ve düşük) ilişkin ortalama ve standart sapmalar Tablo-4'de verilmiştir.

Tablo-4. Benlik Saygısı Düzeyi Gruplarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	N	\bar{X}	s
Yüksek	655	0.61	0.49
Orta	376	2.00	0.00
Düşük	428	3.66	0.90
Toplam	1459	1.86	1.41

Tablo-4'deki benlik saygısı düzeyi gruplarından, bu çalışmada, düşük ve yüksek uç gruplardaki öğrencilerin algılanan iletişim becerileri incelenmiştir. Orta grup, çalışmanın analizine dahil edilmemiştir.

4.1.2. Benlik Saygısı Düzeylerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin iletişim becerileri düzeyleri açısından farklılık gösterip göstermediklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin iletişim becerileri ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasındaki farkın önemli olup olmadığı bağımsız gruplar için kullanılan t testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo-5’de verilmiştir.

Tablo-5. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan İletişim Becerileri Düzeylerine İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar ve t Değeri

İletişim Becerileri Düzeyi	n	\bar{X}	s	t	Sonuç
Benlik Saygısı Düzeyi Düşük	428	73.12	12.02	7.56	Önemli P<.001
Benlik Saygısı Düzeyi Yüksek	655	78.18	9.86		

(sd=1081)

Tablo-5’de görüldüğü gibi, benlik saygısı düzeyi yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puan ortalamaları benlik saygısı düzeyi düşük olan genel lise öğrencilerinden daha yüksektir. Ortalamalar arasındaki bu farkın ise önemli olduğu görülmektedir. Böylece benlik saygısı düzeyi yüksek olan genel lise öğrencilerinin, benlik saygısı düzeyi düşük olanlardan algılanan iletişim becerileri düzeylerinin önemli derecede daha yüksek olduğu belirtilebilir.

Alanyazındaki bulgular, benlik saygısı düzeyi ve algılanan iletişim becerileri düzeyi açısından; düşük benlik saygısına sahip bireylerin, kendilerini daha çok yalnız hissettiklerini, daha çok tehdit algılayıp, eleştiriye duyarlılık gösterdiklerini, kendilerini

ifade etmede yetersiz, daha tedirgin, pasif, çekingen, kaygılı, utangaç, sosyal ilişkileri zayıf, uyumsuz, aşağılık duygusu içinde, özgüvenlerinin düşük, başarmak için isteksiz olduklarını; yüksek benlik saygısına sahip bireylerin, bağımsız davranabilme ve yaratıcı etkinlik gösterebilme yeteneğine sahip, özgüvenlerinin yüksek, girişimci, atılgan, araştırmacı, sosyal ilişkilerinin kuvvetli, kaygı düzeylerinin düşük, kaygı yaratan durumları denetleyebilen, uyumlu, sorunlarla başa çıkmada kendini yeterli bulduklarını, çaba gösterdiklerinde çözüm bulacaklarına inanan, başarmak için istekli olduklarını ortaya koymaktadır (Coopersmith'den aktaran Gür,1996; Durmuş ve ark. 2001; İnanç,1997; Rosenberg,1965'den aktaran Güngör,1989; Turan ve ark.1998).

Bu araştırmada elde edilen benlik saygısı düzeyi düşük /yüksek genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin de düşük/yüksek olduğu bulgusu alanyazındaki bulguları destekler niteliktedir. Bir başka deyişle, genel lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi azaldıkça algılanan iletişim becerileri düzeyi azalmakta yada benlik saygısı düzeyi arttıkça algılanan iletişim becerileri düzeyi de artmaktadır.

Araştırmada elde edilen bu sonuç, benlik saygısı düzeyinin kişilerarası ilişkilerde önemli bir faktör olduğu ile açıklanabilir. Çünkü, yüksek benlik saygısına sahip bireyler kendilerine güven duymakta ve başarmak için daha çok çaba ve istek duymaktadırlar. Başarı ya da başarısızlıklarının sorumluluğunu kendilerinde görmektedirler. Dolayısıyla kişilerarası ilişkilerde daha etkin ve girişimcidirler (Helen Bee,1981'den aktaran Arıcak,1995). Bunun yanısıra yüksek benlik saygısına sahip bireyler kişilerarası ilişkilerinde başkalarından gelen olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri ilişkilerinde daha yüksek performans göstermek amacıyla dikkate almaktadırlar (Jones.1973'den aktaran Satılmış,1988). Bu açıklamalar çerçevesinde, genel lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi yükseldikçe özgüvenlerinin arttığı, kendilerini kabul ettikleri ve saygı duydukları için de iletişim becerilerini daha olumlu algıladıkları söylenebilir. İletişim becerilerini olumlu algılayan genel lise öğrencilerinin de iletişim becerilerine sahip olduklarından dolayı daha sağlıklı ve uyumlu kişilerarası ilişkilerde buldukları sonucu ortaya çıkabilir.

4.2. Özlük Nitelikleri İle İlgili Değişkenlere Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Genel lise öğrencilerinin özlük nitelikleri ile ilgili olarak; cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, doğum sırası değişkenleri algılanan iletişim becerileri düzeyi açısından incelenmiştir.

4.2.1. Cinsiyete Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin cinsiyetlerine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo-6. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Kız	261	75.39	9.92	406	79.95	8.60	667	78.16	9.40
Erkek	167	69.57	14.04	249	75.30	11.05	416	73.00	12.64

Tablo-6'da kızların algılanan iletişim becerileri puanlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan grupların her ikisinde de kızların algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu, algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek olan grubun benlik saygısı düzeyi yüksek olan kız grubuna, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük olan grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan erkek grubuna ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 2 (cinsiyet: kız-erkek) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo-7. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	6490.46	1	6490.46	59.10	Önemli P<.0001
B (Cinsiyet)	6708.77	1	6708.77	61.08	Önemli P<.0001
AxB (Benlik Saygısı x Cinsiyet)	83.63	1	83.63	0.76	Önemsiz
Hata	118507.95	1079	109.83		
Toplam	131907.89	1082			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri arasındaki farkın (Düşük: \bar{X} = 73.12, Yüksek: \bar{X} = 78.18) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-7’de de benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-7’de cinsiyet değişkeninin de algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Tablo-6’da görüldüğü gibi, kızların iletişim becerileri puan ortalaması (\bar{X} = 78.16), erkeklerden (\bar{X} = 73.00) daha yüksektir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile cinsiyet arasındaki etkileşimin önemli olmadığı görülmektedir.

Alanyazında kızların iletişim becerilerini erkeklere göre daha olumlu algıladıkları bazı araştırmalarla ortaya konmaktadır (Görür,2001; Korkut,1996b; Korkut,1999). Yine yurt dışında kızların iletişim becerilerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu gösteren araştırmalara da rastlanmaktadır (Akt.Görür,2001). Bu araştırma bulguları alanyazındaki bulguları destekler niteliktedir. Bununla birlikte alanyazında öğrencilerin iletişim becerileri düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini (İlaslan,2001) ve erkeklerin kızlara göre sözel olmayan iletişim becerilerini daha çok kullandıkları (Akt. Görür,2001) bulguları da ortaya çıkmıştır.

Bu araştırma bulgularında, kızların algılanan iletişim becerilerinin önemli derecede daha yüksek olduğu söylenebilir. Kızların algılanan iletişim becerilerinin yüksek olması, kızların ve erkeklerin farklı cinsiyet rollerine sahip olmalarının diğer kişilerle iletişimlerini etkilediği, yetiştirilme tarzları sonucu erkek çocukların kız çocuklara göre daha kolay ve istenilen nitelikte uyum sağlayamadığı (Akt.Görür,2001), kızların sözel üstünlüğünü, gereksinimlerini karşılamak için toplumun onlara davranış izni vermemesi nedeniyle davranış yerine sözü kullanmaları ile kazanmaları ve anne ile özdeşim kurarak daha sık konuşabilmeleri (Akt.Görür,2001) ile açıklanabilir. Bununla birlikte kızların beklentilerini, düşündüklerini, kaygılarını daha sık ve açık olarak ifade edebilmeleri, yine kızların arkadaşlık ilişkilerine erkeklerden daha fazla önem vermeleri nedeniyle sosyalleşme sürecinde kızların iletişim becerilerini öğrenmeleri daha fazla desteklenmekte ve dolayısıyla da iletişim becerileri erkeklere göre daha iyi olabilmektedir (Görür,2001; Korkut,1996b).

4.2.2. Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin sınıf düzeylerine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo-8. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
9. Sınıf	152	71.22	12.04	221	77.48	9.69	373	74.92	11.13
10. Sınıf	141	75.61	11.57	197	78.18	9.35	338	77.11	10.40
11. Sınıf	135	73.12	12.11	237	78.84	10.40	372	76.60	11.43

Tablo-8’de 10. sınıf öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan sınıf düzeyi gruplarının tümünün algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun benlik saygısı düzeyi yüksek olan 10. ve 11. sınıf öğrencilerine, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan 9. sınıf öğrencilerine ait olduğu belirlenmiştir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 3 (sınıf düzeyi: 9-10-11) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo-9. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	6452.46	1	6452.46	56.22	Önemli P<.0001
B (Sınıf Düzeyi)	1123.71	2	561.85	4.90	Önemli P<.01
AxB (Benlik Saygısı x Sınıf Düzeyi)	747.67	2	373.84	3.26	Önemli P<.04
Hata	123611.51	1077	114.77		
Toplam	131907.89	1082			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri arasındaki farkın (Düşük: $\bar{X}= 73.12$, Yüksek: $\bar{X}= 78.18$) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-9’da benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu da görülmektedir.

Tablo-9’da sınıf düzeyi değişkenin de algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Yine, benlik saygısı düzeyinin düşük ya da yüksek olması ile sınıf düzeyi arasındaki etkileşime ilişkin F değeri ($p<.05$) önemli bulunmuştur.

Sınıf düzeyleri arasındaki önemli bulunan etkileşimin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacı ile kullanılan Tukey HSD Testi sonuçları Tablo-10’da verilmiştir.

Tablo-10. Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	9.Sınıf	10.Sınıf	11.Sınıf
9.Sınıf	-	2.18*	1.67
10.Sınıf	-	-	0.51

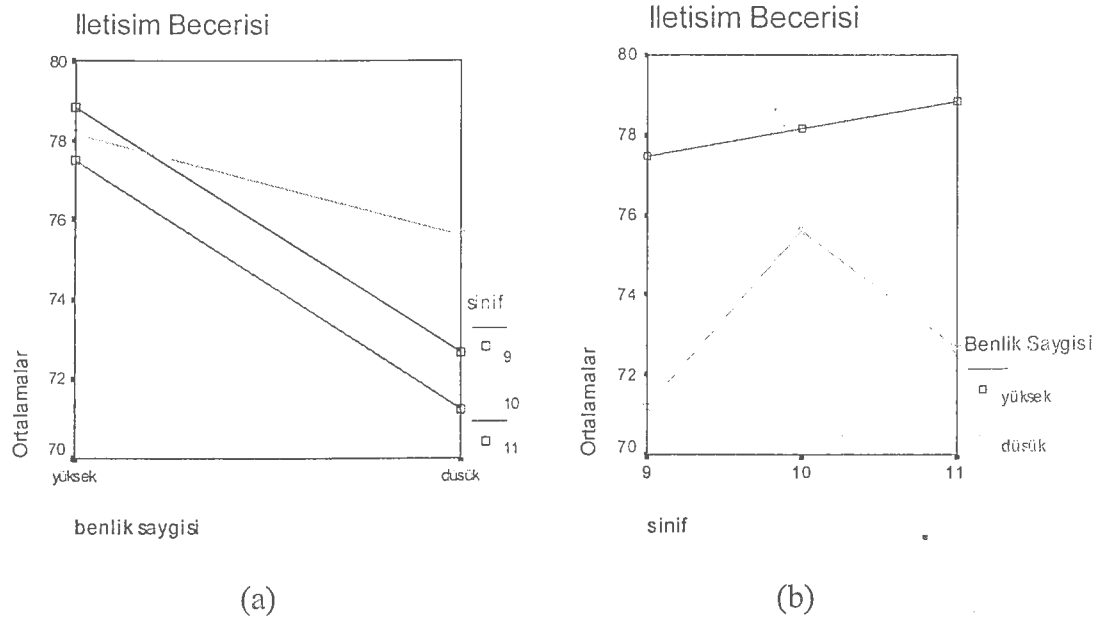
*p<.01

Tablo 10'da 9. sınıfta olan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ($\bar{X}=74.92$) ile 10. sınıfta olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ($\bar{X}=77.11$) arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur.

9. sınıf öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanları 10. sınıf öğrencilerinden önemli derecede daha düşüktür. 9. sınıf öğrencilerinin 10. sınıf öğrencilerine göre algılanan iletişim becerileri puanlarının daha düşük olması; 9. sınıf öğrencilerinin yeni bir okulda arkadaşları ve öğretmenleri ile uyum sağlama sürecinde olması nedeniyle iletişim kurmada zorluk yaşaması, 10. sınıf öğrencilerin ise okula uyum sağlama sürecini yaşamış olmaları ile açıklanabilir.

Yine, Tablo-9'dan izlendiği gibi, benlik saygısı düzeyinin düşük ve yüksek olması ile sınıf düzeyi arasındaki etkileşime ilişkin F değeri (p<.04) de anlamlı bulunmuştur.

Önemli bulunan bu ortak etki Şekil 1 (a,b)'de gösterilmiştir.

Şekil (a,b): A x B (Benlik saygısı Düzeyi x Sınıf Düzeyi) Etkileşimine İlişkin Grafikler)

Benlik saygısı düzeyinin düşük ve yüksek olması ile sınıf düzeyi arasındaki önemli bulunan etkileşimin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Tukey HSD testi sonuçları Tablo-11’de verilmiştir.

Tablo-11. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Benlik Saygısı Düzeyi Yüksek Benlik Saygısı Düzeyi Düşük	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf
9. Sınıf	6.25**	6.96**	7.62**
10. Sınıf	1.86	2.57	3.23
11. Sınıf	4.82**	5.52**	6.18**

*p<.001, **p<.0001

Tablo-11’de benlik saygısı düzeyi yüksek olan 9., 10., 11. sınıflar ile benlik saygısı düzeyi düşük olan 10. sınıf dışındaki diğer gruplar arasındaki algılanan iletişim becerileri puan ortalamaları farklarının tümünün önemli olduğu görülmektedir. Böylece, benlik saygısı düzeyi düşük olan 9. sınıf ve 11. sınıf genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanlarının benlik saygısı düzeyi yüksek olan 9. sınıf, 10. sınıf ve 11. sınıf genel lise öğrencilerinininkinden daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Alanyazında 11. sınıf öğrencilerinin iletişim becerilerine ait algılarını daha yüksek olduğu (Görür,2001) ve ergenlerin iletişim becerilerini düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılık göstermediğine ilişkin (İlaslan,2001; Korkut,1999) araştırma bulguları bulunmaktadır.

Ergenlik dönemini yaşayan sınıf düzeyleri farklı lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanları arasında çok fazla fark olmaması ile birlikte, benlik saygısı düzeyi yüksek 9., 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanlarının benlik saygısı düzeyi düşük 9. ve 11. sınıf öğrencilerinden daha yüksek olması; benlik saygısı düzeyi düşük olan 9. sınıf öğrencilerinin yeni bir okulda arkadaşları ve öğretmenleri ile

uyum sağlama sürecinde olması nedeniyle iletişim kurmada zorluk yaşaması ile açıklanabilir. Benlik saygısı düzeyi düşük olan 11. sınıf öğrencilerinin ise ÖSS ve gelecek kaygısı yaşamaları ve başaramama düşüncesi nedeniyle özgüvenlerinin düşük olmasının iletişim kurmada ve iletişim becerilerini algılamalarında olumsuz etkisi olduğu söylenebilir.

4.2.3. Akademik Başarıya Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin akademik başarıya göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo-12. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarıya Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Akademik Başarı									
Başarısız	1	51.00	-	-	-	-	1	51.00	-
Geçer	2	52.50	38.89	8	75.25	13.58	10	70.70	20.09
Orta	68	74.96	12.79	94	76.78	10.44	162	76.01	11.48
İyi	202	73.09	11.45	280	78.26	9.47	482	76.09	10.64
Pekiyi	155	72.76	11.77	273	78.67	9.92	428	76.18	10.99

Tablo-12’de akademik başarısı pekiyi olanların algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan akademik başarı gruplarının tümünün algılanan iletişim

becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun benlik saygısı düzeyi yüksek olan akademik başarısı pekiyi olan gruba, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan akademik başarı düzeyi başarısız olan gruba ait olduğu görülmektedir.

Tablo-12’de izleneceği gibi “başarısız” ve “geçer” gruplarındaki genel lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek gruplardaki öğrenci sayılarının çok az olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu gruplar varyans analizine dahil edilmemiştir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 3 (akademik başarı:orta-iyi-pekiyi) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo-13. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	3782.35	1	3782.35	33.44	Önemli P<.0001
B (Akademik Başarı)	4.34	2	2.17	0.02	Önemsiz
AxB (Benlik Saygısı x Akademik Başarı)	482.35	2	241.17	2.13	Önemsiz
Hata	120564.37	1066	113.10		
Toplam	127335.48	1071			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri arasındaki farkın (Düşük: $\bar{X}= 73.12$, Yüksek: $\bar{X}= 78.18$) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-13’de de benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-13’de akademik başarı değişkeninin de algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile akademik başarı arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da görülmektedir.

Alanyazında, akademik başarı ile algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma bulgularında, farklı akademik başarı düzeylerine sahip genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasında önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

Bu araştırmada, benlik saygısı düzeyi yüksek ve akademik başarı düzeyi “Pekiyi” olan öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyi daha yüksektir. Ancak istatistiksel önemlilik düzeyinde değildir. Öğrencilerin yüksek akademik başarıya sahip olmaları; bilişsel düzeylerinin, özgüvenlerinin ve sorumluluk bilincinin de yüksek olduğunun göstergesi olabileceğinden araştırma farklı örneklem grubu ile tekrar yapılabilir.

4.2.4. Doğum Sırasına Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin doğum sırasına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo-14. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Doğum Sırası									
Tek Çocuk	21	73.48	12.05	39	76.13	12.49	60	75.20	12.30
İlk Çocuk	177	73.16	12.15	246	79.11	9.37	423	76.62	11.01
Ortanca Çocuk	83	71.25	11.76	105	77.85	11.04	188	74.94	11.80
Son Çocuk	147	74.07	12.02	265	77.75	9.33	412	76.44	10.50

Tablo-14'de ortalamalar arasında çok fazla fark görülmemesine karşılık ilk çocukların algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan doğum sırası gruplarının tümünün algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan ilk çocuk grubuna, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan ortanca çocuk grubuna ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 4 (doğum sırası: tek-ilk-ortanca-son) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo-15. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	3094.70	1	3094.70	26.74	Önemli P<.0001
B (Doğum Sırası)	383.82	3	127.94	1.11	Önemsiz
AxB (Benlik Saygısı x Doğum Sırası)	446.69	3	148.90	1.29	Önemsiz
Hata	124418.72	1075	115.74		
Toplam	131907.89	1082			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri arasındaki farkın (Düşük: $\bar{X}= 73.12$, Yüksek: $\bar{X}= 78.18$) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-15’de de benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-15’de doğum sırası değişkeninin de algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile doğum sırası arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da görülmektedir.

Alanyazında ilk doğan çocukların düşük iletişim becerilerine sahip olduğu (Akt. Görür,2001), tek ve son çocuklarında yüksek iletişim becerilerine sahip olduğu (Akt.Görür,2001; Fenson,1994) dikkati çekmektedir.

Bu araştırma bulgularında, farklı doğum sırasına sahip genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasında önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir. Bu çalışmada, benlik saygısı düzeyi yüksek ilk çocuk grubunun algılanan iletişim becerileri düzeyi de yüksektir. Ancak istatistiksel anlamlılık düzeyinde değildir. Daha önce yapılan benzer araştırmalar dikkate alındığında; doğum sırasına bağlı olarak anne-babanın çocuklarına karşı farklı davranış biçimine ve farklı beklentilere sahip olmaları çocukların iletişim becerilerini etkileyeceğinden araştırma farklı örneklem grubu ile tekrar yapılabilir.

4.3. Aile Nitelikleri İle İlgili Değişkenlere Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Genel lise öğrencilerinin aile nitelikleri ile ilgili olarak; ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamaları, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, algılanan anne-baba arasındaki ilişki değişkenleri iletişim becerileri düzeyi açısından incelenmiştir.

4.3.1. Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamalarına Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamalarına göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo-16. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamalarına Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durum Algıları									
Düşük	52	70.27	9.83	57	77.26	12.37	109	73.93	11.72
Orta	273	73.42	12.37	426	77.81	9.83	699	76.09	11.09
Yüksek	95	74.37	12.02	168	79.22	8.90	263	77.47	10.02

Tablo-16’da ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek olarak algılayan grubun algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan ailesinin sosyo-ekonomik durumunu algılama gruplarının tümünün algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan, ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek olarak algılayan gruba, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan, ailesinin sosyo-ekonomik durumunu düşük olarak algılayan gruba ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 3 (ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamaları: düşük-orta-yüksek) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo-17. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamaları Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	4442.57	1	4442.57	38.46	Önemli P<.0001
B (Ailelerinin Sosyo-Eko. Durum Algıları)	702.25	2	351.13	3.04	Önemli P<.048
AxB (Benlik Saygısı x Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamaları)	160.17	2	80.08	0.69	Önemsiz
Hata	123031.78	1065	115.52		
Toplam	129976.31	1070			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasındaki farkın (Düşük: $\bar{X}= 73.12$, Yüksek: $\bar{X}= 78.18$) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-16’da da benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-17’de ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamaları değişkeninin algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamaları arasındaki etkileşimin önemli olmadığı görülmektedir.

Ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamaları arasındaki önemli bulunan temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacı ile kullanılan Tukey HSD Testi sonuçları Tablo-18’de verilmiştir.

Tablo-18. Genel Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumunu Algılamalarına Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Ailelerinin Sosyo-Eko.Durum Algıları	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük	-	2.17	3.54*
Orta	-	-	1.37

*p<.01

Tablo-18’de ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu düşük olarak algılayan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ($\bar{X}=73.93$) ile ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek olarak algılayan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ($\bar{X}=77.47$) arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur.

Alanyazında, yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin daha yüksek olduğu (Görür,2001), yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu (Fenson,1994; Akt. Görür,2001) bulguları bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulguları alanyazındaki bulguları destekler niteliktedir. Bununla birlikte öğrencilerin iletişim becerilerinin ailelerinin aylık gelirine göre farklılık göstermediği (İlaslan,2001) ve orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin yüksek iletişim becerilerine sahip olduğu (Turiel,1983’den aktaran Görür,2001) araştırma bulguları da bulunmaktadır.

Bu araştırma bulgularında, ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamalarına göre algılanan iletişim becerileri düzeyi açısından önemli derecede farklılığın olması; ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek olarak algılayan genel lise öğrencilerinin

buldukları ortamda maddi imkansızlıkların olmaması nedeniyle daha fazla uyarıcıya sahip olmaları (Simpson,1987'den aktaran Görür,2001) ile açıklanabilir. Bunun yanı sıra maddi sorunların yaşanmaması nedeniyle de daha huzurlu bir ortam içinde yetişen ergenin ailesi çocuğuna daha fazla zaman ayırabilmekte, çocuğuyla yeterince ilgilenebilmekte; ergen de daha rahat, yaratıcı, özgür ve atılgan olabilmektedir (Cooper,1987'den aktaran Görür,2001). Ayrıca düşük sosyo-ekonomik duruma sahip anne-babanın aldığı eğitim sınırlı iken yüksek sosyo-ekonomik duruma sahip anne-babanın aldığı eğitim çocuğuna yönelik iletişim biçimini öğrenebilecek nitelikte olabilir. Dolayısıyla ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek algılayan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin de yüksek olduğu söylenebilir.

4.3.2. Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo-19. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Okur-Yazar Değil	27	66.59	12.51	16	74.56	9.89	43	69.56	12.12
İlkokul Mezunu	263	73.75	11.54	396	77.80	9.72	659	76.18	10.66
Ortaokul Mezunu	65	72.35	13.20	113	78.32	9.62	178	76.14	11.40
Lise Mezunu	52	76.17	10.52	99	80.82	10.10	151	79.22	10.45
Üniversite veya Yüksekokul Mezunu	20	68.50	13.97	29	75.41	10.63	49	72.59	12.45

Tablo-19’da anne eğitim düzeyi lise mezunu olanların algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan anne eğitim düzeyi gruplarının algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan lise mezunu grubuna, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan okur-yazar değil grubuna ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 5 (anne eğitim düzeyi: okur-yazar değil-ilkokul mezunu-ortaokul mezunu-lise mezunu-üniversite veya yüksekokul mezunu) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo-20. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	3580.29	1	3580.29	31.46	Önemli P<.0001
B (Anne Eğitim Düzeyi)	2808.74	4	702.19	6.17	Önemli P<.0001
AxB (Benlik Saygısı x Anne Eğitim Düzeyi)	296.48	4	74.12	0.65	Önemsiz
Hata	121788.62	1070	113.82		
Toplam	131709.27	1079			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasındaki farkın (Düşük: \bar{X} = 73.12, Yüksek: \bar{X} = 78.18) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-20’de de benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-20’de annenin eğitim düzeyi değişkeninin iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile annenin eğitim düzeyi arasındaki etkileşimin önemli olmadığı görülmektedir.

Anne eğitim düzeyi arasındaki önemli bulunan etkileşimin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacı ile kullanılan Tukey HSD Testi sonuçları Tablo-21’de verilmiştir.

Tablo-21. Genel Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Üniversite Veya Yüksekokul Mezunu
Okur-Yazar Değil	-	6.63*	6.58*	9.66**	3.03
İlkokul Mezunu	-	-	0.004	3.03*	3.59
Ortaokul Mezunu	-	-	-	3.08	3.55
Lise Mezunu	-	-	-	-	6.63**

*p<.01 **p<.001

Tablo-21’de anne eğitim düzeyi “okur-yazar değil” ($\bar{X}=69.56$) olan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ile anne eğitim düzeyi “ilkokul mezunu” ($\bar{X}=76.18$), “ortaokul mezunu” ($\bar{X}=76.14$) ve “lise mezunu” ($\bar{X}=79.22$) olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur. Yine anne eğitim düzeyi “ilkokul mezunu” ($\bar{X}=76.18$) olan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ile anne eğitim düzeyi “lise mezunu” ($\bar{X}=79.22$) olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur. Ayrıca anne eğitim düzeyi “lise mezunu” ($\bar{X}=79.22$) olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ile anne eğitim düzeyi “üniversite veya yüksekokul mezunu” ($\bar{X}=72.59$) olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur.

Alanyazında, anne eğitim düzeyine göre okuma yazma bilmeyenlerin iletişim becerileri düzeylerin de yüksek olduğu (İlaslan,2001) ve anne eğitim düzeyine göre algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasında farklılık olmadığını (Korkut,1996b) gösteren araştırma bulguları bulunmaktadır.

Bu araştırma bulgularında, anne eğitim düzeyine göre algılanan iletişim becerileri düzeyi açısından önemli derecede farklılığın olması; aile içindeki iletişim kurmadaki bilgi eksikliğinin etkili iletişim kurmayı olumsuz etkilemesinden (Dökmen,1994) dolayı eğitim düzeyi lise mezunu olan annelerin etkili iletişim kurmada yeterli bilgiye sahip olabileceği ile açıklanabilir. Annenin eğitim düzeyi arttıkça iletişim becerilerinin de artması, çocuğu ile başarılı ve mutlu ilişkiler kurması ve dolayısıyla ergenin de iletişim becerilerini daha olumlu algılaması olasıdır. Eğitim düzeyi üniversite veya yüksekokul mezunu olan annelerin ise, meslek yaşantısının olduğu ve zamanlarının çoğunluğunu çocukları ile ilgilenmek yerine meslekleri ile uğraşarak geçirdikleri düşünülerek çocukları ile başarılı ilişkiler kuramadıkları için ergenin de iletişim becerilerini daha olumsuz algıladığı düşünülebilir.

4.3.3. Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo-22. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Baba Eğitim Düzeyi									
Okur-Yazar Değil	5	69.40	13.76	1	67.00	0.00	6	69.00	12.35
İlkokul Mezunu	149	74.10	12.00	199	78.20	9.89	348	76.44	11.02
Ortaokul Mezunu	90	70.71	13.23	166	78.55	8.94	256	75.80	11.27
Lise Mezunu	136	74.10	10.90	207	78.20	9.98	343	76.57	10.53
Üniversite veya Yüksekokul Mezunu	46	71.96	12.53	77	77.57	11.24	123	75.47	12.00

Tablo-22’de baba eğitim düzeyi lise mezunu olanların algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan baba eğitim düzeyi gruplarının algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan ortaokul mezunu grubuna, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan okur-yazar değil grubuna ait olduğu görülmektedir.

Tablo-22’de izleneceği gibi “okur-yazar değil” gruplarındaki genel lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek gruplardaki öğrenci sayılarının çok az olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu gruplar varyans analizine dahil edilmemiştir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 4 (baba eğitim düzeyi: ilkökul mezunu-ortaokul mezunu-lise mezunu-üniversite veya yüksekokul mezunu) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo-23. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	6188.48	1	6188.48	53.57	Önemli P<.0001
B (Baba Eğitim Düzeyi)	497.66	3	165.89	1.44	Önemsiz
AxB (Benlik Saygısı x Baba Eğitim Düzeyi)	614.23	3	204.74	1.77	Önemsiz
Hata	122679.75	1062	115.52		
Toplam	130162.26	1069			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri arasındaki farkın (Düşük: $\bar{X}= 73.12$, Yüksek: $\bar{X}= 78.18$) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-23’de de benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-23’de baba eğitim düzeyi değişkeninin de algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile baba eğitim düzeyi arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da görülmektedir.

Alanyazında, baba eğitim düzeyine göre iletişim becerileri düzeylerinde (İlaslan,2001) ve iletişim becerilerini değerlendirmelerinde (Korkut,1996b) önemli bir farklılık

olmadığı bulguları bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulguları alanyazındaki bulguları destekler niteliktedir.

Bu araştırma bulgularında, farklı baba eğitim düzeyine sahip genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasında önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir. Bu çalışmada benlik saygısı düzeyi yüksek ortaokul mezunu babaları olan öğrencilerin algılanan iletişim becerileri yüksektir. Ancak istatistiksel önemlilik düzeyinde değildir. Baba eğitim düzeyi ilkököl, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilerin algılanan iletişim becerileri puanları arasında çok fazla fark olmadığı dikkat çekicidir. Ortaya çıkan sonuçlar dikkate alındığında; babanın eğitim düzeyi ne olursa olsun babanın çocuğu ile geçirdiği zamanın etkililiğinin, ergenin benlik saygısının yüksek olması ve iletişim becerilerini olumlu algılaması açısından çok önemli olduğu söylenebilir. Bu nedenle “anne ya da babanın çocuğu ile geçirdiği zaman” ve “anne ya da babanın çalışıp çalışmadığı” başka bir çalışmada amaçlar arasına alınabilir.

4.3.4. Algılanan Anne Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin algılanan anne tutumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo-24. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Algılanan Anne Tutumu									
Otoriter	49	72.37	14.08	34	73.53	12.42	83	72.84	13.36
İlgisiz	18	70.89	12.35	12	78.50	6.90	30	73.93	11.04
Demokratik	354	73.40	11.79	604	78.44	9.71	958	76.58	10.80

Tablo-24’de anne tutumunu demokratik olarak algılayanların algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan algılanan anne tutumu gruplarının algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan demokratik olarak algılanan anne tutumu grubuna, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan ilgisiz olarak algılanan anne tutumu grubuna ait olduğu görülmektedir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 3 (algılanan anne tutumu: otoriter-ilgisiz-demokratik) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo-25. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük v e Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	988.12	1	988.12	8.51	Önemli P<.01
B (Algılanan Anne Tutumu)	675.97	2	337.99	2.91	Önemsiz
AxB (Benlik Saygısı x Algılanan Anne Tutumu)	335.74	2	167.87	1.45	Önemsiz
Hata	123658.00	1065	116.11		
Toplam	131002.89	1070			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri arasındaki farkın (Düşük: \bar{X} = 73.12, Yüksek: \bar{X} = 78.18) önem kontrolü Tablo-5'de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-25'de de benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-25'de algılanan anne tutumu değişkeninin de algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile algılanan anne tutumu arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da görülmektedir.

Alanyazında, algılanan anne tutumu ile algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu araştırma bulgularında, anne

tutumunu farklı algılayan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasında önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir. Bu çalışmada, benlik saygısı düzeyi yüksek anne tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyi yüksektir. Ancak istatistiksel önemlilik düzeyinde değildir. Rogers'ın da belirttiği gibi düşüncelerinin özgür anlatımına izin verilen demokratik ortamda yetişen ergenin benlik saygısı ve özgüvenin yüksek olması (Akt. Uğurluoğlu,1996) ve dolayısıyla toplumda başarılı ilişkiler kurabileceği gibi iletişim becerilerini de olumlu algılayabileceğinden, araştırma farklı bir örneklem grubu ile tekrar yapılabilir. Ayrıca anne ve baba ergen için çocukluk döneminden itibaren model alınan ve duygu, düşünce ve davranışlarından etkilenen kişilerdir. Bu doğrultuda, iletişim becerilerini olumlu algılayan ve dolayısıyla iletişim becerisine sahip olan anneye sahip çocuğun da iletişim becerilerini olumlu algılayacağı düşünülebilir. Bu nedenle “annenin iletişim becerilerini algılaması” başka bir çalışmada amaçlar arasına alınabilir. Bunun yanı sıra diğer araştırma bulguları dikkate alındığında, sadece anne tutumunun ergenin iletişim becerilerini algılamasında çok etkili olmadığı, ergenin anne-babası arasındaki ilişkiyi nasıl algıladığının daha önemli bir etken olduğu görülmektedir.

4.3.5. Algılanan Baba Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim Becerileri düzeylerinin algılanan baba tutumuna göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo-26. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Baba Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Algılanan Baba Tutumu									
Otoriter	64	71.14	15.81	64	76.05	9.76	128	73.59	13.32
İlgisiz	42	72.40	10.21	34	78.00	12.16	76	74.91	11.39
Demokratik	305	73.45	11.31	531	78.47	9.74	836	76.64	10.62

Tablo-26’da demokratik olarak algılanan baba tutumunun algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan algılanan baba tutumu gruplarının tümünün algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan demokratik olarak algılanan baba tutumu grubuna, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük olan otoriter olarak algılanan baba tutumu grubuna ait olduğu belirlenmiştir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 3 (algılanan baba tutumu: otoriter-İlgisiz-demokratik) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo-27. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Baba Tutumuna Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	2690.16	1	2690.16	23.16	Önemli P<.0001
B (Algılanan Baba Tutumu)	627.05	2	313.53	2.70	Önemsiz
AxB (Benlik Saygısı x Algılanan Baba Tutumu)	6.35	2	3.17	0.03	Önemsiz
Hata	120100.42	1034	116.15		
Toplam	127507.34	1039			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri arasındaki farkın (Düşük: $\bar{X}= 73.12$, Yüksek: $\bar{X}= 78.18$) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-27’de de benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-27’de algılanan baba tutumu değişkenin de algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile algılanan baba tutumu arasındaki etkileşimin önemli olmadığı da görülmektedir.

Alanyazında, algılanan baba tutumu ile algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu araştırma bulgularında, baba

tutumunu farklı algılayan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasında önemli bir farklılığın olmadığı söylenebilir. Bu çalışmada, benlik saygısı düzeyi yüksek baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyi yüksektir. Ancak istatistiksel önemlilik düzeyinde değildir. Rogers'ın da belirttiği gibi düşüncelerinin özgür anlatımına izin verilen demokratik ortamda yetişen ergenin benlik saygısı ve özgüvenin yüksek olması (Akt. Uğurluoğlu,1996) ve dolayısıyla toplumda başarılı ilişkiler kurabileceği gibi iletişim becerilerini de olumlu algılayabileceğinden, araştırma farklı bir örneklem grubu ile tekrar yapılabilir. Ayrıca anne ve baba ergen için çocukluk döneminden itibaren model alınan ve duygu, düşünce ve davranışlarından etkilenen kişilerdir. Bu doğrultuda, iletişim becerilerini olumlu algılayan ve dolayısıyla iletişim becerisine sahip olan babaya sahip çocuğun da iletişim becerilerini olumlu algılayacağı düşünülebilir. Bu nedenle “babanın iletişim becerilerini algılaması” başka bir çalışmada amaçlar arasına alınabilir. Bunun yanı sıra diğer araştırma bulguları dikkate alındığında, sadece baba tutumunun ergenin iletişim becerilerini algılamasında çok etkili olmadığı, ergenin anne-babası arasındaki ilişkiyi nasıl algıladığının daha önemli bir etken olduğu görülmektedir.

4.3.6. Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Algılanan İletişim Becerileri Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin algılanan anne-baba arasındaki ilişkiye göre değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo-28. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı Düzeyi	Düşük			Yüksek			Toplam		
	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s	n	\bar{X}	s
Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişki									
Kötü	25	73.12	13.31	24	78.79	11.87	49	75.90	12.82
Ne İyi, Ne Kötü	86	70.86	10.16	64	74.56	10.57	150	72.44	10.46
İyi	305	73.65	12.30	543	78.56	9.65	848	76.80	10.93

Tablo-28’de anne-baba arasındaki ilişkiyi iyi olarak algılayanların algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benlik saygısı düzeyi açısından bakıldığında; benlik saygısı düzeyi yüksek olan algılanan anne-baba arasındaki ilişki gruplarının tümünün algılanan iletişim becerileri puanlarının daha yüksek olduğu; algılanan iletişim becerileri puanı en yüksek grubun ise benlik saygısı düzeyi yüksek olan anne-baba arasındaki ilişkiyi kötü olarak algılayan gruba, algılanan iletişim becerileri puanı en düşük grubun ise benlik saygısı düzeyi düşük anne-baba arasındaki ilişkiyi “ne iyi-ne kötü” olarak algılayan gruba ait olduğu belirlenmiştir.

Grupların ortalamaları arasında gözlenen bu farkların istatistiksel yönden önemliliğini belirlemek amacıyla verilere, 2 (benlik saygısı: düşük-yüksek) x 3 (algılanan anne-baba arasındaki ilişki: kötü, ne iyi-ne kötü, iyi) faktörlü desene uygun varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo-29. Benlik Saygısı Düzeyi Düşük ve Yüksek Olan Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişki Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Sonuç
A (Benlik Saygısı)	1789.33	1	1789.33	15.55	Önemli P<.0001
B (Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişki)	1432.31	2	716.16	6.23	Önemli P<.002
AxB (Benlik Saygısı x Anne-Baba İlişkisi)	55.69	2	27.85	.242	Önemsiz
Hata	119753.39	1041	115.04		
Toplam	127783.07	1046			

Benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasındaki farkın (Düşük: \bar{X} = 73.12, Yüksek: \bar{X} = 78.18) önem kontrolü Tablo-5’de yapılmış ve benlik saygısı düzeyi yüksek olanlar lehine önemli olduğu bulunmuştur. Tablo-29’da da benlik saygısı düzeyi düşük ve yüksek olan gruplar arasındaki farka ilişkin F değerinin önemli olduğu görülmektedir.

Tablo-29’da algılanan anne-baba arasındaki ilişki değişkeninin algılanan iletişim becerileri puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte algılanan iletişim becerileri düzeyleri yönünden benlik saygısı düzeyi grupları ile algılanan anne-baba arasındaki ilişki arasındaki etkileşimin önemli olmadığı görülmektedir.

Algılanan anne-baba arasındaki ilişki arasındaki önemli bulunan temel etkinin hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacı ile kullanılan Tukey HSD Testi sonuçları Tablo-30’da verilmiştir.

Tablo-30. Genel Lise Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişkiye Göre Algılanan İletişim Becerileri Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Algılanan Anne-Baba Arasındaki İlişki	Kötü	Ne İyi, Ne Kötü	İyi
Kötü	-	3.46	0.90
Ne İyi-Ne Kötü	-	-	4.36*

*p<.001

Tablo-30’da anne-baba arasındaki ilişkiyi “ne iyi-ne kötü” olarak algılayan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ($X=72.44$) ile anne-baba arasındaki ilişkiyi “iyi” olarak algılayan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri puanı ortalaması ($X=76.80$) arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur.

Alanyazında, algılanan anne-baba arasındaki ilişki ile algılanan iletişim becerileri düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu araştırmada, anne-baba arasındaki ilişkiyi “iyi” olarak algılayan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu araştırma bulgularında, algılanan anne-baba arasındaki ilişkiye göre algılanan iletişim becerileri düzeyi açısından farklılığın olması; anne-babasının ilişkisini iyi olarak algılayan, huzurlu bir ortamda yetişen ergenin benlik saygısının ve özgüveninin yüksek olması ile birlikte toplumda başarılı ilişkiler kurarak iletişim becerilerini daha olumlu algılaması ile açıklanabilir. Anne ya da baba ergenin çocukluk döneminden itibaren model aldığı, düşünce ve davranışlarından etkilendiği kişilerdir. Anne-babanın gerek birbirleriyle gerekse ergene yönelik olarak kullandığı iletişim becerilerini model alan ergenin de iletişim becerilerine sahip olabileceği gibi iletişim becerilerini de olumlu algılayabileceği söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu çalışmada, genel lise öğrencilerin benlik saygısı düzeylerine, özlük ve aile niteliklerine göre algılanan iletişim becerileri düzeylerine ilişkin aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmada, benlik saygısı düzeyi yüksek genel lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi düşük olanlara göre algılanan iletişim becerileri düzeylerinin önemli derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Genel lise öğrencilerin özlük nitelikleri ile ilgili değişkenlerden; cinsiyet ve sınıf düzeyinin, genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeylerini farklılaştırdığı görülmüştür. Kızların erkeklere göre; 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin 9. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre algılanan iletişim becerileri düzeylerin önemli derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla yanı sıra, benlik saygısı ve sınıf düzeyi arasındaki etkileşimin algılanan iletişim becerileri düzeyi üzerinde önemli bir farklılığa yol açtığı bulunmuş ve benlik saygısı düzeyi yüksek olan 9., 10., 11. sınıf öğrencilerin benlik saygısı düzeyi düşük olan 9. ve 11. sınıf öğrencilerinden önemli derecede daha yüksek algılanan iletişim becerileri düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Farklı akademik başarı düzeylerine sahip genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri

düzeyleri arasında önemli bir farklılığın olmadığı gibi genel lise öğrencilerinin doğum sırası açısından da algılanan iletişim becerileri düzeyleri arasında önemli farklılığın olmadığı görülmüştür.

Genel lise öğrencilerin aile nitelikleri ile ilgili değişkenlerden; ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarını algılamaları, anne eğitim düzeyi, algılanan anne-baba arasındaki ilişkinin genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerilerini önemli derecede farklılaştırdığı görülmüştür. Ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek olarak algılayanların algılanan iletişim becerileri düzeylerin ailesinin sosyo-ekonomik durumunu düşük olarak algılayanlardan önemli derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Anne eğitim düzeyi “okur-yazar değil” olan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyi ile anne eğitim düzeyi “ilkokul mezunu”, “ortaokul mezunu” ve “lise mezunu” olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyi arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur. Yine anne eğitim düzeyi “ilkokul mezunu” olan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyi ile anne eğitim düzeyi “lise mezunu” olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyi arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur. Ayrıca anne eğitim düzeyi “lise mezunu” olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyi ile anne eğitim düzeyi “üniversite veya yüksekokul mezunu” olan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyi arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur. Annelerinin eğitim düzeyi lise mezunu olanların algılanan iletişim becerileri düzeyleri diğer gruptaki öğrencilere göre daha yüksektir.

Anne-baba arasındaki ilişkiyi “ne iyi-ne kötü” olarak algılayan genel lise öğrencilerin algılanan iletişim becerileri düzeyi ile anne-baba arasındaki ilişkiyi “iyi” olarak algılayan genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeyi arasındaki fark önemli düzeyde bulunmuştur. Anne-baba arasındaki ilişkiyi “iyi” olarak algılayanların algılanan iletişim becerileri düzeyleri anne-baba arasındaki ilişkiyi “ne iyi-ne kötü” ve “kötü” olarak algılayanlardan daha yüksektir. Bununla birlikte genel lise öğrencilerinin

baba eğitim düzeyi, algılanan anne tutumu ve algılanan baba tutumuna göre algılanan iletişim becerileri düzeylerinin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerinin benlik saygısı düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre, özlük niteliklerinden cinsiyetleri açısından kızların erkeklere göre, sınıf düzeyi açısından benlik saygısı düzeyi yüksek olan 9., 10., 11. sınıf öğrencilerin benlik saygısı düzeyi düşük olan 9. ve 11. sınıf öğrencilerine göre; aile niteliklerinden ailelerinin sosyo-ekonomik durumunu algılamaları açısından ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek algılayanların ailesinin sosyo-ekonomik durumunu düşük algılayanlara göre, anne eğitim düzeyi açısından anne eğitimi düzeyi lise mezunu olanların anne eğitim düzeyi, okur-yazar değil, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, üniversite veya yüksekokul mezunu olanlara göre, algılanan anne-baba arasındaki ilişki açısından anne-baba arasındaki ilişkiyi iyi olarak algılayanların anne-baba arasındaki ilişkiyi ne iyi, ne kötü ve kötü olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmada ortaya çıkan bulgular ergenlik dönemi yaşayan lise öğrencilerinin arkadaşları, anne-babaları ve öğretmenleri gibi çevresiyle başarılı ve doyumlu ilişkiler kurması açısından önem taşımaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların bu alanla yapılabilecek çalışmalara yön vereceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, araştırma sonuçlarına dayanarak, aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Kişilerarası ilişkilerde ergenlik dönemini yaşayan lise öğrencileri üzerinde arkadaş, anne-baba, öğretmen gibi çevresindeki kişilerin önemli ve etkili olduğu yadsınamaz. Lise öğrencileri içinde buldukları gelişim dönemi itibarıyla karmaşık duygu ve düşünce içinde bulunmaktadır. Karmaşık duygu ve düşüncelerin oluşmasında ve davranışa dönüşmesinde çevresinde bulunan kişilerin tepkileri etkili olmaktadır. Ergen çevreden gelen farklı tepkileri değerlendirerek kendine ait olumlu ya da olumsuz bir değer yargısı geliştirmekte, böylelikle benlik saygısını oluşturmaktadır. Oluşan benlik

saygısı ergenin iletişim becerilerini algılamasında da etkili olmaktadır. İletişim becerilerini olumlu algılayan ergen iletişim becerilerini geliştirerek başarılı ve doyumlu kişilerarası ilişkiler geliştirebilmektedir ve bu sayede de mutluluğu yakalamaktadır. Ergenin mutlu bir birey olarak yaşantısını sürdürmesinde iletişim becerilerine sahip olması ve iletişim becerilerini olumlu algılaması önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ergenin gelecek yaşantısını da etkileyen iletişim becerilerini algılama düzeylerinin belirlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Lise öğrencilerinin kendilerini tanımaya ve anlamaya çalıştıkları ergenlik döneminde, gelişim özellikleri hakkında bilgilendirilmeleri önem kazanmaktadır. Dolayısıyla öğrencilere yönelik olarak iletişim becerileri ve iletişim becerilerini değerlendirme ile ilgili olarak Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi tarafından bilgilendirme çalışmaları yapılabilir. Bilgilendirme çalışmaları sadece öğrenciler ile sınırlı tutulmayıp okul idaresi, öğretmenler ve ailelerine de yaygınlaştırılmalıdır. Çünkü, öğrenci iletişim becerilerini değerlendirirken ve iletişim becerilerini öğrenip geliştirirken çevredeki kişilerin kendisine göstermiş olduğu iletişim biçiminden de etkilenmektedir. Öğrencilerin iletişim becerilerini olumlu algılaması çevredeki yakın kişilerin kendisine etkili iletişim becerileri ile yaklaşması ile olanaklıdır. Bununla birlikte, öğrencinin iletişim becerilerini olumlu algılamasının temelinde kendine karşı hissettiği duygu, düşünce ve değerlendirmeler oldukça etkilidir. Bu değerlendirmenin oluşmasında yakın çevredeki kişilerin ergene yönelik değerlendirmeleri etkili olduğundan dolayı benlik saygısı ve benlik saygının gelişmesine yönelik öğrencilere, öğretmenlere, ailelere yönelik bilgilendirme çalışmalarına da yer verilebilir.

Ayrıca Rehberlik ve Psikolojik Danışma çalışmaları içinde yer alan bilgi toplama ve bireyi tanıma çalışmaları ile iletişim becerilerini olumsuz algılayan öğrencilerin belirlenmesi; öğrencilerin aileleri ile ortak çalışma sürecine girilerek Rehberlik ve Psikolojik Danışma çalışmalarının yapılmasına yardımcı olabilir. Bu sayede öğrencilere ve ailelerine toplantı, konferans vb. düzenlenebileceği gibi, öğrencilerin iletişim becerilerini olumlu değerlendirebilmeleri ve yüksek benlik saygısına sahip olabilmelerinde yardımcı olabilmek amacıyla bireysel ya da grupla psikolojik danışma çalışmalarına yer verilebilir. Aynı zamanda, iletişim becerileri düşük olan ya da iletişim

becerilerini olumsuz değerlendiren öğrencilere toplumsal destek sağlamak amacıyla eğitsel kol vb. çalışmalarda etkin görev almaları sağlanabilir. Rehberlik ve Psikolojik Danışma çalışmaları içinde yer alan önleyici çalışmalar ile de öğrencilere problem çözme becerileri ve iletişim becerileri öğretilir. Bu amaçla öğrencilerin karşılaştıkları iletişim sorunları ile başa çıkma, problem çözme ve iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik yapılabilecek grup rehberliği ve grupla psikolojik danışma çalışmaları geliştirilebilir.

Araştırma bulguları da anne-babaların ve sergiledikleri iletişim biçiminin ergen için önemini ortaya koymaktadır. Ergenin iletişim becerilerinin gelişmesi ve iletişim becerilerin olumlu algılayabilmesi anne-babalara yönelik olarak yapılacak iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim programları ve rehberlik çalışmaları ile sağlanabilir.

Araştırma bulgularında; kızların, 10. sınıfta öğrenim görenlerin, ailesinin sosyo-ekonomik durumunu yüksek olarak algılayanların, anne eğitim düzeyi lise mezunu olanların, anne-baba arasındaki ilişkiyi iyi olarak algılayanların, sorunlarını herkese anlatanların iletişim becerilerini olumlu algıladıkları görülmektedir. Araştırma bulguları, erkeklerin, 9. ve 11. sınıfta öğrenim görenlerin, ailesinin sosyo-ekonomik durumunu orta ve düşük olarak algılayanların, anne eğitim düzeyi daha düşük seviyede ya da üniversite-yüksek okul olanların, anne-baba arasındaki ilişkiyi ne iyi, ne kötü ve kötü olarak algılayanların, sorunlarını hiç kimseye anlatmayanların iletişim becerilerini ve benlik saygılarını geliştirmeye daha çok gereksinimleri olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle araştırma bulguları dikkate alınarak, öğrencilere yönelik iletişim becerileri alanında yapılacak Rehberlik ve Psikolojik Danışma çalışmaları planlanmalı ve iletişim becerilerini olumsuz algılayan öğrencilere öncelik tanınmalıdır.

Ergenler üzerinde algılanan iletişim becerileri düzeyi ile bağlantılı olabileceği düşünülen benlik saygısı düzeyi, özlük ve aile nitelikleri, sosyal ilişkilerini birlikte ele alan bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu araştırmada, sadece genel lise öğrencilerinin algılanan iletişim becerileri düzeylerin benlik saygısı düzeylerine, özlük ve aile nitelikleri ve sosyal ilişkilerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Bunun yanında, bu araştırma bulgularının zenginleştirilmesine ve geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Araştırmanın daha değişik örneklem grubu üzerinde tekrar yapılması, iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan çalışmalar ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgilerin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Araştırmanın örneklem grubu belirlenirken ergenlik dönemi dışında daha farklı yaş dönemlerinde olan ve farklı okul türlerinde öğrenim gören kişiler seçilirse farklı gelişim dönemlerindeki durumların belirlenmesi açısından yararlı olabilir.

Sonuç olarak, ergenlerin algılanan iletişim becerileri düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkilere yönelik olarak yapılacak olan yeni çalışmalar, iletişim becerilerinin algılanması ile ilgili olarak daha fazla bilgi sağlayabilir. Bu araştırma, bu alandaki çalışmalar için bir başlangıç olarak kabul edilebilir ve daha kapsamlı ve ayrıntılı yeni araştırmalara ışık tutabilir.

EKLER

EK	<u>Sayfa</u>
1. ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ	124
2. İLETİŞİM BECERİLERİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	125
3. KİŞİSEL BİLGİ ANKETİ	127
4. ESKİŞEHİR İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ ANKET UYGULAMA İZİNİ	128

EK 1. ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ
(Örnek Maddeler)

Açıklama:

Aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyarak size en uygun seçeneği belirleyiniz ve ifadelerin sağındaki boşluklardan uygun olanın içerisine çarpı (X) işareti koyunuz. Hiç bir ifadeyi boş bırakmamanız ve ifadelerde birden fazla işaretleme yapmamanız sonuçları daha sağlıklı değerlendirmemize yarayacaktır. Teşekkürler.

	SORULAR	Çok doğru	Doğru	Yanlış	Çok yanlış
I	1- Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.				
	2- Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.				
	3-				
II	4-Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.				
	5-.....				
III	6- Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.				
IV	7-				
V	8-.....				
VI	9- Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.				
	10-.....				

EK 2. İLETİŞİM BECERİLERİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Açıklama:

Bu anket iletişimle ilgili bazı özelliklerinizi ölçmeye yöneliktir. Aşağıda sunulan ifadeleri, o ifadelerle ilgili genelde nasıl olduğunuzu düşünerek okuyunuz. İlişkilerimizdeki özelliklerimiz elbette kiminle, hangi koşullarda, ne zaman ilişkide bulunduğumuza bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. O nedenle ifadeleri genelde gösterdiğiniz tepkilere göre değerlendiriniz. İfadelerin sağındaki boşluklardan uygun olanın içerisine çarpı (X) işareti koyunuz. Hiç bir ifadeyi boş bırakmamanız ve ifadelerde birden fazla işaretleme yapmamanız sonuçları daha sağlıklı değerlendirmemize yarayacaktır. Teşekkürler.

Ek 2. Devam
(Örnek Maddeler)

SORULAR	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren
1-Sorunlarını dinlediğim insanlar benim yanımdan rahatlayarak ayrılırlar.				
2- Düşüncelerimi istediğim zaman anlaşılır biçimde ifade edebilirim				
3- Başkalarını bir kasıt aramadan dinlerim.				
4-.....				
5- İnsanların önemli ve değerli olduklarını düşünürüm.				
6- Birisiyle ilgili bir karara ulaşmadan önce onunla ilgili gözlemlerimi gözden geçiririm.				
7-				
8- İnsanlara karşı sıcak bir ilgi duyarım.				
9-.....				
10- Olaylara değişik açılardan bakabilirim.				
11-				
12- İlişkilerimin daha iyiye gitmesi için bana düşenleri yapmaya özen gösteririm.				
13-				
14- Arkadaşlarımla beraberken kendimi rahat hissederim.				
15- Yaşadığım olaylardaki coşkuyu her halimle başkalarına anlatabilirim.				
16- İlişkilerimin nasıl geliştiğini ve nereye gittiğini anlamak için düşünmeye zaman ayırırım.				
17- Karşımdakini dinlerken anlamadığım bir ayrıntı olduğunda konunun açığa kavuşması için sorular sorarım.				
18-.....				
19- Birisini anlamaya çalışırken sakın bir ses tonuyla konuşurum.				
20- İlişkilerimi zenginleştiren eğlenceli, keyifli bir yanım var.				
21- Birisine bir öneride bulunurken, onun öneri vermemi isteyip istemediğine dikkat ederim.				
22-				
23- İletişim kurduğum insanlar tarafından anlaşıldığımı hissederim.				
24-				
25- Karşımdakini dinlerken sırf kendi merakımı gidermek için ona özel sorular sormaktan kaçınırım.				

EK 3. KİŞİSEL BİLGİ ANKETİ

Açıklama:

Bu anket lise öğrencilerinin çeşitli özellikleri hakkında bilgi edinmek amacıyla hazırlanmıştır. Bilgiler, sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağı için gizli tutulacaktır. İfadeleri dikkatle okuyarak size en uygun seçeneği belirleyiniz ve seçeneğin önündeki parantezin içerisine çarpı (X) işareti koyunuz. Hiç bir ifadeyi boş bırakmamanız ve ifadelerde birden fazla işaretleme yapmamanız sonuçları daha sağlıklı değerlendirmemize yarayacaktır. Katılarınız için teşekkür ederim.

- 1- Cinsiyetiniz Kız Erkek
- 2- Sınıfınız 9 10 11
- 3-2002-2003 Öğretim yılı sonu karne notunuz aşağıdaki aralıklardan hangisine girmektedir?
- 0.00-0.49 2.00-2.49 3.50-3.99
- 0.50-0.99 2.50-2.99 4.00-4.49
- 1.01-1.49 3.00-3.49 4.50-5.00
- 1.55-1.99
- 4- Doğum sırasına göre ailenizde kaçınıcı çocuksunuz?
- Tek çocuk İlk çocuk Ortanca çocuk Son çocuk
- 5- Ailenizin sosyo-ekonomik durumunu nasıl algılıyorsunuz?
- Düşük Orta altı Orta Orta üstü Yüksek
- 6- Anne-babanızın eğitim düzeyi nedir? (Anne için ayrı, baba için ayrı yanıtlayınız)
Anne	Baba	
☐	☐	Okur-yazar değil
☐	☐	İlkokul mezunu
☐	☐	Ortaokul mezunu
☐	☐	Lise mezunu
☐	☐	Üniversite veya yüksekokul mezunu
- 7-Anne-babanızın size karşı tutumlarını nasıl algılıyorsunuz? (Anne için ayrı, baba için ayrı yanıtlayınız)
Anne	Baba	
☐	☐	Otoriter (Baskıcı, sert ve katı, ceza verici, tartışmasız)
☐	☐	İlgisiz (İhmal eden, sevgi ve ilgi göstermeyen)
☐	☐	Demokratik (Hoşgörülü, görüşlere değer veren)
- 8-Anne-babanızın birbirleriyle olan ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Çok kötü Kötü Ne iyi, ne kötü İyi Çok iyi
- 9-Sorunlarınızı en çok kime/kimlere anlatabiliyorsunuz?
☐ Anneme	☐ Herkese
☐ Babama	☐ Hiç kimseye
☐ Hem cins arkadaşlarıma/ arkadaşlarıma	☐ Diğer.....
☐ Karşı cins arkadaşlarıma/arkadaşlarıma	

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI :B.08.4.MEM.4.26.00.02.000()/

KONU: Anket uygulaması

16.10.03*028213

VALİLİK MAKAMINA

İlimiz Anadolu Üniversitesi Rektörlüğünün 09.10.2003 gün 3953 sayılı yazılarında; Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi Aysun SAYGIDEĞER “Benlik Saygı Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Bazı Kişisel Özelliklerine Göre İletişim Becerilerine İlişkin Algıları” konulu yüksek lisans tez çalışmasını Atatürk Lisesi, Cumhuriyet Lisesi, Kılıçoğlu Lisesi ve Gazi Lisesi öğrencilerine uygulamak istemektedir.

Adı geçen öğrencinin, ilgili okulların öğrencilerine yapmak istediği anket Müdürlüğümüze bilgi verilmek kaydıyla uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur’larınıza arz ederim.

Mithat ÖZDEMİR
Milli Eğitim Müdürü

O L U R
15./10/2003

Şefik AYTEKİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

KAYNAKÇA

- Adams, James. **Ergenliği Anlamak. Ergen Psikolojisinde Güncel Gelişmeler.** Birinci Basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1995.
- Akande, Adebowale; Ntshanga, Pinky ve Nyanhette, Patricia. "Early Child Development And Care". **Periodical.** 109, p69, 1995.
- Akboy, Rengin. "Fen Lisesi ve Genel Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramı, Denetim Odağı ve Sürekli Kaygı Açısından Karşılaştırılması". **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bilimsel Çalışmaları.** Konya: Selçuk Üniversitesi, Cilt:1, 189-197, 9-11 Eylül 1998.
- Anderson, Virginiga ve Reis, Janet, "Male and Female Adolescents Perceived Interpersonal Communication Skills According To History Of Sexual Coercion". **Adolescence.** 32, 126, 419-428, 2c,1997.
- Arıcağ, Osman Tolga. "Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE, 1995.
- Arıcioğlu, Zekeriya. "Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Fobi ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki ve Bunları Etkileyen Faktörler." Uzmanlık Tezi. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı, 2001.
- Bacanlı, Hasan. **Sosyal Beceri Eğitimi.** Nobel Yayınları. Ankara, 1999.
- Balcı, Seher. "Danışma Becerileri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1996.
- Baltaş, Acar ve Baltasğ, Zuhul. **Bedenin Dili.** 31. Basım. İstanbul:Remzi Kitabevi, 1992.

Baymur, Feriha. **Genel Psikoloji**. 10. Basım. İstanbul: Anka Ofset, 1993.

Büyükşahin, Ayda. “Yakın İlişki Kuran ve Kurmayan Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Sosyal Psikolojik Etkenler Yönünden Karşılaştırılması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi SBE, 2001.

Bilgin, Şebnem. “Ergenlerde Kaygı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi EBE, 2001.

Can, Gürhan. “Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarım Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler”. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1990.

Can, Gürhan. “Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramlarını Etkileyen Ailesel Değişkenler”. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 4,12:7-19, 1991.

Cansever, Gökçe. **İçimdeki Ben**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976.

Corsini, J.Raymond. **Current Psychotherapies**. Third Edition. Fe Peacock Publishers,1984

Coşkuner, A. “İletişim Becerisini Geliştirme Eğitiminin İşgörenlerin İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimlerine, Yalnızlık Düzeylerine ve İş doyumlarına Etkisi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi SBE, 1994.

Chapman, Paula L. ve Mullis, Ann K. “Readdressing Gender Bias İn The Coopersmith Self-Esteem Inventory-Short Form.” **Journal of Genetic Psychology**. 163, 4: 403-409, Dec. 2002.

Cüceloğlu, Doğan. **İnsan ve Davranışı**. Beşinci Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1994

-----, **Yeniden İnsan İnsana**. 5.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995.

-----**İçimizdeki Çocuk**. 15. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997.

Çam, Sabahattin. “Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Benlik Kavramlarının Karşılaştırılması”. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 1, 3: 16-20, 1992.

-----“İletişim Becerileri Eğitimi Programının Öğretmen Adaylarının Ego Durumlarına ve Problem Çözme Becerisi Algularına Etkisi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara, 1997.

-----“Ders Olarak İletişim Becerileri Eğitiminin Sonuçları”. KKTC Yakın Doğu Üniversitesi XI. Eğitim Bilimleri Kongresi, 23-26 Ekim 2002.

Çankaya, Özlem. “Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Sınav Kaygısı, Benlik Saygısı ve Akademik Başarı İlişkisi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Bölümü, 1997.

Çuhadaroğlu, Füsun.“Gençlerde Benlik Saygısı İle İlgili Bir Araştırma”. **XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi**. Adana: Ç.Ü. Tıp Fakültesi, 107-109, 1985.

-----“Adölesanda Benlik Saygısı”. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 1986.

-----“Ergenlerde Özdeğer Duygusu ve Çeşitli Psikopatolojik Durumlarla İlişkisi”. **Düşünen Adam**. 3 ,3: 71-75, 1989.

Demir, Ayhan ve Şahiner, Belgin. “Atılganlık ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişki”. **3P Dergisi**. 3 ,3:172-175, 1995.

Dinç, Filiz. “Cinsiyetleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi SBE, 1992.

Doğru, Naime. “Özsaygı Geliştirme Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, SBE, 2002.

Dökmen, Üstün. “Yüz İfadeleri Konusunda Verilen Eğitimin Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Becerisi ve İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerindeki Etkisi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi SBE, 1986.

----- İletişim Çatışmaları ve Empati. 20. Basım. İstanbul:Sistem Yayıncılık, 2002.

Durmuş, Birsen; Yıldız, Hüseyin; Erdem, Ramazan ve Pirinççi, Erdem. “Adölesanların Benlik Saygısı ve Öfke Aktarımında Aile Yapısının Rolü”. **Ankara: I. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu**. Mayıs, 2001.

Egan, Gerard. **Psikolojik Danışmaya Giriş**. Ankara: Form Ofset. Çeviren: Füsün Akkoyun, 1994.

Erdoğan, Gülay A. “İzmir İli Lise Öğrencilerinde Benlik İmajı-Başarı İlişkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 1995.

Erim, Banu. “Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri ile Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi SBE, 2001.

Erol, Zehra. "15-16 Yaşları Arasındaki Çalışan, Resmi Lise ve Endüstri Meslek Lisesine Devam Eden Gençlerin Özsaygı Düzeyleri ve Denetim Odaklarının Karşılaştırılması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi EBE, 2000.

Eryüksel, Gül N. "Ana-Baba ve Ergen İlişkilerinin Problem Çözme İletişim Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi SBE, 1996.

Fenson, L. "Communication Skills, Birth Order, Sex Differences", **Journal of Child Development**, 23 (5), 15-23, 1994.

Geçtan, Engin. **Psikanaliz ve Sonrası**. Birinci Basım. İstanbul: Hür Yayınları, 1981.

----- **Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar**. Ankara: Maya Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti., 1981.

Gelso, J. Charles ve Hayes. A. Jeffrey. **The Psychotherapy Relation Ship (Theory, Research and Practise)**. JohnWiley Sons Inc. Newyork, 1998

Gordon, Thomas. **Etkili Öğretmenlik Eğitimi**. 5. Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık. İngilizceden Çeviren: Emel Aksay, 1998.

Görtür, Durmuş. "Lise Öğrencilerinin İletişim Becerilerini Değerlendirmelerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi SBE, 2001.

Guinn, Bobby ve Vincent, Vern. "Determinants of Coping Responses Among Mexican American Adolescents". **Journal of School Health**. 72, 4: 152-155, Apr 2002.

Güngör, Abide. "Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler". Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 1989.

- Gür, Ayşegül. “Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki”.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi SBE, 1996.
- Güven, Aytül. “Farklı Öğretim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi”. **VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**. Say.149-164, 21-23 Eylül 1994.
- Işık, A. Zeynep. “İletişim Becerileri Konusunda Ebeveynlere Verilen Eğitimin İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerindeki Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE, 1993.
- İkizoğlu, Musa. “Demokratik ve Otoriter Ana-Baba Tutumlarının, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi SBE, 1993.
- İlaslan, Özlem. “Ortaöğretim Öğrencilerinin Bazı Özlük Niteliklerinin ve Baskın Ben Durumlarının İletişim Becerileri İle İlişkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi SBE, 2001.
- İnanç, Necmettin. “Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi SBE, 1997.
- Kılıçcı, Yadigar. “Üniversite Öğrencilerinin Kendini Kabullerini Etkileyen Bazı Değişkenler.” Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, PDR Bölümü, 1981.
- . **Okulda Ruh Sağlığı**. Ankara, Arı Yayıncılık, Eylül 2000.
- Korkut, Fidan. “İletişim Becerileri Eğitiminin Lise Öğrencilerinin İletişim Becerilerini Değerlendirmelerine Etkisi”. Yayınlanmamış Çalışma. Ankara, 1996a.

- “Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından İletişim Becerilerini Değerlendirmeleri”. III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Adana: Çukurova Üniversitesi, 11-20, 15-16 Nisan 1996b.
- , İletişim Becerilerin Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2,7:18-23, 1996c.
- “Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi”. 4. **Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri**. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi. Say.208-219, 1999.
- Köknel, Özcan. **İnsanı Anlamak**. 2. Basım. Altın Kitaplar Yayınevi. Eylül 1987.
- Law, James ve Sivyer, Sonia, “Promoting The Communication Skills Of School Children Excluded From School Or At Risk Of Exclusion: An Intervention Study”. **Child Language Teaching&Therapy**. 19, 1: 1-25, 2003.
- Mullis, A.K.; Mullis, R.L. ve Normandin, D.. “Cross-Sectional ad Longitudinal Comparisons of Adolescent Self-Esteem”. **Adolescence**. 27,105: 51-60, 1992.
- Nelson, Richard ve Jones. **Danışma Psikolojisi Kuramları (The Theory and Practice of Counseling Psychology)**. Çeviren: Berrin Eylen, Fidan Korkut, Füsün Akkoyun, Süleyman Doğan, Veli Duyan. Cassell Educational Limited, 1982.
- Nielsen, D.M.; A. Matha. “Parental Behavior and Adolescent Self-Esteem in Clinical and Nonclinical Samples”. **Adolescence**. 29,115: 525-542, 1994.
- Nottelman, E.D.. “Competence and Self-Esteem During Transition From Childhood To Adolescence”. **Development Psychology**. 23,3: 441-450, 1987.

- Odacı, Hatice. “Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yalnızlık, Benlik Saygısı ve Yakın İlişkiler Kurabilme Düzeylerinin ve Bu Düzeyler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi EBE, 1994.
- O'Malley, P. M. ve Bachman, J.G. “ Self-Esteem: Change and Stability Between Ages 13 and 23”. **Development Psychology**. 19,2: 257-268, 1983.
- Orr, E. ve Dınur, B. “Social Setting Effects on Gender Differences in Self-Esteem: Kibbutz and Urban Adolescents”. **Journal of Youth and Adolescence**. 24,1:3-25, 1995.
- Öner, Necla. **Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı**. 3. Basım. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1997
- Öner, U. **Benlik Gelişimine İlişkin Kuramlar. Ergenlik Psikolojisi**. Editör: Bekir Onur. İkinci Basım. Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık, 1987.
- Özer, Kadir. **Duygusal Gerilimle Başedebilme: “Ben” Değeri Tiryakiliği**. İstanbul: Varlık Yayınları, 1989.
- Özgan, Habib. “Lise Öğrencilerinin Empatik Sınıf Atmosferi Algılamaları, Başarıları ve Benlik Saygılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi ve Aralarındaki İlişkinin Belirlenmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, 1999.
- Özgit, Şükran. “İletişim Becerileri Konusunda Verilen Eğitimin İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerindeki Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE, 1991.
- Özgüven, İbrahim Ethem. **Araştırmada, Seçmede, Psikolojik Danışmada: Görüşme İlke ve Teknikleri**. Ankara: İleri Matbaası, 1980.

- Özoğul, Suar Nilgün. “Annenin Çalışmasının ve Bazı Bireysel Niteliklerin Çocuğun Özsaygısına Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1988.
- Peterson. C.; J. Pryor ve J. Field. “Adolescent Attachment To Parents and Friends in Relation To Aspects of Self-Esteem”. **Journal of Youth and Adolescence** 24,3: 365-375, 1995.
- Rogers, Carl. **Helping System**. Journey Substance. Godfrey T.Barret Lennart. London, 1998.
- Rutherford, JR; Robert, B.; Mathur, Sarup R. ve Quinn, Mary M., “Promoting Social Communication Skills Through Cooperative Learning and Direst Instruction”. **Education& Treatment of Children**.121, 3: 354-370,1c, 3g, 1998.
- Saigal, Saroj; Lambert, Michael; Russ, Chad ve Hoult, Lorraine. “Sel-Esteem of Adolescents Who Were Born Prematurely”. **Pediatrics**. 109, 3: 429-433, Mar. 2002.
- Sarı, Enver. “Grup Rehberliğinin İlkokul II. Devre Öğrencilerinin Problemlerine Ve Benlik Kavramlarına Etkisi”. **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Cilt: 1, Say. 75-85, 9-11 Eylül 1998.
- Satılmış, Güner. “Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerde Benlik Saygısı”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1988.
- Shek, Daniel T. L. “Family Functioning and Psychological Well-Being, School Adjustment and Problem Behavior in Chinese Adolescents with and Without Economic Disadvantage”. **Journal of Genetic Psychology**. 163- 4: 497-502, Dec. 2002.

Sherman, Judith B. ve Bassett, Mary T., "Adolescents and Aids Prevention: A School-Based Approach in Zimbabwe". *Applied Psychology*. 48,2: 109-125,1999.

Sızak, Mine. "Bir İletişim Becerileri Programının Engelli Çocukların Ergen Kardeşlerine ve Ailelerine Etkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi EBB, 1999.

Soykan, Çiğdem. "Şizofreni Hastalarının Aileleriyle Yapılan İletişim Becerileri Odaklı Psiko-Eğitim Grup Programının Aile İşlevleri Üzerindeki Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi SBE, 2000.

Suner (İkiz), Ebru. "Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi EBE, 2000.

Şahin, Rukiye. "İletişim Becerileri Eğitiminin Çocukların Yalnızlık ve Atılganlık Düzeyine Etkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi EBB, 1999.

Şeker, Aysel. "Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Becerileri İle Sınıf Atmosferi Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi SBE, 2000.

Tarhan, R. Ufuk. "Kişilerarası İlişkiler Eğitiminin Öğretmenlerin İletişim Becerileri ve Öz Farkındalıkları Üzerindeki Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, EBB, 2000.

Tarhan, Sinem. "Lise Öğrencilerinin Beden İmajlarından Hoşnut Olma Düzeylerinin Özsaygıları ve Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi SBE, 1995.

TDK, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Torucu, Belgin Kocak. "13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi EBE, 1990.

Tufan, Beril. "Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerinde Bir İnceleme". Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 1988.

..... "Benlik Saygısı Kavramı ve Yaşam Boyunca Benlik Saygısının Gelişimi". **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi**. 8,1-2-3: 29-40, 1990.

Tufan, Beril ve Yıldız, Süleyman. "Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak-Almanya'dan Dönen Öğrencilerin Benlik Saygıları ve Ruhsal Belirtileri". **Hacettepe Üniversitesi Yayınları**, 1993.

Turan, Metin; Herken, Hasan; Mutlu, Necip ve Küçükkolbaşı, Hasan. "Öğrencilerde Benlik Saygısı İle Ruhsal Belirti Arasındaki İlişki". VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Cilt:1, Say.67-73, 9-11 Eylül 1998.

Thompson, Neil. "Research Into Practice". **Community Care**. 1405, 49-51, 1c, 1.17.2002.

Uğurluoğlu, Mehmet Yavuz. "Lise Öğrencilerinde Özsaygı Düzeyi İle Atılgan Kişilik Özelliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, 1996.

Vatansever, Münevver. "Farklı Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okullara Girişte ve Bitirirken Sahip Oldukları İletişim Becerilerinin Belirlenip Kıyaslanması". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi EBE, 2002.

Yanbastı, Gülgün. **Kişilik Kuramları**. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir, 1990.

Yörükoğlu, Atalay. **Gençlik Çağı**. "Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar", 4. Basım. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara, 1987.

-----, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**. Üçüncü Basım. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 1989.

Yüksel (Şahin), Fulya. "Grupla İletişim Becerileri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi SBE, 1997.

Zinek, Kirk ve Littrell, John M., "Action Research Shows Group Counseling Effective With At-Risk Adolescent Girls". **Professional School Counseling**, 4, 1:50-60, 1c, 2000.

Weiss, Maureen R. ve Smith, Alan L., "Friendship Quality in Youth Sport: Relationship to Age, Gender and Motivational Variables". **Journal of Sport&Exercise Psychology**, 24, 4: 420:438, 3c, 1d, 2002.

Wells, Don; Miller, Mark; Tobacyk, Jerome ve Clanton, Robert. "Using a Asychoducational Approach To Increase The Self-Esteem Of Adolescents At High Risk For dropping Out". **Adolescence**, 37, 146: 431-434, Summer 2002.